

קובץ גליונות

פרשת ראה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

הלימוד בקובץ לזכות ידידינו החשוב הר"ר אהרון בלומנטל שליט"א מטורונטו לרגל שמחת נישואי בתו הכלה אסתר תחי' עב"ג הבה"ח ירחמיאל יצחק בה"ר אהרן טבק ראש הכולל ור"מ בישיבה גדולה ד'מונטריאל שיזכו לבנות את ביתם על אדני התורה והיראה

שמהת בית צדיקים

ברכת מזל טוב לגאון הגדול רבי **יצחק קולדצקי** שליט"א

חתנא דבי נשיאה לרבינו מרן שר התורה

רבי **חיים קניבסקי** שליט"א

לרגל שמחת אירוסי בנו הבה"ח **מאיר** נ"י

עב"ג הכלה תחי' בת להגאון הרב **אבנר רודרמן** שליט"א

נו"נ לרשכבה"ג מרן ראש הישיבה

רבי **אהרון יהודה לייב שטימן** שליט"א

לזכות הבחור החשוב

נפתלי פִּינקלשטיין נ"י

בן ידידנו ר' **יצחק יעקב** שליט"א

שטורח בהפצת הקובץ

בעיר בית שמש

לרגל שמחת נישואיו

עם הכלה תחי'

בת ר' **יעקב יוקב פריימן** שליט"א

לזכות הבחור

שלמה ברנשטיין נ"י

שטורח בהפצת הקובץ

בשכונת רוממה בי-ם

לרגל הכנסו

לעול תורה ומצוות

לע"נ סבי

הגאון רבי **יצחק רזנטל** זצ"ל

ראש ומקים "**מדרש בני ציון**"

הכולל הראשון ללימוד

מצוות התלויות בארץ

מחבר ספר **כרם ציון** ה' חלקים

נלב"ע י"ח במנחם אב תשל"ט

תנצב"ה

לזכות ידידינו החשוב

הרב ר' **יוסף קורלנסקי** שליט"א

נכדו חביבו של מרן ראש הישיבה

הגאון רבי **מיכל יהודה ליפקוביץ** זצ"ל

ועורך הגליון החשוב "**דובב שפתים**"

לרגל שמחת נישואי בתו שתחי'

עב"ג הבה"ח **בורן ניסן קרמר** נ"י

מבחירי ישיבת בית מדרש עליון

דברי שי"ח

ממך שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"כי פתוח תפתח את ידך לו" (טו, ח)

בגמ' ר"ה ד' א' ובב"ב י' ב' תניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני ובשביל שאזכה בה לחיי העוה"ב ה"ז צדיק גמור, ואמרין שם דרך בישראל מעליותא היא והוי צדקה גמורה דלבו לשמים וגם אם מריעין לו אינו קורא תגר ואינו מהרהר אחר מידת הדין אבל גוי אינו נותן אלא על מנת כן ואם אין מטיבין לו מתחרט וקורא תגר כדמפרש"י שם. ונראה דלישראל גם מותר לומר שיתן צדקה לכשיבטיח בנו ואי"ז נחשב צדקה על תנאי שאין זה אלא קביעות זמן שרק לאחר שיבטיח יתן צדקה ולפני כן לא הגיע הזמן.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"הייארצייט"

בשבת קודש אשתקד (כ"ג אב) מסר מרן שליט"א את השיעור הקבוע ביום היא"צ של אביו מרן זללה"ה, בהשתתפות של מאות מתפללי בית המדרש ואורחים שבאו ממקומות רבים, זכות מיוחדת היתה לנו להפיץ את תוכן השיעור בכתב, למתפללי בית הכנסת, כדי שיהיה קל להבין ולשמע אחרי ההכנה המוקדמת (תודתנו על כך כבן רבנו, הגאון ר' יצחק שאול שליט"א וכן לתלמיד רבינו הגאון ר' בצלאל כח שליט"א שזיכנו). היות ובבית הכנסת 'לדרמן' אין בשבת אור חשמל אלא רק לוקסים, ובנוסף הציבור הגדול שהגיע, וגם שמרן דיבר בקול נמוך, גם בשפת האידיש, כל זה גרם לכך שהלק גדול מהאנשים לא יכלו כלל לשמוע את השיעור, והתקיים בהם דברי הגמרא בברכות (י"ב ב) שראו יקרא דאורייתא, אשריהם ואשרי חלקם.

ורבינו התבטא אח"כ לבני ביתו שהוא שמח שזכה לעשות לעיניו נשמת אבין זי"ע, ואמר דבר תורה לנשמתו. וביום ראשון עלה על קברו, ומכיון שהיה חלש באותו יום עמד מרחוק יותר, ולא הגיע עד הציון ממש, ושם אמר פרק תהלים וקדיש.

"לישא אלמנה"

בספרו החדש של ידידנו הרה"ג רבי הלל קופרמן שליט"א, 'הללי נפשי' על מגילת רות, הוא מביא בהרחבה אודות אם יש חסרון שאלמנה תינשא שוב ואם יש לבעל החדש איזה נזק מכך או לא, ולפני שנרחיב מעט מדבריו, נדגיש כי למעשה מורה ובא מרן שליט"א הלכה למעשה כי "מקובל שאפשר לינשא שוב, אבל יש לדאוג שמישהו יעשה 'תיקון אלמנה' המובא באיזה סידורים, ואי"ה לא יאונה להם כל רע".

והנה בספר שם (עמוד רמ"ה) הוא מביא את משמעות התרגום של מגילת רות (א' ה) הכותב במפורש שהפסוק שם משבח את הנשים שלא נישאו לאנשים אחרים אחרי מותם, ובספר שרש ישי מרחיב על פי זה מדברי הוזהר שיש סכנה גדולה למי שנושא אלמנה, וגם סכנה לאלמנה עצמה, והחיד"א (יוסף אומין סימן מ"ט) מביא שתוך י"ב חודש יש סכנה עצומה ולאחר י"ב חודש הוא גם כן סכנה מסוימת, "במלאות שנה תמימה הולך ויושב בפתח גן עדן ולפעמים פוקד את האשה עד אשר תגיע זמנה ובצאת נפשה כי מתה אז מתלבש הוא הרוח שלה" וכו' (פשוט השרש ישי). מאידך, החיד"א כותב כי הוא סבור שאין לפרסם נושא זה היות ושכיחי אלמנות רבות ועלול להיות תקלה ח"ו, והרב הלל שליט"א הנ"ל שאל את רבנו לדעתו, אם יש לחוש בפרסום נושא זה, ומשיב לו שם - כי יכול לכתוב על זה כרצונו. ועיי"ש עוד שמביא כתב יד אחר של השרש ישי שכנראה לא היה לפני הגאון החיד"א, והוא כותב מפורש שאחרי י"ב חודש אין שום בעיה. וכאמור למעשה, מרן שליט"א סבור שאפשר לינשא וכן"ל לעשות תיקון אלמנה.

דבר העורך

מתי בכה מרן הרב אלישיב זצ"ל

במהלך הלימוד השבוע של מרן שליט"א עם גיסו הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שאל בתוך הדברים את רבינו שליט"א, כי כידוע שבטבעו היה חמיהם מרן הגר"ש מאוד מאוד שולט על רגשותיו, וכידוע שיכל בחייו את רעייתו הרבנית ע"ה וכן ארבע מבנותיו, ובשום אחד מהם לא ראו אותו מוזיל דמעות, למרות כל הצער והכאב שבדבר, כי היה לו כוח שליטה גדול מאוד על עצמו, עם כל זה, אני זוכר פעם אחת שמו"ח הוריד דמעות מעיניו, ומעשה שהיה כך היה:

היה בחור צעיר לפני שנים רבות שהתאמץ ללמוד, אך לא ראה טעם בלימודו ולא עזרו כל הנסיונות שניסו לשכנעו שינסה עוד ועוד והבחור היה ממש על סף שבירה מוחלטת ורוח"ל כפסע היה בינו לבין עולם השקר של עולם הזה. עד שבני משפחתו החליטו להביאו בפני מרן הגר"ש שיברכו ויעודדו בעיצה טובה, ואכן הבחור בא לפני מרן הגר"ש, וכשסיפרו למרן הרב אלישיב מה עובר על הבחור, החל מרן זללה"ה להזיל דמעות מעיניו מצער ויגון על מה שעובר בחור שכל רצונו זה ללמוד תורת השם והיצר הרע לא מניח לו. הבחור שהבחין מקרוב בצער הגדול של מרן זללה"ה, אמר אחר כך שכעת הוא כבר לא צריך שום עידוד... באותם רגעים גמלה החלטה בליבו שהוא חוזר לישיבה ללמוד וב"ה המשיך ועלה בלימוד וביראת שמים ע"כ המעשה.

כי ככל שהיה מרן הגר"ש מרומם ומונח כל כולו בתורה הקדושה, הוא הרגיש יותר ויותר את צערו העמוק של אותו בחור שקשה לו לשקוע בלימוד ואין התורה מתוקה אצלו.

ורבינו שליט"א התפעל מאוד מהמעשה והתרגש מאוד, ואמר שמעולם לא שמע מזה.

יהיו דברים אלו חיזוק לתחילת הזמן אלול הקרוב, שיתחזקו רבבות עמלי התורה בכל מקומות מושבותיהם אמן.

בברכת שבת שלום
וחודש טוב
יצחק זילברשטיין (ב"ס)

שיעורו של רבינו שליט"א

שמסר בבית הכנסת "לדרמן" בליל שבת פרשת עקב כ"ג מנחם אב ה'תשע"ו

במלאת ל"א שנים להסתלקותו של אביו הגדול מרן בעל הקהילות יעקב זי"ע

בענין: "ידיעה בחייבי חטאות"

תנן בהוריות דף י' א' חטאו עד שלא נתמנו (להיות נשיא או משוח) ונודע להם משנתמנו ר"ש פוטר, וביאר הרמב"ן דר"ש ס"ל דהידיעה ג"כ משתתפת בגרם החיוב, וכיון דכאן הידיעה היתה בזמן הנשיאות (שזהו קרבן אחר) נשתנה הקרבן וא"א לחייבו כהדיוט, והקשה אאמ"ר זצ"ל בקה"י (שבת ס' ל"ג) דהא תנן בכריתות (דף כ"ג) שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחד את הראשונה ובא אחר ואכל את השניה ר"ש אומר שניהם מביאין חטאת אחת. ר' יוסי אומר אין שנים מביאין חטאת אחת.

וקשה בדעת ר"ש אמאי מביאין חטאת והא חסר כאן ידיעה דהא לא ידוע מי אכל את החלב, ואע"ג דודאי נאכל כאן החלב מ"מ אין כאן ידיעה, וע"ש בקה"י שכתב ששאל ד"ז למרן החזו"א זצ"ל והשיב לו דלאו קושיא היא דודאי גם ר"ש ס"ל דידיעה מעכבת, אלא דסובר ר"ש דבשניים שחטאו ונודע להם שבין שניהם היה ודאי חטא זה ג"כ חשיב כידיעה, דהא ודאי בין שניהם נעשה כאן חטא. אח"כ מצאתי שכל"כ להדיא השטמ"ק בכריתות משמיה דתוס' הרא"ש ועוד ראשונים (בהשמטות לדף כ"ב ע"ב אות כ"ג) שר"ש נמי מודה דצריך ידיעה אלא דס"ל דידיעה כזאת שהחטא ודאי נעשה בין שניהם חשיב ידיעה ע"ש. וביאר אאמ"ר זצ"ל (בקה"י שבועות ס' ד') דגם ר' יוסי וגם ר' שמעון מודו דהידיעה הוא חלק מגרם חיוב להקרבן אלא דר"י ס"ל דהידיעה הוא דין על הגברא המביא את הקרבן שיידע בבירור שהוא חייב חטאת ואם לא ברור לו בודאי שהוא החוטא אינו יכול להביא חטאת, ור"ש ס"ל דהידיעה הוא דין מדיני הקרבן שאין הקרבן יכול להקרב לשם חטאת אא"כ ברור שיש כאן חטא. והכא בענינינו שודאי נאכל חלב אף שאין ברור מי אכל שפיר אפשר להביא חטאת.

אבל קשה לי טובא על תירוץ החזו"א משבועות דף י"ט גבי שני שבילין הלך בראשון ונכנס למקדש והזהר וטבל והלך בשני ונכנס למקדש דר"ש פוטר משום שא"ז ידיעה ע"ש, והרי התם נמי איכא ידיעה שבין שני המעשים היה חטא באתו אדם, ואפ"ה ס"ל לר"ש דלא חשיב ידיעה, וא"כ כ"ש בענינינו שהחטא נעשה בין שני אנשים דלא הוי ליה להחשב ידיעה, והיה אפשר לומר דידיעת מטמא מקדש וקדשיו שאני. אבל א"א לומר כן דהתם לקמן בשבועות מדמינן להו אהדדי לענין ספק ידיעה ע"ש וצ"ע.

שו"ת בעיניני הדרכה לבחורי ישיבה

ש. בחור בישיבה שרוצה להתקרב לרבנותיו, ומרגיש שחביריו לועגים לו וכדומה, במה אפשר לחזקו ולעודדו שלא יבוש.

ת. עי' בריש אורח חיים.

ש. מהו סדר ההלכה שראוי לבן ישיבה לקבוע לעצמו כשנכנס ללמוד בישיבה ורוצה לדעת הלכות.

ת. משנה בחורה כסדר.

ש. מצינו בחז"ל "עלת לקרתא הלך בנימוסה" ולכן משה רבינו כשעה לשמים לא אכל ולא שתה כי כך המנהג בשמים, וכן המלאכים שירדו אצל אברהם אכלו כי כך המנהג כאן. האם מהלכות דרך ארץ זה מחייב גם בני ישיבה לשמור ולהקפיד על זמני סדרי הישיבה מצד עלת לקרתא הלך בנימוסה.

ת. כן.

ש. כשלא שומרים על סדר הישיבה ומזלזלים בזה, האם חסר מהלכות דרך ארץ מצד עלת לקרתא הלך בנימוסה.

ת. כן.

ש. מצינו שמשה רבינו מסר נפשו כשעלה לשמים שלא אכל ולא שתה מצד דרך ארץ של חז"ל עלת לקרתא הלך בנימוסה. עד כמה חייב בחור להשתדל לפי"ז לשמור על סדרי הישיבה שבה הוא לומד שזה כולל תפלות וסדרים ושיעורים.

ת. כמה שיכול.

ש. למאחרים לבוא לסדרי הישיבה בזמן באופן קבוע, כי אם באיחור, מה אפשר לומר להם לזרזם שיבואו בתחילת הסדר.

ת. זריזין מקדימין.

ש. האם בחור בישיבה צריך לקום לפני רבותיו בכל סדר או די פעם אחת ביום.

ת. אם זקן, כל פעם.

ש. בחור שאינו כשרוני וקשה לו הלימוד ומנסה ונשבר ברוחו, מה הדרך לחזקו ולעודדו.

ת. יקח חברותא.

(קונטרס עזרת אליעזר)

ש. בחור שגומר ללמוד בס"ד בישיבה קטנה ועומד להיכנס לישיבה גדולה, מה עליו לעשות כשנכנס לישיבה כדי לגדול.

ת. התמדה.

ש. ילמדנו רבינו שליט"א אורחות חיים להצלחה לגדול בתורה ויראת שמים.

ת. ילמד בהתמדה.

ש. מהו אורחות חיים שרבינו שליט"א יכול ללמדנו כהצלחה לבן ישיבה שנכנס לישיבה גדולה.

ת. התמדה.

ש. בחודש אלול מגיעים לישיבות בחורים חדשים צעירים, מה תפקידם של הבחורים הטובים הותיקים לעשות כדי לקבלם, האם צריכים לבטל מזמן לימודם עבור זה.

ת. הכל כפי הענין והצורך.

ש. בתחילת שנה מצוי שחברים באים מוקדם לבית מדרש בישיבה או בתלמוד תורה, ורוצים לתפוס מקומות טובים עבור חבריהם הטובים שעדיין לא הגיעו, האם יש בזה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, כי מפסידים בזה עבור ילדים או בחורים שהגיעו וגם רוצים לתפוס מקום.

ת. פחמע"ד (פוק חזי מאי עמא דבר) ואי אפשר למחות.

ש. האם יש היתר לתפוס כי כך זה מצוי ומנהג המקום בהרבה מקומות.

ת. כנ"ל.

ש. איזה בקשה טובה מציע הרב שליט"א לבחור לבקש באלוקי נצור בתפלה.

ת. שיבין את התורה.

ש. מקובלים אנו שאי אפשר לזכות לתורה בלי תפילה, לפי"ז צריך עיון האם מרומז תפילה בקניני התורה, או שתפילה זה לפני הכל ולכן לא מוזכר בקניני התורה.

ת. באימה ביראה.

ש. מהו הדרך של בן עליה לקנות לעצמו חבר טוב.

ת. ללמוד אתו.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 165.
שנה ג'
פרשת ראה
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il
או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בתד. 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414 ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

למיתב פרוטה לעני. ואי נימא דיוצאים ידי חובת צדקה בפחות מפרוטה, הרי הוכיח הש"ך חו"מ ר"ס ש"ג שאין נעשה שומר שכר פחות מפרוטה. ובעל קהילות יעקב סבר, שזה על ידי צירוף כמה חצאי פרוטות.

ועוד י"ל, כיון שהרגילות שלא לתת פחות מפרוטה, זה מספיק ליחשב כנהנה משמירת אבידה שיש בה ריוח של שוה פרוטה.

אין אדם מעני מהצדקה

טו, ז. והנה בעצם הדבר דשומר אבידה נחשב לשומר שכר בגלל ההנאה שנפטר מלתת צדקה לעני בעת שעוסק באבידה.

צ"ב, למה זה נחשב לרווח, הרי בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ז סעי' ב') כתוב שאין אדם מעני מצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה והצדקה דוחה גזירות קשות ותציל ממוות. הרי שלא מפסידים על ידי נתינת צדקה? ועל כרחך צ"ל דרווח והפסד נמדד לפי הסתכלות אנשים באופן גשמי, והם רואים דנחסרים בממון.

"כבוד" במצות צדקה

טו, ח אשר יחסר לו. אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו. והנה זהו ענין של "כבוד", ולא של מחסור בממון. ומשמע שנכלל במצות הצדקה, גם נתינת כבוד. מספרים על החזו"א צ"ל שליווה אחד שהגיע אליו עד חוץ לביתו על אף שלא היה ראוי לכך. ואמר: שזה חסר לו.

ומה שכתוב: לו, פרש"י, זו אשה. ולכאורה מה צריך לזה פסוק מיוחד, למה לא מובן שצריך לסייע לזה, וכי זה לא גרוע מסוס לרכב עליו?

צרות-עין בצדקה

טו, ט פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. משמע שעל המחשבה הוא כבר עובר בלאו.

ורעה עינך באחיק האביון. קצת קשה, הרי מצות-הלואה שייכת גם בעשיר ולא רק באחיק האביון?

באילת השחר (גיטין לו:) תמהנו, למה הוצרכו לתקן פרוזבול משום שנמנעו מלהלוות, הרי אם זמן הפרעון לאחר שביעית, אין שימוט. ואם קודם שביעית, הרי ישלם לו קודם. ואם חושש שלא יהא לו כסף לשלם בזמן שקבע ויגיע שנת השביעית, יש לו עצה: שביום האחרון יאריך לו את זמן ההלוואה לאחר השביעית, ואז לא ישמט (ועיין מש"כ שם).

זהירות מעבירת אימוץ הלב

מי שיש לו כסף ומבקשים מאיתו הלוואה, חייב להלוות. אבל לא לסחורה.

רבי חיים מוולאז'ין הרבה להלוות כספים. ובנערותו עשה סחורה, כי לא רצה שיהיה לו כסף מזומן, שאי אפשר לצאת ידי חובת הפסוק: פן יהיה עם לבבך בליעל. בתחילת יסוד ישיבתו החזיק את הישיבה מכספו.

צדקה בצינעא

טו, י נתון תתן לו. משמע שהכוונה למצות צדקה. וכן נראה בב"מ. ומה שפירש רש"י: נתן לו - בינו ובינך, זה שייך לצדקה דעדיף לתת בצנעא, אבל להלוות הרי אסור בלא עדים (ב"מ עה:).

האם מצות צדקה מצוה זמנית?

טו, יא כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. אפילו אם בעתיד לא יהיו אביונים, אבל עכשיו יש. ולמה התורה הוסיפה: כי לא יחדל אביון מקרב הארץ?

אלא שיש להסתפק, במה שכתוב: כי לא יחדל אביון, האם כי כך תהא המציאות, או אומרת התורה שלא יהא גזירה שיחדל אביון.

ואם נימא כן, נמצא שמצות-צדקה איננה מצוה-לעולם. אם מצות צדקה בגלל העניים, והעניות איננה לעולם, אז זהו מצוה זמנית, ויש בה דינים אחרים. אלא לכן אמר הכתוב: כי לא יחדל אביון, שממילא זהו מצוה ככל המצוות. (ועי' לעיל ד"ה גדר)

הנהגת ה' עניים-ועשירים בעולם

אפס כי לא יהיה בך אביון (ראה טו, ד.)

פרש"י, ולהלן הוא אומר (פסוק יא) כי לא יחדל אביון. אלא, בזמן שאתם עושים רצונו של מקום, אביונים באחרים ולא בכם. וכשאין אתם עושים רצונו של מקום, אביונים בכם (במשך שנות הגלות, כשגויים עניים וישראל עשירים, ישראל סובלים. כי בגלות, העבירות מסובבות את הצרות הללו).

בגמ' ב"ב י' תניא היה רבי מאיר אומר ... אם ה' אוהב עניים, למה אינו מפרנסם? א"ל, כדי שניצול אנו בהן מדינה-של-גיהנום.

ומכל מקום, בודאי הכל בהשגחה מי יאה עני. דאל"כ, למה דוקא אלו סובלים בשביל שיזכו אחרים.

לרש"י משמע, שאביונים בא בתוצאה מ'אין עושין רצונו של מקום. ובגמ' כתוב, שה' אוהב עניים. גם כתוב (תהילים קט, לא): כי יעמד לימין אביון להושיע משפטי נפשו. משמע "אותו" יותר משאר אחרים על אף שהוא חוטא. ואולי, כיון שלקה בעונו, ה' אוהב אותו יותר.

גדר 'אביון' וגדר 'עני'

שם טו, ד. פרש"י, אביון דל מעני. ולשון אביון, שהוא תאב לכל דבר. והנה בכתוב נאמר: כי לא יחדל אביון. ומשמע שלא יהיו עניים.

וכן נראה במושג-זקנים מבעלי התוספות דמקשה למי יתנו מעשר-עני בזמן שעושין רצונו של מקום? ומתרץ, דלא יהיו אביונים, אבל יהיו עניים.

קדימות במצות צדקה

שם טו, ז באחד שעריך. פרש"י, עניי עריך קודמין לעניי עיר אחרת (על אף שבגמ' מכות ז. בשעריך, היינו אר"י) ומדכתיב: בארצך, ילפינן בספרי שיושבי אר"י קודמין ליושבי חו"ל.

והדין שצריך להקדים עניי אר"י, זה כשאין עני מחו"ל בן-עירו. אבל כשהוא בן-עירו הוא קודם לעניי אר"י. והנה בסדר הקדימויות במשנה (הוריות יג.) לא נזכר קדימות זו כלל? ועי' דרך אמונה פ"ז ממתנות ענים סק"ב מש"כ.

ספק קדימות

שם יד, כט והגר והיתום והאלמנה. יל"ע, אם יש דין-קדימה לפי הסדר הכתוב כאן. ולמבואר במשנה (הוריות יג.) איש קודם לאשה להחיות, א"כ בלא"ה צריך להקדים יתום לאלמנה.

אמנם יש לעיין, האם במצות צדקה, יתומה תהא לפני אלמנה?

והעירו, דברמב"ם (סנהדרין כא, ו) מבואר דמקדימין דין-יתום לדין-אלמנה שנאמר: שפטו יתום ריבו אלמנה. וא"כ גם לגבי דין זה אפשר לדייק כנ"ל. אמנם שם הפריד הכתוב גם עניים, שכתב: "ריבו אלמנה".

אימוץ הלב בצדקה

טו, ז לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ. משמע שבכדי - לא לתת - צריך אימוץ הלב, כיון שבני ישראל רחמנים בטבעם (יבמות עט.).

ב' ספיקות בלאו דלא תאמץ

טו, ז והנה המרחם על העני ורוצה לתת, אלא שהוא קמצן, יל"ע אם עובר בלאו, דהא אינו מאמץ את לבו?

יל"ע, אם עוברים על הלאו רק כשהעני מבקש ולא נותנים, או אפילו כשיודע שצריך ולא נותן. ונפקא מינה, אם עוברים בלאו כשלא נותנים לעני המתבייש לבקש?

בשיעור פרוטה למצות צדקה

טו, ז מעיקר הדין מספיק לתת פרוטה לצדקה לעני, על אף שבזמנינו אין מה לקנות בפרוטה. ועיין דרך-אמונה פ"א ממתנו"ע בביאור ההלכה ה"א בשם מהר"ל דיסקין שיוצאים גם בפחות משו"פ. ומקשה מהאמור בב"ק נו: שומר אבידה כשומר שכר בההיא הנאה דלא בעי

ענין בפרשה- אמירת תהלים

בבוא ימי חודש אלול שבו נהגו ישראל לומר פרקי תהלים נביא כאן דברים מרבנו שליט"א ענינים אלו.

בכוונה בשביל להתפלל, בזה יש מעלה גדולה [א"ה וראה ה שהבאנו בגליון חג השבועות על ענין לימוד המקרא לשמה]. (שם)

איזה פרק לקחת

עוד שאלה: מחלקים תהלים בין הנשים יש ענין איזה פרק לבחור, אמר רבינו שאין הבדל אבל אם רוצה תיקח פרק קי"ט שיש שם את כל האותיות. (שם)

לתקן חטא

אחד שאל לרבינו היות והיום זה ימי השובבי"ם מה יכול לעשות לתקן את החטא, והוסיף ואמר להתענות אינו יכול מסיבות בריאות, וכן לא זכה לכתרה של תורה.

השיב רבינו שידבר פחות, ויאמר הרבה תהלים [והוסיף אם הוא הי' בר הכי הייתי אומר לו גם ללמוד הרבה גמ']. (שם)

להציל בגיוס תרומות

באחד הפעמים שהרב אלחנן ו. הוצרך לסכום גדול של כסף עבור החזקת הכוללים, רבינו הציע לו לומר את כל התהלים בכותל, והיה פעם שאמר לו לומר כל יום שהי' בחו"ל כל התהלים [והי' מצב שראו עוזריו שלא בא כיון שהי' באמצע התהלים ולא רצה לדבר באמצע, אספו הכסף בלעדו] וכן חשבו הגבירים שמשוהו לא כשורה אצלו שניסו ליצור קשר עמו וענה להם בטלפון באמצע התהלים בקול נו נו, חשבו שאירע לו משהו, וריחמו עליו ודאגו לו לכסף שהיה צריך עבור הכוללים. (שם)

חמשים פרקים

שח אחד מגדולי רה"י שליט"א, שדרכו לפני שנוסע לחו"ל לגיוס כספים לשיבתו, לבקש רשות וברכה מרבנו שליט"א.

ובאחד הפעמים אמר לו רבנו שלפני שיתחיל באסיפת הכספים יאמר חמשים פרקי תהלים.

והוא נסע ושכח מכך, בשדה התעופה באצרה"ב חקרו אותו על סיבת בואו והוא לא ידע טוב אנגלית וכנראה אמר משהו לא טוב, ואמרו לו שישאר כאן ויצטרך לחזור בחזרה במטוס לארץ ישראל, ואין לו רשות ליכנס, והוא ניסה בכמה דרכים ולא הצליח ואז נזכר במה שרבנו אמר לו לומר חמשים פרקים, ואמר בהתעוררות חמשים פרקים.

ומיד בסוף התפילה נכנס לשם בן אדם שדיבר עמו בעברית ושאל אותו מה קרה לו, וסיפר לו מה קרה, והלה יצא לכמה דקות ודיבר עם האחראים ואמר לו שזה סודר והוא יכול להיכנס לארצות הברית, הוא הסביר להם את מה שהתכוין.

ואז אותו ראש ישיבה שאל את אותו אדם מהיכן הגיע וכיצד יודע כ"כ טוב עברית, שהיה נראה שהוא אחד מהעובדים במקום, ענה לו הלה: 'אל תשאל שאלות מיותרות'.

השתדלות לס"ד

מרון שליט"א רגיל לומר: אמירת ספר תהלים כל יום הוא עיצה והשתדלות לסיעתא דשמיא לחיזוק הרוח והגוף ולשמירת בריאות האדם ומשפחתו יותר מכל מיני בדיקות רפואיות. (דפי עיון 264 ועי"ש)

התרת נדרים

במוצש"ק ויצא תשנ"ו ביקש רבנו שיעשו לו התרת נדרים מה שנהג לומר כל יום סכום מזמורי תהלים ועכשיו מרוב הטרדות הפונים אליו אינו מספיק ויוצא שאומר בלי כונה, והוא מתחרט על שלא אמר הנני עושה בלא נדר ואם הי' יודע שלא יוכל לאומרו בכונה לא הי' נודר כלל והותר לו, ושאלו אותו סו"ס הרי צריך את אמירת תהלים, ואמר שבלי כונה אינו מועיל.

מכתב רבנו לספר תהלים המפורש

כבוד הרה"ג ר' יעקב וינגרטן שליט"א
אחרי שכתר"ה זכה לעשות ביאורים להמחזורים של החגים שיהי' מובנים לכל המתפללים בהם, נפשו אותה לבאר ספר תהלים, אשר כל ישראל בכל הדורות משבחים בזה ומתפללים להקב"ה, וכל התפלות שאנו מתפללים לו יתברך רובם מתהלים אשר זיכנו צורינו מתנה טובה, ובודאי יש הרבה שצריך לבאר פירושם. ויזכה כתר"ה לעשות אזנים לספר תהלים, ובודאי יהא נחת רוח להקב"ה כשמבינים מה שאומרים, ויתווספו זכויות לכלל ישראל. ונזכה להושע בקרוב לגאולה האמתית בב"א.

טוב מעט בכונה...

נשאל רבינו מנשים צדקניות שרוצות לארגן קבוצת נשים שיאמרו כל יום את "כל ספר תהלים", שכוחו גדול מאד, כמבואר הענין בספר פלא יועץ. (ערך תהלים) וכדי לחזק את הדבר רוצים לתת על זה סכום כסף, ויהי' בזה ג"כ היכי תימצא להחזיק לומדי תורה.

ועצם הדבר שיבח רבינו שזה דבר טוב [וכמובן באופן שאינו בא על חשבון הבית והילדים] אך התפלל למה צריך לתת על זה כסף? וכי כל דבר צריך כסף? וכשטענו שדבר שעושים בלי כסף, לא מרגישים מחויבות כל כך, ולפעמים אומרים ולפעמים לא וכו', ועל ידי הכסף ישנה מחויבות לשמור על הקביעות בשלימות.

השיב רבינו "טוב מעט בכונה מהרבות בלא כונה." והיינו שטוב שיאמרו פחות וכלי כסף, מאשר יאמרו הרבה עם כסף.

ועל עצם הרעיון תמה רבינו, מי ישלם על אמירת התהלים, וכי למי שיש לו ח"ו צרות, יש לו כסף, והרי אחד מהצרות שיש לאנשים, הוא מה שאין להם כסף.

ולפני כמה שנים באו לרבנו זוג כאוב ומדוכדך מאחת המדינות הרחוקות, ובכו שכבר הרבה שנים הם מחכים, ולא זכו עדיין בפרי בטן, ויעץ להם רבינו עצה זו שיאמרו שניהם כל הספר תהלים בכל יום, וכששאלו שזה לוקח להם בערך ארבע שעות, ולא יוכלו לומר הכל בבת אחת, אמר רבינו שיכולים לחלקו לחלקים ובכל פעם שיש להם זמן יאמרו מעט, והעיקר שיסיימו את הספר כל יום. ולאחר כשנה ביקשו לבשר לרבינו שנולדה להם בת, ושמח עמהם. (פרי חיים)

מועיל לצרות

לאחד שהתאונן בפני רבינו שיש לו הרבה צרות בכמה דברים, אמר רבינו שיש בתהלים אצלו ב' כרכים (מקראות גדולות נ"ך אורים גדולים) בסוף קונטרס שמוש תהלים, מרב האי גאון כל מזמור על מה מועיל, שיראה זה ויבדוק לדברים שצריך ויאמר המזמורים המועילים לצרות שיש לו. [א"ה ומוזכר שימוש תהלים כבר בראשונים ראה שו"ת הרשב"א ח"א סימן ת"ג ועוד] (צדיק כתרמר יפרח)

הבנות יאמרו תהלים

שאלו לרבינו שהילדים חלמו שהאבא שנפטר צריך עזרה, אמר רבינו שהבנים ילמדו משניות והבנות יאמרו תהלים. (שם)

אם יאמר תהלים בלי לתקן מידותיו

אמר לי רבינו בא אלי אחד מקהילה שלטענתו אירעו שם כמה צרות, ועכשיו בנו חלה ל"ע, אמרתי לו שיש אומרים שאם בבית אחד התגרשו הדיירים שם כמה פעמים זה בעיה בבית, ואני אומר וכי הבית חטא?, אנשים חוטאים!!! [נכון שיש גם ענין בבית] אבל העיקר הוא איש בעונו ישא.

ואמרתי לו שיאמר כל יום את כל ספר תהלים, וכן אשתו, ובדמעות דהא שערי דמעות לא ננעלו.

אף שאמרתי לו לומר תהלים, שכחתי לומר לו שאם יש ענין של בין אדם לחברו לא יועיל התהלים, כגון שרוצה שכנו לבנות, והשני לא נותן רשות מאיזה סיבה רחוקה וכדו', ובזה מצער את חברו, [ואחרי שבאים עליו צרות כבר מוכן שיבנה אף אלף חדרים]. (שם)

מזמור קיט

שח רבנו: בלילה כשאני מתעורר קשה לי לראות, לכך הרבה פעמים אני אומר פרק קי"ט בתהלים שיש בזה מעלה מיוחדת של א' ב' כפול שמונה (עי' ברכות ד' ב') (שם)

סגולה ליפקד

אחד בא לפני רבינו להתברך להפקד ביזרע של קיימא: אמר רבינו ג' דברים: א. לבדוק מזוזות. ב. לבדוק אם לא פגע במי שהוא. ג. לומר הוא ואשתו כ"א כל יום את כל התהלים [והתבטא וכי ניתוחים יותר קל לעבור] והוסיף שאין צריך דוקא ברציפות.

שאלתי לרבינו בדבר הסגולה שאמר לזוג שלא נפקד לומר כל יום את כל התהלים, אם גם לאברך כולל זה מתאים, רבינו לא חילק, והסביר לי שענין "לשמה" זה ענין מאד גדול, ומאד קשה לקבל ע"ע להתחזק באיזה דבר רק לשמה, אבל באמירת תהלים שלא נהנים מכך וזה רק

קצת ביאורים בתהלים מרבנו שליט"א

שערי דמעה לא ננעלו

שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי (תהלים ל"ט י"ג)

ואיתא בגמ' ב"מ (נט, א) א"ר אלעזר, מיום שנחרב בית המקדש, ננעלו שערי תפלה, שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפילתי, ואע"פ ששערי תפלה ננעלו, שערי דמעות לא ננעלו, שנאמר שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש.

ולכאורה, מאי ראייה דגם אחרי החורבן מועיל תפילה בדמעות, דאולי זה מיירי רק לפני החורבן?

ויש לפרש הראייה דשערי דמעות לא ננעלו, אפילו שחרב בית המקדש הוא, משום דמפסוק דאל דמעתי אל תחרש, יש ראייה דכח תפילה שהיא בדמעות מועילה יותר, וכיון שכן, בפסוק דכתיב שתם תפילתי מגלה רק דתפילה לא מועלת, אבל לגבי דמעה לא גילה הכתוב דנסתם השער, וממילא כדקאי קאי. (אילת השחר בבא מציעא דף נ"ט ע"א ד"ה אל דמעתי אל תחרש)

יפול מצדך אלף ורובה מימין

יפול מצדך אלף ורובה מימין אלך לא יגש (תהלים צ"א ז') פירש רש"י: יפול מצדך, לשון חנייה, כמו (בראשית כ"ה) על פני כל אחיו נפל.

ביבמות דף כ"ד ע"ב פירש רש"י על הפסוק מי גר אתך עליך יפול, יפול ינוח לעולם הבא, כמו על פני כל אחיו נפל, יפול מצדך אלף. ומבואר ברש"י, דיפול מצדך אלף היינו שינוחו בצידו, אבל שאר מפרשים פירשו כפשוטו, דיפלו לפניו האויבים. (אילת השחר ביבמות דף כ"ד ע"ב רש"י ד"ה עליך יפול)

קללת חכם

בספר תהלים של רבנו עה"פ (קל, ו) "תדבק לשוני לחיכי אם לא אזכרכי ציין רבנו: ע"י מכות יא, א

דהנה איתא שם בגמ' במכות (י"א) אמר רב יהודה אמר רב קללת חכם אפי' על חנם היא באה, וא"כ צריכה לשונו להדבק אפי' שזוכר את ירושלים?

ובשיעורים אמר רבנו תשובה: יש תנאי קיום, ויש תנאי ביטול, תנאי ביטול הפשט שהמעשה חל רק שיש אפשרות לבטלו ע"י התנאי, ומשא"כ בתנאי קיום כל זמן שלא חל התנאי המעשה לא חל, וי"ל דכאשר החכם מקלל בתנאי ביטול אז חלה הקללה, אמנם אם עושה החכם תנאי קיום כל זמן שלא חל התנאי מעשה הקללה לא חל, ודוד המלך עשה "תנאי קיום" שכל זמן שיזכור את ירושלים לא תחול הקללה כלל, ורק כאשר לא יזכור יחול התנאי. (אפיקי איל)

לפי משא הבריות...

רש"י בתהלים קמ"ז י"ז עה"פ משליך קרחו כפתים, מביא מדרש הכל לפי משא הבריות, העני לפי חוסר מלבושיו מיקל עליו. והיינו שהעני שאין לו במה להתכסות עושה הקב"ה שלא יהי' לו קר.

ואמר רבינו שיש לדון בעשיר שנכנס לביתו של עני, האם גם לעשיר לא יהי' קר מחמת שהיקל הקב"ה את הקור בשביל העני, או שלעני לא יהי' קר ולעשיר כן.

לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני.

הנה הספר מסילת ישרים ידוע שהוא בנוי ומסודר על פי המאמר של רבי פנחס בן יאיר במס' עבודה זרה (דף י"ט א') שאומר האיק מגיעים לדרגה הכי גדולה, ומתחיל בתחילה בזהירות ואח"כ זריזות, וכן כל המדרגות עד שמגיע לדרגה של רוח הקדש. ואחת מהמדרגות הכי גדולות היא ה"חסידות", והיא לא דרגה פשוטה וכמו שמאריך המסילת ישרים לבאר מה היא המדרגה של חסידות.

אך מצד שני מצינו בגמ' בברכות (דף ד' א') על מה שאמר דוד המלך בתהלים "לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני". נחלקו לוי ור' יצחק חד אמר כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך, והשני אומר שאמר דוד לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה.

ויש להתבונן בזה כמה דברים, קודם כל האיק זה שלא נזכר כאן בגמ' אפי' אחד מהדברים שאומר המסילת ישרים מה זה חסידות, שהרי דוד

המלך אומר לא "חסיד" אני, א"כ הי' צריך לומר איזה שהיא הנהגה של חסידות מה שמביא המסילת ישרים. והגמ' לא מזכירה דברים אלו, רק דבר זה שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד ג' שעות והוא חצות לילה אקום, וממנ"פ אם כזה דבר כבר נקרא חסידות, למה המסילת ישרים לא מזכיר את זה. וכן הדבר השני שאומר, הוא לא מהדברים שנזכר במסילת ישרים.

ועוד צריך להבין מנין לקחו האמוראים לפרש את הכונה לדברים אלו, היכן זה נרמז בדברי דוד המלך, וכן למה כל אחד לא מסכים עם הפירוש של האמוראים השני. ובכלל צריך לדעת מהו הלשון "לא חסיד אני" וכו', בלשון תימה! למה אומר בכזה לשון, ולא אומר חסיד אני, בלשון נוחותא.

וכנראה הביאור הוא כך: שזה הבינו חז"ל שדוד המלך לא ילך להתפאר שהוא חסיד, וכמו שבאמת הגמ' שואלת אח"כ ודוד מי קרי לנפשי חסיד? ולכן הי' קשה לאלה האמוראים האיק זה שבא דוד ואומר שהוא חסיד וצריך לשמור אותו בגלל זה, הרי חסיד זוהי מדרגה כ"כ גדולה? לכן פירשו שאין כונתו למדרגה הגדולה של חסידות, אלא שאפי' במדרגה הקטנה שלי, לפי המצב שלי, גם דרגה כזו יכולה להיחשב לחסידות.

כי כל אדם נקבע לפי המצב שלו, ומלך היות והוא רגיל בתענוגים ותפנוקים ובכל הדברים הללו, קשה לו מאד להתגבר ולעשות כזה דבר שבאמצע הלילה יקום להודות לקב"ה, והרי על מי הוא מדבר, מה שאומר שכל מלכי מזרח ומערב וכו' הרי זה גויים ומה הוא מתחשב בגויים, אלא שאומר כי המצב של מלכות הוא כזה, שיש לו כל טובו וממילא אדם כזה קשה לו להתגבר, כי לא חסר לו כלום. ואדרבה מה שבן אדם יותר מפונק ושקוע יותר בעונג וכל טוב, למה שיקום באמצע הלילה, להודות.

ומשמע שאפי' שיש עוד יהודים שקמים בחצות לילה להודות, אבל הם עדיין לא יכולים לומר שבזה הם נשלמים בדרגה של חסידות, ורק מלך היות ובמצב שלו קשה לו מאד להיות כמו אדם פשוט, היות והוא מרגיש את עצמו שלא חסר לו כלום. ולמה שיפריע באמצע הלילה את השינה שלו, בשביל להודות לך על משפטי צדקיך. וביחס למצב כזה, אפי' אם הוא לא עושה דברים גדולים כ"כ שהם בדרגה של חסידות, נחשב ג"כ חסידות. היות שיש לו התגברות מיוחדת על היצר, שבא היצר ומסית אותו - מה פתאום אתה צריך להיות ככה? וכשמתגבר על זה, זה נחשב כבר חסידות!

והמאן דאמר השני אומר שבזה עדיין לא נחשב לחסיד. אלא רק בזה שידי מלוכלכות בדם ושפיר ושליו. מלך! עושה כאלה דברים? הרי כל מלכי מזרח ומערב יושבים בכבודם, ולא עושים כלום. ופתאום כאן יהי' מלך שעושה כזה דבר שלא מתאים לפי הכבוד של מלך, מי שעושה ככה, במצב כזה גם זה כבר נחשב לחסידות.

וזה מה שאומר דוד המלך, כי אמנם אצל אדם פשוט, להגיע למדרגה של חסידות צריך הרבה עבודה, נורא ואיום! אבל אצלו גם דבר כזה, נחשב כבר ג"כ ענין של חסידות.

ולפי"ז נוכל ללמוד גם בנוגע אלינו, הרי יודעים כולם שלגבי הצדיקים והחסידים שהיו בדורות הקודמים, הדור שלנו האנשים הם מאד עניים. וחז"ל אומרים (בסוף סוטה) משמת אדם גדול זה בטלה חסידות, ומשמת אדם גדול אחר בטלה ענוה, וכל מיני דרגות שנחסר בדורות האחרונים. ובדורינו! אין מה לדבר, איזה חסידות? איזה דרגות? ובכל זאת הרי חז"ל תקנו תפילת שמונה עשרה בנוסח שנוגע לכל כלל ישראל בכל הדורות. ושם יש ברכה על הצדיקים ועל "החסידים", ואיפה יש היום חסידים? בדורות שלנו היכן יש חסידים, היכן יש צדיקים, בקושי בקושי...

אלא גילו לנו חז"ל שגם בדורות אלו יכול להיות חסידים, כי לפי הדרגה של הדור, לפי העניות של הדור, אם בן אדם עושה אפי' דברים כאלו שבדורות הקודמים לא הי' נחשב לכלום, היום בן אדם כזה הוא ג"כ חשוב, ועל זה תקנו חז"ל על הצדיקים ועל החסידים, לפי הדור! ואם זה דור כזה שפל, כזה ירוד, אם אחד עושה קצת לכבוד שמים, עושה "לשם שמים" אפי' בדברים לא כ"כ גדולים מה שדרשו מהדורות הקודמים, היום גם זה נחשב קצת לחסידות. ולכן תקנו לומר בכל הדורות על הצדיקים ועל החסידים. (קובץ עטרה שעיטרה)

יום היארצייט של מרן הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין הנצי"ב זצ"ל - גלב"ע כ"ח אב תרנ"ג

אודות הנצי"ב כבר הבאנו כמה ענינים בגליון פר' ראה תשע"ה מה שקיבל רבנו מש"ב הגרש"ז ריגר זצ"ל שלמד בואלוזין ונביא כאן עוד כמה דברים

הנצי"ב היה צם להבין רשב"ם קשה

מספרים העולם שפעם נשאל הנצי"ב על רשב"ם קשה בגמ' ב"ב ע"י רבי שמעון שקאפ זצ"ל, (כאשר היה בחור) ואמר לו שצם כמה ימים בשביל להבין זאת. ואמר הגרש"ש שאם הוא צם בשביל זה, צריך להיכנס לשעורים שלו.

איזה איבר חולה

מספרים על הנצי"ב מוולאזין זצ"ל שפעם הלך לרופא ושאלו מה יש לו? ונתן לו הרופא תרופה, ולא לקחה ואמר שכל מה שהלך לרופא משום שרצה לדעת באיזה איבר הוא חולה וממילא ידע על איזה עבירה עליו לעשות תשובה. הנפש החיים (פרק כ"ט) כתב וז"ל: וכן ידוע בזוהר שהתרי"ג מצוות הם מכוונים כנגד התרי"ג איברים וגידים שבאדם ובעשות האדם אחת ממצוות ד' כראוי מתקדש ע"י אותו האבר המכוון נגדה ומחיה אותה, עכ"ל, והסביר: שאדם לפי"ז יכול לדעת שאם עשה עבירה "בכתף" אז הכתף הוא יהיה הראשון לבעיה וכו'. ידוע המעשה (עי' קב הישר פ' פ"ז) עם האריז"ל שכאב להמהרה"ו הכתף ואמר לו האריז"ל "כתף" אותיות "תכף" כיון שדיברת בין מים אחרונים לברכת המזון, לכך נענש בכתף. (אפיקי איל)

התמדה עצומה

שמעתי מרבי ישראל גרשון זצ"ל בנו של מרן הגר"ח הלוי זצ"ל: דהנצי"ב מיד אחרי החתונה שלו עלה לעליית הגג וישב למד בהתמדה עצומה יומם ולילה במשך עשרים וחמש שנה! ולא ירד מן העליה לצורך שום דבר חוץ מתפילות וצרכי הגוף. ולמד עד כלות הכוחות, וכך למד בהתמדה רבה ורכש לעצמו בקיאות נפלאה וגדולה בכל חדרי תורה.

[ולפני כן היו מזלזלים בו שפ"א ראו אותו לומד קצות, אמרו לו זה לא בשבילך תלמד גמרא רש"י טוב, וזה מספיק לך].

וד"ז הבאנו שנה שעברה בגליון, והוסיף על כך מרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א [בעת שעבר על הדברים], שזקנתו שהיתה גרה בואלוזין סיפרה לו, שהשידוך עם הנצי"ב היה כך, שבתו של ר' איצליה התבגרה ולא מצאו שידוך מתאים, [היא היתה כבת י"ד שבזמנם היה נחשב כבר לבוגרת] ואז אמר ר' איצליה לאשתו שהבחור הראשון שיבוא לבית מהישיבה הוא יהיה החתן, והנצי"ב הגיע בדיוק לשם, ומאוד הצטער ר' איצליה כי חשב שהוא בחור חלש, ולמעשה עשו את השידוך, והנצי"ב למד בהתמדה עצומה עד שנהפך לאחד המיוחד מגדולי ישראל.

השירה בסעודה שלשית

סיפר רבנו שסיפר לו רבי שמחה זליג על סבו שלמד בשיבת וולזין [אביה של אמו של רבנו] שנפטר צעיר ושמו היה רבי משה אליהו זצ"ל. וסיפר לו רבי שמחה זליג על אותם ימים ואמר לו שזוכר הוא את השירה ששרו בסעודה שלישית שישבו ושרו בדבקות את השיר ליבי ובשרי וכן שהיה בעל כשרון גדול מאוד ולמד עם ר' יצחק יעקב מפונביץ [ר' איצליה] שם בשיבה. [א"ה ואת השיר הזה לבי ובשרי שר רבנו בעידא דחזוונא להתעוררות לעבודת ה']

ביזוי ת"ח

סיפר לי הגאון ר' שמחה זליג זצ"ל דכשהגר"ח ברלין זצ"ל בא להתחיל לומר שיעור בוולאזין היו בחורים שרצו למנוע ממנו והניחו שולחן בפתח שלא יכנס וכאשר ניסה להיזדוץ שוב דחפו את השולחן ובסוף אותם הבחורים לא היה להם יום אחד טוב במשך כל ימי חייהם כיון שביזו תלמיד חכם.

ויש לדעת דבר נורא כי אם נענש כאן בעולם הזה זה יותר טוב כי זה רק זמני אבל אם יענש בעולם הבא שם זה יהיה נצח וזה נורא.

[א"ה ונביא כאן לתועלת מכתב של ח"א זצ"ל ששלח לר' חיים ברלין לבקש מחילה על מה שעשה. (נדפס בס' בדרך עץ חיים ח"א עמ' 69)

יום א' לפרשת ויצא יעקב תרס"ט אל כבוד האדמו"ר הגאון הגדול חריף ובקי סיני ועוקר הרים נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק שלשלת היוחסין וכו' וכו' כקש"ת רבי חיים ברלין שליט"א כיאות לכת"ר אדמו"ר יבוסר כי קודם השבת הזה נתקבלתי לרב פה ואבקש מכת"ר לטרוח ולכתוב לי מכתב ולברך אותי אשר אצליח כאן ברוחניות ובגשמיות הנה באתי לבקש את בת"ר הגאון להשתטח תחת רגליו ולבקש מחילה מכבוד הג' אשר בעת היה הניצוח בהישיבה בוולאזין ואף שכמדומה לי שבמעשה לא עשיתי שום דבר לצער את כת"ר אך בדברים בודאי דברתי וסייעתי את המצערים אותו ואף במעשה אינני זוכר בודאי כי לא עשיתי, ופן גם במעשה עשיתי איזה דבר וצערתי את כבוד הגאון.

ואני רואה הרבה כי נענשתי ואני תולה במדה כנגד מדה כי בודאי מחמת שגם אני הייתי בהכת המצערים את כת"ר הגאון ואני בצער גדול מה שלא בקשתי מחילה מכת"ר הגאון עד כה אך עתה שמתי אל לבי למה לי לחשות לטוב את אשר בכוחי לעשות ולבקש מחילה מובטחני בטוב לב של כת"ר הגאון כי בודאי יראה בשברון לבי ונמוכת רוחי וימחול לי בלב שלם ויתפלל עלי שלא אענש כלל עבורי ואבקש מאדמו"ר כת"ר הגאון לכתוב לי לכל הפחות איזה תיבות אשר כת"ר הגאון מוחל לי בלב שלם על האדרסה הנקוב למטה ולמצוה רבה יחשב לכת"ר הגאון ובזכות הזה יזכה לראות נחת ועונג מכל יוצאי חלציו ממני תלמידו החפץ בהצלחתו ומברך אותו ואת כל הנלווים.

למכתב זה של בקשת המחילה מיהר רבי חיים ברלין להשיב: עזרי מעם ה' א' לסדר גם כמה אלמתי לפ"ק ירושלים לרב

אנכי עפר ואפר ואין אני כדאי לפני המקום יתברך שמו כי יענש חס ושלוש שום אדם בסיבתי ובר מן דין כבר באותם הימים שצערוני אמרתי בכל לילה כמר זוטרא מגילה כ"ח א' שרי ליה לכל דצערן לי ואין לו לחוש כלל לדרוש ממני מחילה כי מצדי כבר מחלתי, אמנם מאי דשקליה למטרפסי ונענש מן השמים זה בשביל שני דברים

א' בשביל חילול ה' הגדול שגרם וכבר שנה לנו רבי יוחנן בן ברוקא במשנתו אבות פרק ד' משנה ה' אחד שוגג ואחד מזיד בחילול ה' ועל זה היה רבי ישמעאל דורש יומא פ"ו א' שמי שיש חילול ה' בידו אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורים

ב' בשביל צערו של רבו המובהק מר אבא הגאון מאור הגולה זצוק"ה שגרם לו אז במובן והרי צדיק יסוד עולם בזה כדאי הוא להיות קודשא בריך הוא תבע ביקרו ברכות י"ט א ובפרט שיכול להיות שמהצער הגדול הזה שגרם לו היה התחלה למחלתו האחרונה שנפטר על ידה מן העולם, ולצערו הגדול של אבא הרי אין בידי למחול וברצותו לבקש תרופה לזה הרי דינו אמור במגן אברהם סימן תר"ו ס"ק ר בשם ים של שלמה.

הגאון ר' רפאל שפירא חתן הנצי"ב

סיפר רבנו על הגאון רבי רפאל שפירא זצוק"ל היה שתקן מופלג ביותר, עד שהיו אומרים עליו אימרה - שכשאשר מתעייף מרוב שתיקה, שווייגט ער נאך מערה, פי' הרי הוא שותק עוד יותר... (פרי חיים)

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה

מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסימ קרליץ** שליט"א

גליון מס' 132 • ראה תשע"ו

הדרכות ממרן פוסק הדור שליט"א

בדרכי החינוך והעלייה בתורה לקראת פתיחת זמן הבעל"ט

העמדת תלמידים – כיצד?

ברמב"ם הל' תלמוד תורה (פ"א הל' ב') כתב וז"ל, כשם שאדם חייב ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן שנוא' והדעתם לבניך ולבני בניך, ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינם בניו, שנוא' ושונתם לבניך, מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידך, שהתלמידים קרויין בנים וכו'.

ומה שכתב הרמב"ם "מצוה על כל חכם ללמד את כל התלמידים" צ"ע היאך הם קרויין תלמידים כשעדיין לא לימדו אותם. וצ"ל שכוונתו כמו שכתב בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ה בפתחה) "חייב כל אדם ללמד לבנו ולהעמיד תלמידים" והיינו לעשות תלמידים.

והיאך "מעמידים תלמידים", מבואר במס' עירובין (נ"ד:) ת"ר כיצד סדר משנה [כיצד למדו ישראל תורה שבעל פה, רש"י], משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו, נסתלק אהרן וישב לשמאל משה, נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן, נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן וכו'. מכאן אמר רב אליעזר חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים, וקל וחומר, ומה אהרן שלמד מפי משה ומשה מפי הגבורה כך [ומסתמא מילתא להתקיים בלבו להבין מהן אפילו הכא שמע ד' פעמים, רש"י], הדיוט מפי הדיוט על אחת כמה וכמה. רבי עקיבא אומר מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו שנוא' ולמדה את בני ישראל. ומניין עד שתהא סדורה בפיהם שנוא' שימה בפיהם. ומניין שחייב להראות לו פנים שנוא' ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם [להראות לו פנים, ללמדו לתת טעם בדבריו בכל אשר יוכל, ולא יאמר כך שמעתי הן אתה הטעם מעצמך, רש"י].

מבואר כאן היאך ללמד תורה לתלמידים. א', לשנות לתלמידו עד שילמדנו. ב', עד שתהא סדורה בפיהם. ג', להראות לו פנים. וכל אחד מהם ילפינן להו בגמ' מקראי, והיינו שללמד תורה לתלמידים ולהעמיד תלמידים אין זה רק להקריא ולהסביר לו את הסוגיא כפי הבנת המלמד, אלא יש להתעכב עם התלמיד ולשנות לו עד שילמדנו. ולא זו בלבד, אף שכבר התלמיד מבין את הסוגיא, אין להסתפק בכך אלא יש ללמדו עד שתהא סדורה בפיו. ולא זו בלבד אלא חייב המלמד להראות לו פנים וכמו שפרש"י ללמדו לתת טעם לדבריו.

והיינו כיון שהתורה היא חכמה אלוקית ועמוקה מארץ מדה, ותורת ה' תמימה משיבת נפש ומחכימת פתי, ופקודי ה' ישרים משמחי לב ומאירת עינים, א"כ בחכמה כזו לא מספיק רק ללמד באופן שנראה לתלמיד שכבר מבין את הסוגיא, אלא חייב המלמד ללמדו ולהאיר לו את הסוגיא במאור שבתורה, שפעם יבין התלמיד נקודה זו, ופעם יאיר לו המלמד נקודה נוספת "עד שילמדנו" ו"עד שתהא סדורה בפיו", ואז הסוגיא תהיה לו למשיבת נפש ולמאירת עינים.

וחובת המלמדים למצוא את הדרכים והעצות היאך וכיצד להאיר לתלמידיהם את הלימוד, וליתן להתלמידים את המתקנות שבתורה שע"ז נעשה התורה קנין בנפשם, ובזה נקראים הלומדים "תלמידים" והתלמידים קרויין בנים, וזוהי החובה להעמיד תלמידים כמבואר בגמ' ונלמד מקראי.

ובהמשך הגמ' בעירובין מסופר על רבי פרידא דהוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני וגמר, יומא חד בעיוה [לר' פרידא, רש"י] למלתא דמצוה תנא ליה ולא גמר, אמר ליה האידנא מאי שנוא, אמר ליה מדהיא שעתא דא"ל למר איכא מילתא דמצוה אסחאי לדעתאי וכל שעתא אמינא השתא קאי מר השתא קאי מר, אמר ליה הב דעתין ואתני לך, הדר תניא ליה ד' מאה זימני אחריני, נפקא בת קלא ואמרה ליה, נחא לך דליספו לך ד' מאה שני או דתיזכו את ודורך לעלמא דאתי, אמר להן הקב"ה תנו לו זו וזו, ע"כ.

רואים שאף שקוראים ללמד לדבר מצוה, הרי זה מפריע לתלמיד בריכוז, עד שאמר לו "הב דעתך" - תרגע, "ואתני לך" - אמשיך ללמוד עמך. "הדר תני ליה ד' מאה זימני", רואים עד כמה צריך להתמסר לתלמידים.

והנה זה ודאי שרבי פרידא כל לימוד מחודש שלמד עם התלמיד הוסיף עוד נקודה חדשה, עם הבנה חדשה, עם מאוד פנים נוסף להאיר לתלמיד עוד ועוד פרט ונקודה והבנה בלימוד, עד שבהתווסף לתלמיד כל הלימודים הבין את הלימוד כולו ונהפך אצלו ל"סדורה בפיהם" ונעשה לו למשיבת נפש ולמאירת עינים, ומי שמלמד לתלמידים בסבלנות עד שידעו ויבינו הכל באופן שכ לפעם מטעים ומאיר לתלמיד נקודה אחרת עד שמרגיש את המתקנות שבתורה, יש לזה השפעה על כל הדור. וזוהי המצוה של "ושונתם לבניך" "ולמדה את בני ישראל".

וזהו הדרך להעמיד תלמידים" כל תלמיד לפי מה שהוא, ורבי פרידא הגיע לדרגה גדולה בזה עד שזכה לדור שיזכו כולם לעולם הבא. ועכ"פ רואים בגמ' את השכר הגדול שזוכים למי שמשקיע ומתאמץ ללמד באופן שמבואר בגמ', ושכל פרט מזה לומדים בגמ' מפסוק אחר, ואשר הצד השווה לכולם למסור את התורה באופן שהתורה תהיה סדורה בפי התלמידים ו"תשים לפניכם". ולכן יש הרבה הלכות למלמדים.

וכאן המקום להתריע על המלמדים והרמ"ם שמעמיסים על התלמידים בקושיות וסברות בזמן שישנם תלמידים שמשנתם עדיין לא סדורה בפייהם, ועל המלמדים והרמ"ם להאהיב את התורה ו"להעמיד תלמידים" שהסוגיות יהיו אצל התלמידים משיבת נפש ומאירת עינים, דכשיש מתיקות בתורה אזי התורה משמחת את לבם והם שמחים בתורה, ואז התורה נעשית קנין בנפשם.

מספרים על החזון איש, שמנהל תלמוד תורה הגיע עם הכיתות הגבוהות להבחין אצל החזון"א, וביניהם היה תלמיד שלא התנהג כשורה. לאחר המבחן ניגש המנהל אל החזון איש ואמר לו "עשיתי כל מה שיכולתי להצלחת התלמיד ההוא ולא עלתה בידו", אמר לו החזון"א תקרא לי את התלמיד, והתלמיד הגיע, והחזון"א הסתגר עמו לזמן ממושך עד שיצא מבית החזון איש, ובהמשך הזמן אותו תלמיד עלה ונתעלה, עד שלאחר כ-5-6 שנים בשמחת תורה, בישיבת פוניבז' בנוכחות הרב מפוניבז' זצ"ל מכרו דפי גמרא כנהוג, ואותו בחור קיבל ע"ע ללמוד חמש מאות דפי גמרא. והלך מנהל הת"ת הנ"ל אל החזון"א וסיפר לו זאת, ושאל להחזון"א מה עשה עמו כשהסתגר עמו, אמר לו החזון"א "לקחתי קטע גמרא ולמדתי עמו עם פרש"י ואף עם תוס"א". ושאל המנהל, האם הרב לא דיבר עימו, והשיב, לא, לא דיברתי עמו מאומה, ואפילו מוסר לא אמרתי לו. ושאל המנהל, א"כ היאך זה יכול להיות שלאחר מכן הנער עלה ונתעלה כל כך, והשיב החזון"א "אם נותנים לנער גישמ'ק [מתיקות] בתורה אז אפשר להפוך אותו לגמרי". [מפי הרב משה טורק שליט"א ששמע מהרב משה רוזנשטיין שליט"א מנהל ת"ת בנהא אחיעזר].

ואשרי המלמדים והרמ"ם והראשי ישיבות שנותנים עיניהם וליבם להצלחת התלמידים כפי מה שהם, שזוכים הם ל"העמיד תלמידים" וממשיכים את מסורת התורה כפי שנמסרה לנו מסיני, וזוכים הם לעצמם ולדור כולו. (חוט שני הלכות תלמוד תורה)

הענשת תלמידים

מורה בבית הספר, שנעשית עוולה בין התלמידים ע"י תלמיד אחד, במעמד התלמידים האחרים, ואי אפשר לברר לא מיהו העושה ולא מי הם העומדים אשר חיפו על מעשהו, ורוצה להעניש את כל התלמידים, יוכל לעשות באופן שהעונש יהא דבר שיש לו תועלת בעצם, אלא שבאופן רגיל אין נזקקין לזה, והתלמידים יחשבו שהוא עונש, ובה אין לחוש אף לאלו שלא היו כלל בזה. וסיפר רבינו שליט"א שבהיותו מגיד שיעור בישיבת חוג חתם סופר, ואז הישיבה מנתה כ-20 בחורים שלמדו בשתי קבוצות, ובקבוצה שרבינו מסר את שיעוריו היה תלמיד אחד שהפריע הרבה וכן היה מפריע בשאר סדרים של הישיבה, והוכיחו אותו והענישו אותו ולא הועיל, עד שרבינו העניש אותו ואמר לו שהוא קנס אותו על שהפריעה בתפילה שבתפילה הבאה לא יצרפיהו למנין. ואח"כ בהגיע זמן התפילה התברר שאין להם בקבוצה אלא רק עשרה עם אותו הבחור. אמר רבינו שהוא לא יצטרף למנין וממילא השאר יתפללו ביחידות, וכך הוה. אבל רבינו הזהיר את כל בני החבורה שלא יגידו לקבוצה השניה למה הם התפללו בלי מנין מפני שהבחור הזה נענש, שצריך לזהר בכבודו. והבחור הזה שראה שאע"פ שמענישים אותו מ"מ דואגים וזהירים לכבודו, שינה את התנהגותו לטובה. ובאמת שצריכים ההורים והמחנכים להזהר בכבודו של הנענש ואז יש סיכוי שהעונש ישיפע עליו לטובה, שאם לא זהירים בכבודו וכל שכן אם מבזים אותו אז הוא נכנס לעקשנות ולא משנה את התנהגותו. (שם)

הנהגות שנכתבו ע"י רבינו שליט"א עבור בן עליה

יש להתנות בין הצדדים:

א. לפקח על עצמו בפיקוח נמרץ, שלא ילך הזמן לבטלה, באופן כזה שירגיל עצמו ללמוד בשקידה רבה ועצומה, כדי שיזכה בע"ה להתעלות במעלות התורה והיראה, כאחד מגדולי ישראל.
ב. להשגיח על עצמו בשמירת הסדרים. סדר א' הוא זמן התפילה.
לזרז עצמו להשכים בבוקר לכה"פ 20 רגעים קודם זמן התפילה. תיכף כשאנעור משנתי להתלבש בזריזות ולא מתוך עצלות, ולזכור בשעת מעשה שהוא מזרז עצמו כדי לילך לעבודת המלך מלכו של עולם הקב"ה.
ג. לילך בזריזות לישיבה.

להניח התפילין, וקודם הנחת התפילין לומר "הנני מכוון" של קודם הנחת התפילין בכוונה, ז.א. לשמוע פירוש המילות.

ד. להתפלל בכוונה, בנחת, מתוך הסידור, שלא לסבב העיניים אל שום מקום בעת התפילה.

ה. שלא לחלוץ התפילין במהירות.

ו. לקבוע מקום לתפילה להתפלל על אותו מקום [דוקא], בין בימי החול בין בשבת.

ז. בשעה שהש"ץ מתחיל, 'ברוך שאמר' להיות כבר על מקומו מעוטר בתפילין, שלא להסתובב באמצע התפילה, ז.א. מברוך שאמר עד גמר התפילה, שלא לעזוב את מקומו.

סדר ב'

א. לראות להיות מן המקדימים ובאים, ועכ"פ שלא לאחר בשום אופן סדר הישיבה, ז.א. בשעה תשע עליו להיות בהישיבה.

ב. ותיכף בבואו להישיבה לישב על מקומו ולהתחיל ללמוד, ולא להסתובב בין הספסלים ולא ממקום למקום.

ג. להשגיח על עצמו בשמירה מעולה שלא לדבר בשום אופן דברים בטלים קודם שיתחיל ללמוד.

ד. לראות שהלימוד יהיה בעיון "שלא לרמות את עצמו", ללמוד בקול. וכל דבר שקשה לו להבין, לחזור בתוך הגמרא כמה פעמים, מפני שאותיות מחכימות. ואם אחרי היגיעה עדיין לא יבואר לו הדבר אז עליו לקיים לא הביישן למד, ז.א. שלא להתבייש ולשאול אצל גדול ממנו או מחבירו, הכל לפי הענין.

ה. בעת השיעור, להשתדל להיות מן המעוררים, לשמוע היטב, וכל דבר שלא יבואר לו ככל הצורך לבקש מהר"מ להסבירו עד שיבין הדבר על בוריו.

ו. לחזור על החידושים שנאמרו בשיעור.

ז. תפילת מנחה לילך על מקומו. להתפלל בכוונה, היינו לשמוע פירוש המילות. לשמוע בעת שהש"ץ אומר קדיש וברכות שמו"ע וקדושה, ולענות אמן ויש"ר.

ח. להתנהג בדרך ארץ בעת אכילה.

ט. להזהר בעת אכילה שלא לאכול בדרך רעבנותא.

י. לברך ברכת הנהנין וברכת ענט"י וברכת המזון בכוונה, ז.א. לשמוע פירוש המילות.

[חוט שני ת"ת, נמסר ע"י בנו של רבינו שליט"א, הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ שליט"א, רבה של בית המדרש "הליגמן" מרכז בני ברק]

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

תפילת הצדיקים

תפילת הצדיקים, ובה היה נחת רוח להקב"ה, ונהפכה מידת הדין למידת הרחמים, ועברה רוח תנחומין לפניו.

פנימיות הנשמה

הקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים, והרצון הזה קיים כל הזמן, שיהיו צדיקים מתפללים ועובדים לפניו בכל לבם.

ובאמת אמרו (מנחות ק"א) "לעולם זאת על ישראל" זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן, ופירש רש"י: לעולם זאת על ישראל – מקרא הוא בדברי הימים, בשלמים ובקרבנות משתעי, דלעולם הם עומדים, והיכי דמי? מזבח בנוי בשמים, ומיכאל עומד ומקטיר עליו, ע"כ. היינו שבשמים יש בית המקדש ומזבח בנוי, גם לאחר החורבן, ומיכאל שהוא שר של רחמים עומד ומקריב שם קרבנות.

ומה הם הקרבנות שמקריב מיכאל? התוספות הביאו מדרשות חלוקים בזה, יש מי שאומר שמקריב נשמותיהם של צדיקים, ויש מי שאומר כבשים של אש. ונתבונן מהו ענין נשמותיהם של צדיקים. הנה בבית המקדש של מטה שורפים ומקריבים גופים של בעלי חיים, אבל נשמות הרי הן קיימות ואינו נשרפות, ומהו הדמיון בזה לקרבנות.

ונראה כי "נשמותיהם של צדיקים" הכוונה לעבודת השם של הצדיקים שנובעת מתוך פנימיות נשמתם, וכגון מה שמצינו בשערי תשובה לרבינו יונה שביאר עיקרי התשובה, וכתב (ש"א יב, יג) כי אחת ממדרגות התשובה היא היגון, והיינו דרגה גבוהה של חרטה שבאה מתוך טוהר הנשמה העליונה שאדם מרגיש בחומר החטא ומצטער עליו עד כדי יגון.

וכתב שם כי גם הפסד דינר או איסור קשה בעיני האדם, אך אם אדם עושר בענין רע ויצא נקי מנכסיו נפשו עליו תאכל ותכבד אנהותו, וכן על צרות רעות ורבות כאבו נצח ויגון בלבו יומם, ויותר מהם ראוי שיצטער מי שהמרה את השם יתברך, עיין שם בכל דבריו בזה.

והביא על זה את הפסוק "כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי", ופירש כי יעטוף הוא מלשון צער, ורוח היא הנשמה העליונה, היינו כאשר הנשמה מצטערת על החטא, אז הקב"ה מוחל ומתרחם, כי הנשמה היא מלפני, מן העליונים, והיא כמו שר קרוב אצל המלך, וכשהמלך רואה את צערו של השר הקרוב אליו, הוא מוכרח לרחם, לכן הקב"ה מרחם כשרואה את צער הנשמה, וזוהי מדרגת היגון. וכתב שם כי בזה נרצתה הנשמה יותר מאשר תירצה ברוב ייסורי הגוף ומכאוביו, כי צער הנשמה הוא בפנימיות האדם.

ולכן הקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים, כי תפילה היא "כולת הנפש אל האלוקים" (חובות הלבבות שער חשבון הנפש פ"ג), וכמו שביגון, שהוא צער הנובע מפנימיות הנשמה, הנשמה נרצית בזה להקב"ה, וריצוי היינו נחת רוח לפניו, כך גם תפילת הצדיקים, שהיא מתוך פנימיות הנשמה, יש בזה נחת רוח לפניו ית', והנשמה נרצית בזה להקב"ה.

ואם כן, ענין נשמותיהם של צדיקים היינו עבודת השם של הצדיקים שבאה מתוך טוהר הנשמה העליונה, כגון תפילת הצדיקים וצערם על רוחניות ותשוקתם להקב"ה, שזה נחת רוח לפניו כמו קרבנות, ובקרבן הרי העיקר הוא כוונת המקריב, שמרגיש שהוא חייב למסור את נפשו, ויש הרבה דרגות בכוונה, כך נשמותיהם של צדיקים, זוהי דרגה גבוהה של פנימיות הלב שבאה מתוך טוהר הנשמה העליונה. ועל זה כתוב "לעולם זאת על ישראל", שבכל הדורות תמיד יש בעולם צדיקים שעובדים את השם עם הפנימיות שלהם, וכל תפילתם היא על כבוד שמים.

זהו "נשמותיהם של צדיקים", לא צדיקים הנמצאים בעולם הבא, שהם כבר לא יכולים לעשות מצוות ולעבוד את השם, אמנם בעולם הבא יש תענוגים רוחניים שאין לשער, אבל עבודת השם לא שייך שם, רק הצדיקים

נחת רוח לפני

אמרו חז"ל (יבמות סד, א) מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים, היינו שהקב"ה רוצה את תפילת הצדיקים, לכן האבות והאמהות היו עקורים, כדי שיהיה להם הכרח להתפלל להקב"ה, ובהו יתקיים רצונו ית' שיתפללו אליו. ויש להתבונן בטעם הדבר, מפני מה הקב"ה מתאוה לתפילת הצדיקים.

הנה תפילה היא עבודה שבלב, כמאמרם (תענית ב, א) על הפסוק ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שהיא בלב הוא אומר זו תפילה, יש עבודת הגוף ויש עבודה שבלב, ובתפילה העיקר הוא עבודת הלב.

כמו שמצינו בקרבנות שנאמר בהם ריח ניחוח אשה לה', והביא על זה רש"י מדברי חז"ל (ספרי פרשת פינחס) נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. ומהו הנחת רוח? כי עיקר הקרבן הוא הכוונה שבלב, כמו שביאר הרמב"ן בפרשת ויקרא (א, ט) שצריך בעל הקרבן להרגיש שכל מה שעושים לבהמה היה ראוי לעשות לו מפני שחטא, והוא מחויב למסור את נפשו, אלא שמן השמים מקבלים את נפש הבהמה תחת נפשו, וכשחושב ומתבונן בזה וחוזר בתשובה, זהו הנחת רוח להקב"ה.

וכך גם בתפילה, כתב הנפש החיים (ב, יד) ביאור הכתוב ולעבדו וכו' בכל נפשכם, שעבודת התפילה השלמה צריך שתהיה עם הנפש, כי מצינו בכמה מקומות במקרא ובדברי רבותינו ז"ל שהתפילה נקראת נפש, כמו שנאמר (שמי"א א, טו) ואשפוך את נפשי. והענין, שעבודת התפילה היא במקום הקרבן, וכמו שענין הקרבן היה להעלות נפש הבהמה למעלה, וכל עיקר הכפרה היה תלוי בזריקת הדם הוא הנפש, וכן הקטרת האימורים עיקרם היה לכוונת העלאת הנפש, כן עיקר ענין התפילה הוא להעלות ולמסור ולדבק נפשו למעלה, עכ"ל, ויענין עוד בהרחבת דבריו שם.

מבואר ש**עיקר התפילה הוא הכוונה**, וכמו בקרבנות שעל ידי כוונת הלב של האדם המביא את הקרבן יש נחת רוח להקב"ה, כך גם בתפילה שהיא במקום קרבנות, אם אדם שופך את נפשו ומתפלל להקב"ה בכוונת הלב, יש בזה נחת רוח לפניו, ולזה הקב"ה מתאוה.

תפילתם של צדיקים

והקב"ה מתאוה במיוחד לתפילתם של "צדיקים", מפני שעבודת התפילה שלהם היא עם יותר לב, וגם מה שהם מבקשים בתפילתם אינם מבקשים סתם על צרכי עצמם, אלא לשם שמים, שיהיו להם אמצעים לעבודת השם, ותפילה כזו היא נחת רוח להקב"ה.

וביבמות שם אמרו ויעתר יצחק לה', למה נמשלה תפילתם של צדיקים כעתר, מה עתר זה מהפך התבואה ממקום למקום כך תפילת הצדיקים מהפכת מידותיו של הקב"ה ממידת רגזנות למידת רחמנות, היינו כמו עתר שהוא כלי המהפך את התבואה, כך תפילת הצדיקים יש בה כוח להפך מידותיו של הקב"ה ממידת הדין למידת רחמים.

והענין בזה מפני שתפילת הצדיקים עושה נחת רוח להקב"ה, וכשיש לפניו נחת רוח הרי זה מעביר את הכעס, ולהבדיל כן הוא גם בבשר ודם, כמו שמצינו באחשוורוש שעשה הנחה למדינות בזמן משתה אסתר, כי בזמן שהמלך שמח הוא עושה הנחות לפניו משורת הדין, וזהו כוחה של תפילת הצדיקים להפך מידותיו של הקב"ה ממידת רגזנות למידת רחמים על ידי הנחת רוח שיש בזה לפניו ית'.

וכן מצינו בפרשת נח (בראשית ה, א) "ויזכור אלוקים את נח ואת כל החיה וגו' ויעבר אלוקים רוח על הארץ וישוכו המים", ופירש רש"י רוח תנחומין והנחה עברה לפניו. ובתחילת הפסוק שם פירש רש"י, אלוקים זה מידת הדין, ונהפכה למידת רחמים על ידי תפילת הצדיקים, ע"כ. היינו שנח היה צדיק, והתפלל שייפסק המבול, ותפילתו הייתה עם כל הלב, כדרך

שבעולם הזה, שעובדים את השם עם הפנימיות שלהם, זה הקרבנות שעולים לשמים, ומיכאל המלאך של רחמים מקריבם לפני הקב"ה, ובה מהפך מידותיו של הקב"ה ממידת הדין למידת רחמים.

התפשטות הגשמיות

והנה יש הרבה דרגות בעבודה שבלב, ובשולחן ערוך הלכות תפילה (צח, א) כתב: המתפלל צריך שיכוון בלבו פירוש המילות שמוציא בשפתיו, ויחשוב כאילו שכינה כנגדו, ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתישאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו, ויחשוב כי אילו היה מדבר לפני מלך בשר ודם היה מסדר דבריו ומכוון בהם יפה לבל ייכשל, קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חוקר כל המחשבות.

והמשיך וכתב שם, וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה, שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כוח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה, ע"כ. היינו שבתפילה יש דרגה של התפשטות הגשמיות, שהמתפלל שוכח מכל ענייני העולם הזה, ובאותו הזמן בטלים אצלו כל השאיפות של עולם הזה, ואינו מרגיש כלל שיש לו גוף גשמי, רק נפש ונשמה בלי גוף.

וזו היא תפילתם של צדיקים, תפילה שבאה מתוך טוהר הנשמה העליונה, ותפילות אלו הם הקרבנות שמקריב מיכאל על המזבח בשמים, תפילות כאלו שהקב"ה מתאוה להם, וזה נקרא עבודה.

ובשערי תשובה (ג, יז) כתב שיש מצוות עשה שהן מעלות העליונות, ובהן מעלת העבודה שנאמר (דברים י, כ) ואותו תעבוד, והיינו מצוות התפילה שהיא עבודה שבלב, וכתב שם שיש הרבה מדרגות במעלות העליונות, וכן תפילה יש בה הרבה דרגות השייכות לפנימיות הלב.

מצות העבודה

והנה מצות העבודה שבלב, לדעת הרמב"ם היא מצות עשה בפני עצמה על תפילה, וכך כתב במנין המצוות (עשה ה') שציוונו לעבדו יתעלה וכבר נכפל ציווי זה פעמים, אמר ועבדתם את השם אלוהיכם, ואמר ואותו תעבדו, ואמר ואותו תעבדו, ואמר ולעבדו, ואף על פי שזה הציווי הוא מן הציוויים הכוללים וכו' יש בו ייחוד שהוא ציווה בתפילה, ולשון ספרי ולעבדו זו תפילה, ואמרו גם כן ולעבדו זה תלמוד, ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו מנין לעיקר תפילה בתוך המצוות מהכא את השם אלוהיך תירא ואותו תעבד, ואמרו עבדו בתורתו עבדו במקדשו, כלומר ללכת שם להתפלל וכו', ע"כ.

ובהלכות תפילה (פ"א ה"א) כתב: מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את השם אלוהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים איזו היא עבודה שבלב זו תפילה וכו'. היינו שיש חיוב מן התורה להתפלל בכל יום, וזוהי מצות העבודה שבלב, שהיא מצוה מיוחדת על תפילה.

אך יש ראשונים שסוברים (יעוין ברמב"ן במנין המצוות שם) שאין זו מצוה השייכת דווקא לתפילה, אלא לכל ענייני עבודת השם, לימוד התורה וכל מעשי המצוות, שצריך לעשות אותם עם כל הלב, מתוך הרגשת העבדות. אמנם לדעת הרמב"ם אף שזו מצוה כוללת את כל התרי"ג מצוות, מכל מקום יש בזה מצוה מיוחדת על תפילה, שאדם חייב להתפלל בכל יום, ואם עבר יום אחד ולא התפלל, ביטל מצות עשה דאורייתא.

ומצינו דבר דומה לזה בשמחה של מצוה, שהיא חיוב גדול מאד, ועל זה באה התוכחה (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה ובטוב לבב. והנה שמחה של מצוה שייכת גם בכל השנה, אבל ביום טוב יש מצוה בפני עצמה של שמחה, לשמוח במצוות היום, ומי שאינו שמח ביום טוב ביטל מצות עשה של שמחת יום טוב.

ובכל השנה אין שיעור לשמחה של מצוה, כמה פעמים ביום, ובאיזה מעשים לשמוח, ויש הרבה דרגות בזה, אך מי שאינו שמח לא ביטל מצות עשה, כי בכל השנה השמחה היא רק הידור בכל מצוה, ואינה מצוה בפני עצמה, ואמנם אם חסר השמחה זה דבר חמור מאד, שחסר בהכרת חשיבות המצוות, אבל ביום טוב זו מצוה בפני עצמה לשמוח ביום טוב, ומי שאינו שמח ביום טוב ביטל מצות עשה מתרי"ג מצוות.

וכך היא גם מצות העבודה, שלדעת הרמב"ם היא מצוה בפני עצמה על תפילה, אמנם זה גם הידור בכל המצוות לעשות אותם עם כל הלב, והשכר על זה גדול מאד, אין לשער שכר העבודה בשמחה עם כל הלב, אבל בכל המצוות אם חסר העבודה שבלב זה לא ביטל מצוה, ואילו בתפילה סובר הרמב"ם שאם לא התפלל ביטל מצות עשה של עבודה שבלב.

וגם לפי החולקים על הרמב"ם יש חיוב ומצוה כללית של עבודה שבלב, אלא שאין זו מצוה בפני עצמה על תפילה, והיא מצוה הכוללת את כל המצוות כנ"ל, לעשותם עם כל הלב, ובכלל זה גם ענין השמחה, לקיים את המצוות בשמחה מתוך הכרת חשיבות המצוות, שזה דבר ששייך ללב, וכן גם בתפילה להתפלל מתוך שמחה והכרת מעלת התפילה, וכפי שהביא המסילת ישרים (פרק י"ט) בשם מדרש, כשאתה מתפלל יהא לך שמח עליך שאתה מתפלל לאלוקים שאין כיוצא בו!

ישמעאל בני ברכני

והנה מצינו בגמרא (ברכות ז, א) שרבי ישמעאל כהן גדול נכנס לפני ולפנים, והקב"ה אמר לו ישמעאל בני ברכני, אמר לו רבי ישמעאל יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מידותיך ותתנהג עם בניך במידת הרחמים ותיכנס להם לפנים משורת הדין.

וצריך ביאור וכן הקב"ה חסר לו איזה דבר שזקוק לברכתו של רבי ישמעאל! וגם מהו שאמר רבי ישמעאל יהי רצון וכו', היכן יש כאן ברכה להקב"ה, הלא זו תפילה ובקשה שהקב"ה יתנהג עם כלל ישראל במידת הרחמים, ויעוין בנפש החיים שער ב' פ"ד מה שביאר בזה.

ויתכן לפרש כי הקב"ה אמר לו "ברכני" היינו תתפלל לפני, שכל ברכה היא גם תפילה. כי הנה כשאדם מברך את חברו, יש להבין כיצד הברכה מועילה, ומה הכוונה בברכה? יש כאלה שאומרים בלשון אני מאחל, או אשמח אם יהיה לך טוב, אבל זו אינה ברכה, ורק מראה בזה את אהבתו אליו, וענין ברכה הוא שמבקש מהקב"ה שיברכהו, כמו שכתוב "יברכך השם וישמרך", וגם כשאנו מזכיר שם שמים בברכתו, מכל מקום זו הכוונה, שהברכה תחול מן השמים, כי הברכה היא בידי שמים, ובלי זה מדוע שתחול הברכה, וכי יש בכוחו לגזור או להבטיח שכך יהיה, אלא הברכה היא תפילה ובקשה עבור השני שמן השמים יברכו אותו, ומזכירים את הברכה בלשון נוכח למתברך, אני מברך אותך, היינו תפילה בלשון נוכח, שאני מתפלל עליך ומבקש מן השמים שיהיה לך טוב.

וזהו שאמר הקב"ה לרבי ישמעאל ברכני, תתפלל לפני, שעל ידי תפילתך שהיא תפילה של צדיק, יהיה נחת רוח לפני, ועל ידי זה אתמלא רחמים על כלל ישראל, כי הקב"ה הוא טוב ומיטיב ורוצה לנהוג במידת הרחמים, אלא שיש כללים אימתי שייך שתהיה מידת הרחמים, וכפי שיש חוקי הטבע הגשמיים כגון מהלך השמש והירח שעל זה נאמר (תהלים קמח) חק נתן ולא יעבור, כך גם יש חוקים קבועים בהנהגה הרוחנית של הבריאה, כמו שכתוב אם שמוע תשמעו בקולי וגו', ואם לא תשמעו לי וגו', מן השמים נגזר שכך מוכרח להיות, שכל השפעה לטובה באה על ידי מעשים טובים, ועל ידי מעשים רעים להיפך, ואמנם לפעמים הקב"ה מאריך אף, ויש עוד חשבונות בזה, אך כלל ההנהגה היא לפי מעשי האדם.

והקב"ה רוצה לנהוג במידת הרחמים, אלא שלפעמים חסרה הסיבה וצריכים לזה שינוי הטבע הרוחני, ובתורה כתובים כל כללי וחוקי הטבע הרוחניים, אימתי שייך לנהוג במידת הרחמים ואימתי לא, וגם כאשר יש מעשי ניסים שלא כדרך הטבע, אין עושים מן השמים סתם ניסים, אלא הכל תלוי בזכויות, במעשי האדם ובהנהגתו.

ולכן אמר הקב"ה לרבי ישמעאל ברכני, ואמר לו רבי ישמעאל יהי רצון מלפניך שיגולו רחמיך על מידותיך ותתנהג עם בניך במידת הרחמים, כי זהו אחד מכללי הטבע הרוחניים, שעל ידי תפילת הצדיקים, מידותיו של הקב"ה מתהפכות ממידת הדין למידת רחמים, והקב"ה באמת רוצה לרחם, שזה כל תכלית הבריאה להיטיב עם בריותיו, ועל ידי הברכה שהיא תפילה יהיה נחת רוח לפניו ית', ובהו יתהפכו מידותיו ממידת הדין למידת רחמים, ויתקיים רצונו ית' להיטיב עם בריותיו!

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת האי גאון וצדיק חסידא ופרישא
רבי אברהם עמרם הלוי ב"ר שלמה קוך זצוקללה"ה
ממקימי עולה של תורה באזור הצפון
נלב"ע ביום ש"ק לסדר ובו תדבקון ל' אב תשע"ה - תנצב"ה

"לקראת הישיבה" במשנת מרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

גליון נוסף מדברי ראש הישיבה דפוניצ' מרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א – שלהי קיץ תשע"ז

צענן הדך להלכה ולעלייה בתורה, אמר רבינו זכנס הכנה לתלמידי הישיבות קטנות לקראת עלייתם לישיבות גדולות, "יסוד ההצלחה הוא על ידי שמיעת השיעורים בשישיבה, לדעת מה ששמעו בשיעור, ולחזור עד שיחא ברור מה שהרב אמר, זהו היסוד להצלחה ולעלייה בתורה. צריכים להשתדל לנצל כראוי את השיעורים בשישיבה, בשמיעת השיעורים ובחזרה עליהם. הגמ' אומרת הרבה למדתי מרבותי, שיש הרבה דברים שאדם אינו יכול לדעת אותם מעצמו, אלא צריך רב לזה. ראשית לענין הבנה, אי אפשר להשיג הבנה ישרה בלא רב, ופעמים שאדם חושב שהוא מבין, אבל באמת הוא טועה בהבנתו, מפני שלא זכה לקבל הבנה ישרה מפי רב. וכן לענין ידיעות, יש הרבה ידיעות חשובות שאינן נמצאות בספרי הראשונים והאחרונים על הסוגיא שלומדים, ובלי רב קשה להגיע לזה. וכדי לקבל תועלת מהשיעורים צריכים להכין לפני השיעור לכל הפחות שתי פעמים, פעם ראשונה ביום הראשון, ולמחרת לחזור שוב על מה שהכינו אתמול, וכן לאחר השיעור לחזור כמה פעמים על השיעור, פעם ראשונה באותו היום, סמוך לשמיעת השיעור, ועוד פעמים בימים אחרים, כל חזרה מוסיפה בהבנה. ידוע שכל אלו שלמדו בשיבות והיו חוזרים הרבה על השיעורים הצליחו מאד. שימוש חכמים הוא יסוד ההצלחה. יש לדעת כי בגיל הצעיר כשנמצאים בשישיבה, עיקר ההבנה מקבלים ממה ששומעים בשיעורים, ואין זה הזמן לחפש לחדש חידושים, אלא צריכים קודם הרבה שימוש חכמים, עד שיודעים לחדש לאמיתתה של תורה".

יהי לזון שזכו כל הנכנסים לישיבות להלכה וסיעתא דשמיא

המנ"ל

פניני דעת – מלוקט משיחות רבינו

שהוא מושפע מסביבתו, וקל מאד להוריד יראת שמים, וחברים לא טובים משפיעים לקרר, ואילו להוסיף יראת שמים קשה יותר.

חלישות הדעת - טעות

לפעמים תלמיד אינו מרגיש שהוא מצליח, וע"י זה מקבל חלישות הדעת, ולפעמים זה גורם שמחפש חברה בדברים בטלים במקום למצוא את חברתו בתורה. וצריך לדעת שיש עצות לסלק את חלישות הדעת, ובכל ישיבה יש מי שיכול לתת עידוד להיות שמח בחלקו, כי באמת כל אחד ואחד יש לו מעלות טובות שראוי לשמוח בהן, וכגון מה שרוצה ללמוד מתוך אהבת תורה, ומה שיש לו יראת שמים ומפחד מחטא, הרי אלו מעלות שצריך לשמוח בהן, וחלישות הדעת היא בטעות.

קשיים בתחילת ישיבה גדולה

באמת ישנם קשיים מפני שהמסגרת של ישיבה גדולה היא אחרת משישיבה קטנה, בשישיבה קטנה יש יותר עזרה מצד הרבנים, ובשישיבה גדולה יש פחות עזרה. גם נכנסים למקום חדש עם חברה חדשה, וכל שינוי מקום גורם לקשיים. וכאשר ישנם קשיים הרי צריכים סייעתא דשמיא להתגבר ולעמוד בכל הקשיים. אמנם כיון שכל אחד יודע שישנם קשיים ואף על פי כן הוא הולך ברצון ובשמחה לישיבה גדולה, זה עצמו זכות גדולה להצלחה ולסייעתא דשמיא, הבא ליטהר מסייעים אותו, וכל מי שמשתדל ומתאמץ ללמוד למרות הקשיים, הרי הוא בא ליטהר, שמן השמים מסייעים בידו.

ריחוק מחבר רע

צריך להיזהר להתחבר רק עם חברים שיש להם יראת שמים, ומי שאינו ירא שמים צריך להתרחק ממנו, ולא להיות בקשר איתו, רק לומר שלום בנימוס ולא יותר מזה. שכן טבע האדם

הדרכה לתלמידי כיתה ח' לקראת כניסתם לישיבה קטנה

כאשר עלו למעוננו של רבינו – תלמידי כיתה ח' בתלמוד תורה 'ברכת יעקב' מעיר פתח תקוה, הדליכם רבינו זכרנו לזכרה לקראת עלייתם לישיבות: "הנה הצלחה בתורה יש על ידי שלשה דברים, שימוש חכמים, דיבוק חברים, פלפול התלמידים. ולכאורה התלמידים באים לישיבה קטנה לשימוש חכמים, וגם לדיבוק חברים, אבל מה שייך אצלם פלפול התלמידים. אבל באמת אם יש בחור אחד פחות כשרוני, ואחד יותר כשרוני, אם כן הכשרוני הוא הרב'ה והפחות כשרוני הוא התלמיד. כתוב, הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מכולם, ולכאורה איך זה יכול להיות. אך הביאור הוא, שזה הולך על הבנה, שחברי זה מוסיף הבנה בעמקות, ומתלמידי מוסיף עוד יותר. הרבה לא יודעים את זה, ולכן ללמוד עם חברותא שיותר חלש ממנו, זה מועיל להצלחה גדולה מאד. א"כ יש בישיבה גם מתלמידי, ואפשר לקיים שלשתם, מרבותי מחברי ומתלמידי."

"לקראת הישיבה" במשנת מרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

גליון נוסף מדברי ראש הישיבה דפוניצ' מרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א – שלח קיץ תשע"ו

הדרכה לתלמידי שיעור ג' בישיבה קטנה לקראת כניסתם לישיבה גדולה

זכו תלמידי שיעור ג' בישיבה לצעירים 'קרלין' להיכנס למעונו של רבינו יחד עם כוח הרבנים הנפלא, ולשמוע הרבות מפורסות בדרכי העליה והחזק לקראת כניסתם לישיבות הגדולות, והיו הדברים להאיר את דרכם, הדך אשר ילכו בה, והבחנו בזאת כמה גרירים נחמדים ויקרים מתוך השאלות והתשובות.

וועוד האריך רבינו שליט"א ב"כינוס הבנה לבני הישיבות מסיימי ישיבות קטנות" שנערך על ידי הארגון "דרשו" באולמי 'זגל' בבני ברק בחודש מנחם אב תשע"ה, בהשתתפות גדולי התורה והרבנות מהתלמידי הישיבות הקטנות, זו נשא רבינו דברי הדרכה מפורטים, וכבר נדפס ב'דרכי החיזוק'.

בראשונה שאלו, איך בחור משיבה קטנה צריך להתכונן לקראת ישיבה גדולה, מה הוא צריך לעשות? וענה רבינו שליט"א: להיות רגוע, לא לפחד. וחזרו ושאלו, אבל הוא לחוץ, הוא לא יודע מה יהיה, וענה רבינו: יהיה טוב מאד, זה ודאי ככה, מוכרח להיות, הפחד עושה קשיים, אם לא מפחדים אין קשיים.

עוד שאלו, מה הדרך הלימוד הנכונה לבחור שמגיע לשיעור א' בישיבה גדולה? ואמר רבינו, שהעיקר הוא לימוד הגמרא רש"י ותוספות, ולא יותר, ולחזור הרבה, ואז יבין את השיעור, ויחזור על השיעור. חזרה זה לעיכובא, גם על השיעור, וגם על הגמרא ורש"י ותוס', לחזור כמה שיותר, ושיהיה החזרה בצורה שלא משעממת.

עוד שאלו, בחור מגיע לישיבה גדולה ויש סדר הכנה שלש שעות, מה יעשה כל כך הרבה זמן? אמר רבינו כי אפשר ליקח שתי חברות, כמו בישיבה קטנה. ואפשר גם כן להתקדם הלאה, יבין לשיעור של היום, ויבין גם הלאה, ומכין את השיעור כמה שאפשר. ומחר יחזור, כי החזרה מוסיפה הבנה, גם בחשבון, חזרה זה מוסיף המון, לא באותו היום, חזרה ביום שני, למחרת. וחזרת השיעור זה הכרחי, ובו ביום.

ושאלו, שאם כן נמצא שבחור לא צריך להכין ראשונים בסדר א' וענה רבינו, שאכן כך, כי זה רק מזיק, אמנם לימוד המהרש"א והמהר"ם הוא כן ראוי בהכנה.

שאלו, האם לכתוב זה טוב? ענה רבינו, שזה טוב, אך תלוי כל אחד איך שהוא מרגיש, כי לכתוב בשיעור עצמו לא כל אחד יכול, וזה יכול להפריע לריכוז, אבל אחרי השיעור ודאי ראוי הוא.

בענין הצורך להתפלל בישיבה, אמר רבינו: במקום רינה שם תהא תפילה, מקום רינה זה המקום המסוגל לתפילה, כך זה בדוק ומנוסה, מי שנמצא בתפילה בישיבה, מצליח יותר.

ובענין לימוד המוסר אמר רבינו: סדר מוסר זה לעיכובא, כל יום חצי שעה, זה תענוג. ולא משנה איזה ספר, יש ד' ספרי מוסר, שערי תשובה חובת הלבבות מסילת ישרים ארחות צדיקים, הכי קל זה ארחות צדיקים, כל אחד ילמד מה שמושב אותו, ולהמשיך הלאה, וכשמסיים הספר יתחיל מהתחלה.

על השאלה שהבחורים מפחדים שלא יהיה להם מעמד בישיבה גדולה, אמר רבינו כי זה יצר הרע, יש גמרא אמר ר' אלעזר הוי קבל וקיים, אם תהיה קבל, אז תצליח ותאריך ימים, מי שלא מפורסם ולא בולט מצליח יותר, כשבולט יכול להיות גם עין הרע. ואין לחשוש שיהיה לו יותר קשה עם חברות, כי חברותא זה מן השמים, ומי שלומד יש לו חברותא, ואינו צריך לחפש, רק שילמד באולם וממילא רואים איך שלומד, אם לא יתבייש לשבת לבד וללמוד, מיד יבואו הצעות, זה בדוק ומנוסה.

שאלו שאומרים היום שבחור שאין לו מרפקים לא יכול להתקדם..., ואמר רבינו: זה טעות, זה לא נכון, מי שיותר עדין, יותר אוהבים אותו, הוא אהוב על כולם, איזהו מכובד המכבד את הבריות.

שאלו על סדר בקיאות שהוא בישיבה גדולה כמעט ארבע שעות, האם אפשר לעשות הפסקה באמצע? ואמר רבינו כי אם לומדים בצורה פשוטה, אז זה מעניין, זה לא משעמם. בהתחלה גמרא עם רש"י כמה שמספיקים, ולמחרת חוזרים על הגמרא ורש"י, וביום השלישי אפשר להוסיף עם תוס', וביום הרביעי לחזור שוב. ורק ככה אפשר יהיה לגדול.

שאלו באיזה שלב כן להתחיל ללמוד ראשונים? נענה רבינו ואמר: וכי תוס' זה לא ראשון, תוס' זה הראשון הכי טוב, הראשונים זה לא רמה אחרת מהתוס'. ומה שיותר נעים לבחור להגיד שידוע רשב"א, זה היצר הרע, זה גאוה.

שאלו, מה השאיפה של בחור שמסיים ישיבה קטנה לקראת ישיבה גדולה, למה לחתור, ולאיזה מטרה להגיע? וענה רבינו, השאיפה היא לעסוק בתורה, כמו שמברכים וציונו לעסוק בדברי תורה, והערב נא. ומגיעים לזה על ידי שלומדים, בצורה נורמאלית, דברי תורה מתוקים מדבש.

אלול

גליון צ"ו, פ' ראה
א' דר"ה אלול ה'תשע"ו
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

מסירותו של מו"ר הגאון הגדול

גילוי ברעדה

[יותר קרבת אלקים]

שיחה שנאמרה בישיבת מיר, אלול
תשע"ו

ברור הוא ומוכרח להיות שכל אדם מישראל יתעורר באלול. כמו שר' חיים וואלז'ינר דיבר באלול בפני הציבור ואמר את הפסוק 'סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי' כשאמר את המשפט התעלה מרוב פחד. ומי שאינו מפחד סימן שהוא לא בסדר.

סיפר לי אבי מורי זצ"ל על הסבא שלי, שהיה מעשרת התלמידים המצויינים בוואלז'ין בימי ר' חיים בריסקר והנציב מוואלז'ין. ובוואלז'ין לא היה אז סדר מוסר בתור לימוד בסדרי הישיבה. היה זה עוד לפני שר' ישראל סלנטר זצ"ל הנהיג את לימוד המוסר בישיבות. אמר לי אבי מורי זצ"ל שהוא זוכר שהסבא שלי היה יוצא לדרך לנסוע לפעמים, היה גם בימי אלול שהיה יוצא למרחקים לקנות אתרוג לסוכות, נסיעות של כמה ימים. ברוסיה הכל היה בנסיעות למרחקים. והיה לוקח עמו טלית ותפילין וספר שערי תשובה. ה'שערי תשובה' היה כמו הלחם שאוכלים בכל יום ויום באלול.

אומר הפסוק וַתַּעֲשֶׂה אֱדָם כְּדִגְי הַיָּם^א, הדגים הם כל הזמן בתוך המים. אבל כשיש טיפת מים מן החורץ הם צמאים גם לה. אבל במקרה הזה לא כ"כ דומה, כיון שהמים שהדגים טועמים מן החורץ במשל, אלו מים שאין להם בתוך הים. מים שבאים מן השמים ומן הגשם. אבל דברי התורה שכל הלומדים כאן בישיבה הקדושה הזו מקבלים, זה כל יום ויום דברי תורה חדשים ואינם צריכים לדידי ולדכוותי.

נשתדל למסור כאן דברים ששמענו מרבותינו. שמעתי מאבא באחת השיחות שהיה נותן ברמת השרון כך – ישעיה הנביא אומר "קרא בגרון אל תתקשף פשוט הרם קולך"^ב. הקב"ה אומר לישיעה 'כשופר' – דהיינו שהקול שלך כמו שופר. ומה המשל של שופר? בפשטות הוא 'הרם קולך' – אז לא היה מקול, ולכן 'הרם' תאמר בקול רם כדי שישמעו. אלא שדברי תורה 'כפטיש' יפוצץ סלע' לכל מילה כמה פירושים וכולם נכונים – כשהנביא ישעיה מדבר הוא בעצם לא זה שמדבר. כמו הקול שיוצא מן השופר, הרי לא השופר הוא התוקע אלא שאדם תוקע בשופר. והשופר הוא צינור דרכו עובר הקול לאלה ששומעים.. 'כשופר' אומר הקב"ה אל ישעיהו הנביא, מה שאתה מדבר לעם ישראל, אתה מעביר את קול השם, את הדיבור של הקב"ה. ואתה השופר שמעביר את הדיבור הזה. ומבחינה מסוימת עניין זה שייך בכל דור ודור.

ישעיה הנביא אומר את זה כי לפעמים יכול אדם לומר, וכי אתה ראוי לומר ולמסור לנו את המסר הזה? ואנשים יכולים למצוא פגמים בזה שמדבר. אבל בעצם מה שהוא מדבר זו רק העברה, וככה אני מעביר מאחרים את מה שהם אמרו. אני מרגיש את עצמי פה שאם אני מדבר כאן, זה רק מפני שזיכני הקב"ה שבצעירותי הייתי קרוב לצדיקים ששמעתי מהם את הדברים. אלו לא דברים שלי בכלל.

'קול דודי דופק'

וכשאנו עומדים כעת באלול, כל בר דעת רועד מפחד הדין. הקב"ה נותן סיעתא דשמיא והקב"ה מדבר אלינו כדי שנשמע את קולו. "קול דודי דופק פתחי לי"^ג, דודי זה הקב"ה והוא דופק על הלב שלנו, מה הוא דופק. הקב"ה אומר פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי, כל הלשונות של חיבה. הקב"ה דופק פעם עם פיצוצים מהדרום, פעם עם טילים מהצפון ופעם עם הפחדים האחרים שהוא מטיל עלינו. הוא דופק בזה שמדי פעם אנחנו שומעים דפיקות קשות מאוד.

^א ישעיה נח, א'
^ב ש"ש ה', ב'

בס"ד, כ"ה מנ"א, ב' לפרשת ראה
תשע"ו

"ואעפ"כ אלול"

דברים (פרק יד כג): "לִירְאָה אֶת השם אֶלְקִיךָ **כָּל הַיָּמִים**", הנה התורה מחייבת את עם ישראל להיות ביראת ה' כל הזמן, ואם כן למה חכמי המוסר עושים "עסק" גדול מחודש אלול.

שמעתי מהג"ר יהושע חנן טורצ'ין ז"ל, ששאלו זאת לר' ישראל סלנטר, ויען להם, אמנם, ראוי שיהיו כל ימות השנה כמו באלול, אבל אלול "איז דאך אלול" (בהגיגי של העברית בימינו הוגים "דוך אלול") כלומר, אעפ"כ, אלול זה בכל זאת "אלול".

ביאור הדברים, שהרי אלול הם ימי רצון ומסוגלים יותר לקנות מדת היראה מתוך פחד של יום הדין המתקרב, וא"כ רק מי שהשכל שלו פגום אינו מתעורר באלול.

וכתוב בתהלים ב' - "עֲבָדוּ אֶת ה' בִּירְאָה", ובפרק ק' כתוב - "עֲבָדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה", ושני הדברים אין בהם סתירה, אדרבה כאשר בימים אלו יש יותר קרבת אלקים, זה הכי משמח, כתינוק בחיק אמו, ככתוב תהלים קל"א, "אם לא שְׁוִיתִי וְדוֹמְמָתִי נִפְשִׁי כְּגִמְלָה עַלִּי אֲמוּ".

והשי"ת יעזרנו להכנה נכונה לקראת ר"ה, וכן יה"ר.

הקב"ה דופק בהרבה מאוד אמצעים ומכות, כל מיני כלי התעוררות. פעם רח"ל המעורר זה סרטן הדם, ואם זה קורה אצל אדם אחד הקב"ה מדבר בכך אל כל עם ישראל – תראו מה זה. ופעם הקב"ה מדבר ע"י גוי שהורג

לעילוי נשמות: אבנר בן רפאל, הילדה בת זראדה, עובדיה בן גורג'יה, ברטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אליס, יעל בת משה אלפרד בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר ז"ל

מדינה בעולם שהחיים בה כ"כ בסכנה כמו בארץ ישראל. אין שום מקום כזה. אנחנו נמצאים בבית סוהר. אם רוצים לנסוע מעיר לעיר אי אפשר.

כשהייתי ילד הייתי גר במת השרון, השכן שלנו רצה לקנות פרה מעזה. לשם כך הוא נסע באוטובוס של חברה ערבית לשוק בעזה והביא את הפרה לרמת השרון, בשקט בלי הפרעות. היום אנחנו כמו בבית סוהר ולא בית סוהר רגיל, אלא עם סכנה של אקדח לראש באיומים של סכנת מוות.

זכיר לו יום המיתה

החפץ חיים רצה לקיים את המאמר הזה 'ודמו סלה', אז הלך מחוץ לעיר למקום בית הקברות, חפר בור באורך של קבר נכנס לבור ואמר, אני צריך להרגיש את יום המיתה. רואים שהח"ח היה צריך לעשות עבודה קשה וטרח בשביל זה. יש צדיק אחד בירושלים, אורי זהר. הוא עבר לגור בדירה קטנה שיש שם רק חדר אחד עם עוד פינה איפה שהוא אוכל, הוא אומר לעצמו שזה כמו בקבר, זה מזכיר לו את יום המיתה. הוא עשה את זה כי את כל הכסף שהרוויח וכל העושר שהיה לו מלפני כן, לא רצה להנות מזה והיה צריך לפרנסה ובשביל הדרשות שלו הוא לא לוקח כסף. לכן הוא מכר את הבית וקנה לעצמו מקום שהוא קורא לו קבר קטן, ודירה אחת. הוא משכיר את הדירה ההיא שקנה ביתה ומתפרנס כך. הקב"ה עושה אתנו חסד והוא מזכיר לנו את יום המיתה בארץ ישראל. ננצל את זה שהקב"ה עושה איתנו חסד כ"כ גדול.

בראש השנה אומרים את הבקשה 'זכרנו לחיים'. אמר לי חברי ר' ברל פוברסקי שליט"א כשהרב דסלר היה בישיבה, והיינו צעירים, אמר לי תראה את הכח של הרב דסלר. פלוני חברנו כשאמר 'זכרנו לחיים' מה הוא ביקש? הוא ביקש שבראש השנה אם זה לטובתי הנכונה שלא אחיה עד שנה הבאה, אז שהקב"ה יקח את נשמתו. כי אלה חיים אמיתיים. כך שמענו מהרב דסלר זצ"ל ששוחח על "ביטול היש" של עוה"ז.

והכוונה של 'זכרנו לחיים', היא שאנו מבקשים תן לנו סיעתא דשמיא לעשות רצון ה', ואז נהיה ראויים לחיות גם בעוה"ז.

הקב"ה יעזור שיהיו לנו חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמיים, ומובטח מהקב"ה שמי שדבוק בתורה, הקב"ה עוזר לו, ותזכו שלשנה טובה תכתבו ותחתמו אמן ואמן.

מה כ"כ טוב בזה. אלא שזה כ"כ פשוט לאבא ואמא, שהילד הזה יהיה מקולקל כל כך. הם מבינים שהעולם הוא לא עולם הזה ואם ימות עכשיו כשעדיין זכאי יזכה ויחיה לעוה"ב. אבל אם יחכו עוד, ואז יהרגו אותו, מתי שכבר ירצח אנשים, אז ישנם הרי עבירות שבזה מפסיד את העוה"ב בכלל... אז לא יחיה לעוה"ב אלא יהיה מת.

המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בא לנחם אבלים, הורים של בחור בישיבה. הבחור הזה נכנסה בו רוח אחרת, באותם ימים הייתה מלחמת סיני והבחור היה בעל רגש וחברים לשעבר חיילים לוחמים שכנעו אותו להתגייס והלך ונהיה חייל. הוא הקפיד שם על כל המצוות קלה כבחמורה ואם לא היה מספיק להניח תפילין, והיה צריך להיות שעות שלמות על הטנקים, היה מקפיד להניח בתוך הטנק. והיה כך מדקדק בכל המצוות ובסופו של דבר נהרג.

ר' חצקל בא לנחם את ההורים ואמר להם, תדעו לכם שהקב"ה ריחם עליכם. אם הילד היה נשאר בחיים ולא נהרג, ברור שלפי האופי שלו היה מדרדר, וכשהיה גומר את הצבא לא היה חוזר לישיבה והיה מתרחק מאוד, היה מתחבר לחברים כאלה, מפסיק להניח תפילין וכו'. הקב"ה ברחמים גדולים סילק אותו מהעוה"ז כשהוא עדיין שומר מצוות. כדי שהבן שלכם יהיה חי לעוה"ב.

מלחמת מוסר

אנו מסיימים במאמר הגמרא:¹ לעולם ירגיז אדם יצר טוב על היצה"ר. 'לעולם' – אומרים המפרשים שלא יאמר לעצמו אדם שכבר עבר את גיל שלושים ושש של רוב שנותיו שלא יחשוב שישאר צדיק לכל החיים, לא. 'לעולם' כל החיים ועד זקנה ושיבה. כמו שאומר רש"י, 'יעשה מלחמה, ילמד מוסר כדי להתעורר כנגד היצר הרע.

ר'גזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משפכם ודמו סלה² – 'ודמו סלה', יזכיר לו יום המיתה³. ... הקב"ה ריחם עלי וכל שבוע אני הולך לשיקום בבית החולים, ושם בכל פעם מזהירים אותי, תדע לך שאם לא תעשה כך וכך... מזכירים לי מה שמזכירים. אני רואה בזה מתנה מהקב"ה. כמו כן הקב"ה עושה חסד עם כל יושבי ארץ ישראל. אין

יהודי אם זה ברחוב או בבית. ופעם זה ע"י כביכול תאונה. זה קול השם שמדבר, הקב"ה מדבר... קול דודי דופק ואומר, דע כי עוה"ז לא דבר בטוח.

מה אומר לנו הקב"ה - 'פתחי לי'. ומה הפתח הראשון שאדם צריך לפתוח כדי להגיע להכרה הזו? הפתח הראשון הוא מה שהמשנה⁴ אומרת 'כל חותמי ברכות שבמקדש אומרים מן העולם'. כשמברכים במקדש כל ברכה, 'ברוך אתה השם מגן אברהם', או 'מברך השנים' היו אומרים נוסח ברכה ארוך יותר, 'ברוך אתה השם אלוקי ישראל מן העולם'. וכשקילקלו הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיאמרו מן העולם ועד העולם'. כשהתחזקה ההשפעה של הצדוקים שחשבו רק על עולם אחד, רק על העוה"ז, ושכחו שהעוה"ז הוא עולם חולף, התקינו שיאמרו בחתימת הברכות 'מן העולם ועד העולם'.

על שם סופו

שמענו ממורנו הרב דסלר זצ"ל. בן סורר ומורה הורגים אותו על שם סופו⁵. למה על שם סופו, שאם לא יהרגו אותו עכשיו, יתרגל להיות שיכור וירצה לשתות את היין שהתרגל וזולל את הבשר, מגמר נכסי אביו, גונב מאבא שלו ואח"כ כשלא יהיה לו כהרגלו יהיה שודד, יעמוד על פרשת דרכים ושם כשיעבור מישהו עם כסף, הוא יהרוג וישדוד אותו. בימינו הרבה פעמים הפרשת דרכים זה מישהו שהתמכר לסמים ונכנס עם רובה לבנק, הולך לגזבר הבנק אומר לו לפתוח את הכספת ולהביא את כל הכסף ואם לא נותן לו, הורג אותו. לכן, הורגים את הבן סורר ומורה כשהוא עוד צעיר, רק לפני כמה שבועות הוא נהיה בר מצווה, ועוד לא הספיק לעשות את כל העבירות האלה וכבר הורגים אותו.

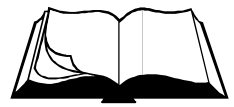
אומר אם כן הרב דסלר, הרי ראינו שהורגים אותו על שם סופו. אבל האם האבא והאמא שלו שהם בעלי רחמים עליו, אומרים להם תרחמו עליו. לא... אלא מפני שמרחמים עליו אומרים מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב. טוב יותר לילד שימות כעת אם יהרגו אותו, אנו נהיה מזה יותר רגועים שימות זכאי. אבל הרי אם ימות להם הילד לא יהיה להם כלל ילד

¹ ברכות ה', ע"א
² תהלים ד', ה'
³ ברכות, שם

⁴ ברכות פ"ט, ה"ה
⁵ סנהדרין פ"ח מ"ה, גמ' סנהדרין ס"ח, ע"ב, והובא ברש"י בפרשה.

מִי יֵרֵם הָיִי מִי

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה לבד" (ברכות ח').

אלול תשע"ו

שאלות המצוות

גליון 295

ההלכות זערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהמ"ד צא"י דברכי שיר"ב

קידוש בחדר אוכל וסעודה בפנימיה

שאלה: מייד לאחר קידוש בליל שבת, החליטו כמה בחורים לעלות לחדרם בפנימיה, ולאכול שם את הסעודה, האם יצאו ידי חובת קידוש?

תשובה: הכלל הוא שאין קידוש אלא במקום סעודה (שו"ע סי' רע"ג א'), ולכן:

א. העושה קידוש בחדר אוכל גדול, ומתכוון לעשות קידוש בפניה אחת ולאכול בפניה שנייה, מותר לעשות כן לכתחילה (שעה"צ שם סי"ק ד')

ב. העושה קידוש בחדר אחד על מנת לאכול סעודתו בחדר שני, אם עשה כן יצא, אבל לכתחילה אין לעשות כן (שעה"צ שם ו"ב יאור הלכה" ד"ה וכן).

אולם אם רואה מקומו אפשר להקל אפילו לכתחילה מחדר לחדר, ולכן בשיבות גדולות שיש כמה חדרי אוכל או מרפסות, מכיון שרואים מקומו מותר לעשות כן לכתחילה.

ג. אם עשה קידוש בחדר אחד, ושוב נמלך לאכול סעודתו בחדר שני (ולא רואה מקומו) אפילו הוא בבנין אחד תחת גג אחד, בדיעבד לא יצא, וצריך לחזור ולקדש (משנ"ב סי"ק ד' וסי"ק י').

ד. אף אם עשה קידוש בבית אחד על מנת לאכול בבית אחר (כגון ששמע קידוש בבית הכנסת על מנת לאכול כזית מזונו או פת בביתו) אפילו בדיעבד לא יצא (שו"ע שם שדוקא מאיגרא לביתא ומשנ"ב סי"ק ח').

ולפי"ז בנד"ד שהבחורים לאחר הקידוש נמלכו לעלות לחדרם בפנימיה, לאכול שם סעודת שבת, היו צריכים קודם לאכול בחדר האוכל כזית חלה, ורק אח"כ לעלות לחדרם, ואם לא עשו כן בדיעבד לא יצאו ידי קידוש וחייבים לחזור ולקדש, ואם לא הורו להם כן עד הבוקר, אזי בסעודת שחרית יעשו קידוש של הלילה (כמבואר בשו"ע סי' רע"א),

קידוש במקום סעודה

שאלה: מי שאסור לו לאכול גלוטן, ולכן אסור לו לאכול קמח (ואין לו ברכת "המוציא" או "מזונות" חוץ מאורז), במה יכול לקיים דין קידוש במקום סעודה?

תשובה: הכלל הוא שיש כמה אופנים שאפשר לקיים קידוש במקום סעודה:

א. באכילת לחם (שו"ע סי' רע"ג ה').

ב. באכילת מזונות (כגון עוגות או תבשילים או קוגל אטריות) (משנ"ב שם סי"ק כ"ה). ובעת הצורך אפשר לעשות גם בקידוש של לילה (ובשיבת סלבודקה, בני ברק, בליל שמחת תורה עושים קידוש על מזונות לפני ההקפות).

ג. אם שתי רביעיות יין (שו"ע שם), ועכ"פ אין לסמוך על זה אלא בשעת הדחק (משנ"ב שם בשם הגר"ע א'), ובקידוש של לילה אין להקל בזה (שעה"צ סי"ק כ"ח).

ד. אכילת תמרים נחשבת לסעודה, היות שמי שבירך עליהם ברכת המזון יצא בדיעבד ידי חובה כיון שהם מזינים (פמ"ג סי' רע"ג א"א סי"ק י"א).

ה. מי שכל מזונותיו רק מירקות וכד', דעת ה"חזון איש", שזה הקביעות סעודה שלו, אם אסור לו לשתות יין, ישמע קידוש מאחר (ספר "מעשה איש" ח"ה עמ' ק"א, בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ו. אורז הוא המאכל היחיד שמברכים עליו מזונות אע"פ שאינו מחמשת מיני דגן, כמבואר בגמרא משום שהוא מזין, ומסתבר שיוצא בזה ידי סעודה (הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

ז. בחג הפסח, לאלו שלא אוכלים שרוייה, כיון שהביסקוויטים מקמח תפוחי אדמה צורתם היא ממש כמו ביסקוויטים רגילים וזהו עיקר האוכל שיש בימים אלה, אפשר לקיים בהם קידוש במקום סעודה (בע"ל "שבת הלוי" זצ"ל).

ולפי"ז בנד"ד לאלו שאסור להם לאכול גלוטן, ואסור להם לאכול לחם או מיני מזונות, יכולים לצאת ע"י אכילת ירקות, כיון שזה עיקר הקביעות שלהם.

הפטרת ר"ח אלול שחל בשבת

כשחל ר"ח אלול בשבת (כגון השנה תשע"ו) למנהג בני ספרד אין קוראים הפטרת "השמים כסא"י אלא מפטירין "עניה סוערה" (הפטרת ראה), לפי שהוא אחד מז' הפטרות דנחמאת (שו"ע סי' תכ"ה סעיף א'), אבל מנהג בני אשכנז שמפטירין "השמים כסא"י משום שגם בהפטרה זו יש מענין נחמות ירושלים (רמ"א שם ומשנ"ב סי"ק ו'). ואעפ"כ משלימים הפטרת "עניה סוערה" אח"כ בפרשת כי תצא, שמיד לאחר הפטרת כי תצא ("רני עקרה"), ממשיכים וקוראים "עניה סוערה", שהיא כתובה בנביא מיד לאחר הפטרת כי תצא (משנ"ב שם סי"ק ז').

שכחו להשלים "עניה סוערה"

שאלה: בפרשת כי תצא (תשע"ב) באחד מבתי הכנסת שכחו להשלים את הפטרת פרשת ראה, האם יש איזו תקנה לזה?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תכ"ח שעה"צ סי"ק ט"ז) שה"ה אם טעו ולא קראו הפטרת עקב יש לה תשלומין בפרשת שופטים שיקראו את הפטרת עקב ומיד אח"כ הפטרת שופטים, שכתובה קצת לאחריה, וכן אם לא קראו הפטרת שופטים יקראו בשבת הבאה הפטרת שופטים הפטרת כי תצא, וכן אם לא קראו פרשת כי תבוא יקראו בשבת הבאה הפטרת כי תבוא והפטרת נצבים.

והוסיף המשנ"ב שאם קוראים מתוך נביא לא ידלג את הפסוקים שבין ההפטרות, לפי שאסור לדלג בענין שיעמדו הציבור בשתיקה, אלא יקרא מתחילת הפטרת עקב עד אחר הפטרת שופטים, יחד עם הפסוקים שביניהם.

ולפי"ז בנד"ד ששכחו להשלים את הפטרת פרשת ראה, יש להשלימו ג"כ בשבוע הבא יחד עם הפטרת כי תבוא, ואם קורא בנביא יקרא מתחילת הפטרת ראה עד אחר הפטרת כי תבוא (110 פסוקים).

טעה בסיום ברכת "רפאנו"

שאלה: בברכת "רפאנו" במקום לסיים "ברוך רופא חולי עמו ישראל", אמר: "רופא כל בשר ומפליא לעשות", האם יצא ידי חובה? **תשובה:** בדיעבד לא יצא, ויש לחזור לברכת "רפאנו", ואם סיים שמו"ע יחזור לראש התפילה, ועדיף לעשות תנאי (הגר"ח קניבסקי שליט"א), והטעם הוא ש"רופא כל בשר" הוא רפואה כללית על כל העולם, משא"כ בזה תיקנו ברכה שיש רפואה מיוחדת לכלל ישראל, ואת זה לא הזכיר, וכן מבואר בגמרא שברכה זו היא ברכה שמינית כנגד רפואה של המילה, וזה מיוחד לכלל ישראל ולא לכל העולם.

בושה או יארצייט

שאלה: כתב השו"ע (סי' קל"ה סעיף ו') חשבון שאין כהן ועלה ישראל לתורה ואמר רק "ברכו", פתאום ראו שיש כהן, כיון שדיין לא התחיל את הברכה "אשר בחר" לא נחשב עדיין התחלה, ועלה יקרא במקומו. ועומד הישראל ליד הבימה על שישלמו כהן ולוי, ואז יקרא לישראל, כדי שלא יתבייש ויאמרו שהוא אינו ראוי (משנ"ב שם). מה הדין אם יש עוד ישראל שיש לו יארצייט, מי יעלה שלישי, הישראל שעלה ראשון כדי שלא יתבייש או היארצייט? **תשובה:** מי שעלה ראשון יעלה שלישי משום בושה, והיארצייט יקבל הגבהה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קרא פסוק "וידבר" במקום אחר

שאלה: התחיל לקרוא פסוק: "וידבר ד' אל משה לאמר", וזכר שזוהי פרשה אחרת, האם יכול להמשיך בפרשה הנכונה מפסוק שני, או צריך לחזור ולקרוא "וידבר"...

תשובה: כיון שקרא במקום אחר זהו כמו פסוק אחר, ויש לחזור ולקרוא פסוק "וידבר" שבמקומו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קרא בטעות כהן או לוי לחמישי

שאלה: בשבת בבוקר היה בביהמ"ד אורח וקראו לו לחמישי, ואמר שהוא לוי, מה עליהם לעשות?

תשובה: אם אפשר להחליפו במפטירי או ב'אחרון', ימתין בתיבה ויקראו אחר במקומו, והוא יעלה ל'אחרון' או ל'מפטיר', אולם אם זה בלתי אפשרי כגון שיש עוד חיובים של יארצייט או שמחה וכד', כיון שעלה לא ירד ויברך, ויסמוך על שיטת השו"ע שסבר שמרביעי ואילך אפשר לקרוא לכהן או לוי (משנ"ב סי' קל"ה סי"ק ל"ה).

הדלקת נר הבדלה או נר יארצייט

◀ **שאלה:** האם מותר להדליק סיגריה (ביום חול) מנר של הבדלה או נר של יארצייט?

תשובה: נר של הבדלה נחשב מיוחד למצוה, ואסור להדליק ממנו, ורק לאחר שנעשתה המצוה (שכבר בירך עליו "בורא מאורי האש"), מותר להדליק ממנו, אבל נר של יארצייט אינו נחשב צורך מצוה כלל, ומותר להדליק ממנו לצורך חול (משנ"ב סי' קנ"ד סי' נ"ו, ו"ביאור הלכה" שם ד"ה שדולקין).

יין או מיץ ענבים

◀ **שאלה:** יש לו יין רגיל ומיץ ענבים של שביעית, על איזה מהם יעשה הבדלה, האם יעשה על יין או על מיץ ענבים של שמיטה משום שיש בו מעלה של קדושת שביעית וגם מצות "לאכלה", יעשה עליו?

תשובה: יין עדיף, שזה מעלה להבדלה ולכל הסגולות שבה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

טלפון סלולרי המצלצל בשבת

◀ **שאלה:** טלפון סלולרי המצלצל בשבת בבוקר ומפריע, מה אפשר לעשות?

תשובה:

א. אפשר לשים עליו כרים או כסתות כדי שלא ישמע את הצלצול.
ב. לשיטת המשנ"ב (סי' רע"ו סי' ל"א) שמותר לטלטל מוקצה באחורי ידיו או בין אצילי ידיו, שנחשב לטלטול בגופו שמותר אפילו לצורך דבר האסור (ומשנ"ב שם טלטול מן הצד כוונתו לטלטול בגופו וכמשנ"ב סי' ש"א סי' ל"ו), ע"י שם. א"כ בודאי יכול לטלטל את הטלפון הסלולרי ע"י שני גבי ידיו ולסלקו למקום אחר.
ואפילו ל"חזון איש" (סי' מ"ז סי' י"ג) שחולק בזה וסבר שאין זה נחשב לטלטול בגופו אלא לטלטול מן הצד שאסור לצורך דבר האסור, ע"י שם, ולדבריו בנר אסור לעשות כן כדי להשתמש בנר במקום השני, מ"מ בטלפון סלולרי שמסלקו משום שרוצה שיהיה שקט, נחשב לצורך דבר המותר, ומותר לטלטלו על ידי שני גבי ידיו.

לחתוך קוגל על הפח

◀ **שאלה:** כשעושים קידוש, האם אפשר לחתוך קוגל כשהוא עדיין עומד על הפלטה או הפח, כדי שישאר חם ששיגיע לאוכלים?

תשובה: סיר שנמצא על האש יש איסור להוציא ממנו אוכל משום חשש הגסה, ויש בזה כמה פרטים:

א. אם יש בסיר אוכל שלא מבושל כל צורכו, אסור להוציא ממנו אוכל בכף אפילו כשאין עומד על האש (שו"ע סי' ש"ח סעיף י"ד).
ב. סיר שמבושל בו כל צרכו, אסור לערבבו כשהוא עומד על האש משום חשש בישול (שעה"צ שם סי' קל"ו).
ג. סיר שמבושל כל צרכו לכתחילה אין להוציא אוכל ממנו בכף כשעומד על האש (משנ"ב סי' י"ג), אלא יוריד את הסיר מהפלטה או הפח, ויצא את האוכל ויחזירו אם יש בו תנאי חזרה.
ד. אם אינו יכול להחזירו כגון שהוא אינו גרף וקטום, מותר להוציא ממנו על ידי כף אפילו כשעומד על האש (חזו"א או"ח סי' ל"ז סי' ט"ו, שו"ת "מנחת יצחק" ח"ה סי' קכ"ז סי' ה'), וכמו כן אם הקדירה כבדה, וא"א להסירה יש לסמוך על החזו"א, ועכ"פ יזהר לא לערבב בקדירה (שו"ת "שבט הלוי" ח"י י"א סי' ק"ב), ולכתחילה אין להוציא התבשיל מלמטה (הגר"ש אלישיב זצ"ל).
ה. אמנם מאכל יבש מסתבר שאין הפיכתו נחשב כהגסה (הגר"ש אלישיב זצ"ל, ועי' פמ"ג סי' רנ"ג א"א סי' ל"ב), וכן מסתבר שמותר לחתוך קוגל על האש כיון שאין זה נחשב כהגסה (הגר"ש ז"א איוערבך זצ"ל, ספר "מאור השבת" ח"ב מכתב י"ט אות ב').

רבית בקייטנה עוברת

◀ **שאלה:** עשרה הורים התארגנו לעשות קייטנה עוברת, כל אחד שומר על עשרה ילדים פעם בשבועיים, וכולם שומרים כל יום משעה תשע עד אחת בצהריים, אחד מהם שומר ביום שישי מתשע עד שתיים עשרה, האם יש בזה איסור רבית?

יסוד השאלה, דאיתא בשו"ע (יו"ד סי' ק"ס סעיף ט') אם אומר לאחד שיעבוד בחורף וכנגד זה השני יעבוד בקיץ, אם לשני קשה יותר יש כאן איסור רבית, משום שמחזיר לו יותר ממה שמלוה לו, ע"י שם. לפ"ז בנד"ד שזה שעובד ביום שישי עובד 3 שעות, ומקבל כנגד זה 4 שעות, ל"ד האם יש בזה משום רבית, שמקבל בשבוע הבא יותר ממה שעבד.
תשובה: לשמור על ילדים ביום שישי קשה יותר משום שיש לחץ לקראת השבת, נמצא 3-4 שעות ביום שישי שווה ל-4 שעות בשאר הימים, וא"כ יש כאן שווה בשווה.

ועוד שכאן הם כעין שכנים שאינם מקפידים זה על זה שמותר אפילו אחד מוסיף לחברו (ע"י רמ"א יו"ד סי' קס"ב סעיף א'), שלא דנים לפי שעה וראייה לכך שאם אמא אחת אומרת שהיום תוכל לשמור רק עד שתיים עשרה לא מקפידים עליה, ולכן אין בזה חשש רבית.

הפרשת חלה בעוגה

◀ **שאלה:** עוגה שביללתה רכה (רוב עוגות בית), האם מותר לתת לילד ללקק את השיירים מתוך הקערה?

תשובה:

א. בצק שביללתו עבה (כגון חלות או עוגת שמרים) מפורשים חלה כשהוא בצק, ויש לו דין 'טבל', ואסור לאכול ממנו עד שהפרישו חלה.

ב. אבל בצק שביללתו רכה, אין לו שם בצק, והרי כתוב בתורה (פי' שלח ט"ו כ'): "עריסותיכם", שחיוב הפרשת חלה הוא מעיסה, ולכן לא מפורשים עד לאחר האפייה, ולכן אין עליו של 'טבל' כל זמן שהוא נוזל, ומותר לאכול.

ג. אם הפרישו חלה בעוד שהביללה רכה, לפני האפייה, חלה ההפרשה, ויחזור ויפריש לאחר האפייה בלי ברכה ("דרך אמונה" הלכות ביכורים פרק ו' סי' ק"ה, "הבית בכשרותו" עמ' ר"כ).

ד. ברוב הפעמים בעוגות ביתיות לא חל חיוב חלה כלל, בלילתו רכה כיון שיש רק מעט קמח (לכן הוא נוזל), וגם כי אין בו קילו ומאתיים גרם קמח, ואין חיוב הפרשה כלל, רק לפעמים אם עושים הרבה עוגות כגון לשמחה יש חיוב (ווי"א שאם יש בו 900 גרם יפריש חלה בלי ברכה, היות שבביללה נוזלית זה תופח באפיה לנפח השווה לקילו ומאתיים).

ה. במאפיות שעושים בלילה רכה, כיון שחיוב הפרשת חלה חל רק לאחר האפייה, אם אופים עוגה גדולה יש כאן צירוף שיעור, אבל בבית שעושים עוגות קטנות, ובכל תבנית אין שיעור אם רוצים להתחייב בהפרשת חלה יש להיזהר לעשות צירוף עוגות ע"י צירוף סל, לשים הכל בתוך קערה גדולה, או בתוך התנור, או לעטוף הכל בסדין (לדינו שיניח הבצק על סדין וישים המפה גם מלמעלה (שו"ע יו"ד סימן שכו"א סי"א וברמ"א וביה"ל סימן שני"ז ד"ה והסל).

לספר על פלוני שנתפס לאינטרנט

◀ **שאלה:** ראובן נתפס לאינטרנט ר"ל, שמעון רוצה לארגן תפילה ע"י חבריו שיתפללו עבורו שיחזור בתשובה (וזה גרוע ממחלה ר"ל, שזה מוציא גס מהעוה"ב!), האם מותר לומר להם את שמו כדי שיתפללו יותר טוב עבורו או שמא יש בזה משום לשון הרע, ויאמר להם רק שמתפללים עבור אדם אחד?

תשובה: לא יאמר להם את שמו, ויש בזה לשון הרע, רק יאמר להם שיתפללו חזק, היות שהם מכירים אותו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

רוצה לזכות בקניית דירה משום 'בר מצרא'

◀ **שאלה:** רצה לקנות דירה, ובא שכן למטה ואמר שהוא רוצה לקנות את הדירה בשביל בנו שעומד להתחתן, היות שהוא 'בר מצרא' יש לו זכות קדימה, עם מי הדין?

תשובה: דין 'בר מצרא' הוא למי שרוצה לגור בשתי הדירות ביחד ומשום "ועשית הישר והטוב", אבל אם דעתו ליתנו לבנו לגור שם, אין בזה משום 'בר מצרא'.

ועוד, הרי מבואר בשו"ע (ח"מ סי' קע"ה סעיף מ"ז וברמ"א שם) שאם המוכר הוא אשה או הקונה הוא אשה אין בו דינא ד'בר מצרא', ע"י שם (ובש"ך שם סי' פ"ג), ואם כן אם זה שבא ראשון לקנות רוצה לקנות ביחד עם אשתו אין כאן דין 'בר מצרא' ויכול לקנותו.

שכר אולם ונשברה דלת הזכויות

◀ **שאלה:** שכר אולם עבור שמחה, וילדים שיחקו בדלת ונשברה הזכויות (עלותה 4000 ₪). האם בעל האולם יכול לתבוע מבעל השמחה לשלם כיון שהוא היה אחראי על האולם?

תשובה: בעל השמחה שכר את האולם, וקי"ל דשוכר כשומר שכר דמי, והיינו בדבר מטלטלים, אבל בקרקע אין חיוב שמירה, ופטור מלשלם (שו"ע ח"מ סי' ש"א סעיף א'). אמנם הדלת היא תלושה ובסוף מחוברת, ויש בזה מחלוקת אם דינו כקרקע, וא"א לחייבו מספק (רמ"א ח"מ סי' צ"ה סעיף א', ובש"ך וקצה"ח שם).

אולם אם מראש בעל האולם עשה תנאי שבעל השמחה חייב לשלם גם על המחובר לקרקע, אז חייב לשלם על הדלת (שו"ע סי' ש"ח סעיף ד'). ויש להוסיף שאפילו אם התחייב לשלם עליה, מסתבר שאם באו אחרים והזיקו, פטור, וכי בעל השמחה חייב לראות כל מי שנכנס, ואם הם מוזיקים או לא, לכן מסתבר שעל נזק כזה בודאי פטור.

(וכעין זה מבואר ברמ"א ח"מ סי' שצ"ה ה', שאפילו מקבל שמירה על שור והכניסו לתוך חצרו, אבל אם זה נזיקין שהגיע אליו מעלמא לא קיבל עליו, ע"י שם).

שבר משקפיים של חברו בעת שהעירו

◀ **שאלה:** בחור ישיבה העיר את חברו בבוקר, ודרך על משקפיו שהיו מונחים תחת קצה המיטה, האם חייב לשלם עליו?

תשובה: איתא במשנה (ב"ק כ"ו). אדם מועד לעולם, בין באונס ובין ברצון וכו'. ומ"מ מבואר בגמרא (שם כ"ז): שאם שבר חבית ברחוב בשעת הליכתו אין דרכו של אדם להתבונן בדרכים ופטור, ע"י שם. ומפרש תוספות (שם) שזה כאונס גמור וכן אדם פטור בזה, אמנם מבואר בשו"ע (ח"מ סי' ת"יב סעיף ב') שאם יש רשות לאדם להניח שם חפץ, והיה לו לדעת שמונח שם, היה צריך להיזהר בזה, וחייב לשלם. אולם בנד"ד מכיון שמותר לו להיכנס לשם כדי להעירו (או מטעם הישיבה או שביקש זאת ממנו), ולא היה צריך כלל לחשוב שיש שם משקפיים, וגם בעל המשקפיים והיה צריך לחשוב שבאים לשם, לכן פטור מלשלם, ונחשב כאונס גמור (שו"ת "קנה בושם" ח"א תש' קצ"ב, וספר "פתחי חושן" נזיקין פרק ח' סי' כ"ה).

המשגיח הגאון הצדיק רבי שלמה וולבה זי"ע

התחדשות

דפוס הבריאה קיים זה אלפי שנים, אבל דפוס זה הוא גם חידוש תמידי, אשר יום יום הבריאה מתחדשת, ועל זה אנו אומרים המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, שבכל יום הוא ית' מחדש עולמו, חדשים לבקרים רבה אמונתך, הדפוס העתיק והחידוש התמידי ביחד הן הן מתכונת הבריאה.

כן הוא בתורה: דפוס התורה כפי שהוא לפנינו קבלנו מהר סיני ו"אני מאמין כו' שכל התורה המצוי' עתה בידנו היא הנתונה למרע"ה כו' שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מעת הבית"ש" - ומאידך: "שלא תהי' כדיוטגמה ישינה שאין אדם סובלה אלא כדיוטגמה חדשה שהכל רצין לקראתה", "שתהא חדשה בעיניך כאילו היום ניתנה", וגם מצינו שר"א דרש במעשה מרכבה דברים שלא שמעתן און, שיש ממש חידוש בתורה.

הרי אנו רואים בתורה ש"אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה", כי לא בשמים היא, ובכ"ז כל אופן הלימוד הוא דוקא ע"ד חידוש.

ועיי' בסוכה בהא דכלי מחזיק ברכה כו' דאיתא שם ד"א אם שמע תשמע אם תשמע בישן תשמע בחדש, וברש"י: אם אתה שומע בישן - מחזור על תלמודך ששמעת, תשמע בחדש: תתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים, עכ"ל: הרי כל העסק ב"ישן" אבל הסגולה ב"ישן" הוא ש"תתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים".

והנה "עתיקא קשה מחדתא", אבל סגולת החידוש מונחת דוקא ב"עתיקא", וכן דרך תוה"ק מדור דור, כי תמיד נתחדשו החידושים שהדור זקוק להם, הן בפסקי ההלכה הן בדרכי הלימוד והן בדרכי עיון והנהגה, והכל "מתוך הדברים הישנים".

וכמו בהבריאה שכל זיו העולם מתגלה בהתחדשות היום-יומית דוקא, כן בתורה, שכל הנועם מתגלה בהתחדשות בה דוקא ובאמת רב המרחק בין המתחדש בתורה למי שחי בה דרך שיגרה, כי אין כל שפה משותפת ביניהם, זה שהתחדשות בידו מרגיש את הטעם ואת האמת בתורה, וזה שאין לו חידוש עומד נבהל מולו ואינו מבין לרוחו כלל. כה גדול כחה של ההתחדשות, בעולם ובתורה.

וגם יסוד התשובה היא ההתחדשות, מנחות כ"ט: למה נברא העולם בה"א משל לאכסדרא שכל הרוצה לצאת יצא ולמה תלוי' כרעי' שאם ירצה ליעייל וליעייל בהא - לא איסתייעא מילתא היינו דר"ל הבא לטהר מסייעין אותו עיי"ש. מבלי להכנס עתה לעצם הענין הרי כל אחד מרגיש ומבין מהי "יציאה מן העולם" - כי אם רק קצת התרוקן - התעיף עיניך בו ואיננו, וכבר מרגיש שיצא מעולמו, ואח"כ עולה לו בקושי לחזור לעולמו, זהו מהלך חייו של ת"ח אשר כל יום הוא בגדר יוצא ונכנס, בבחינות הדקות: וכיצד נכנס? הרי הדרך הישנה חסומה בפניו, רק בדרך חדשה עליו להכנס, כלומר רק בחידוש.

גם גויים מרגישים בזה. בהגיע העולם לידי עמידה ושיגרה, כולם מחכים להתחדשות, ובבוא אדם בעל אידיאה חדשה כולם קופצים עלי', ואלה שנאחזים בחידוש זה מרגישים כאילו רק עתה מתחילים החיים, ונחלק העולם בין בעלי החידוש ובין אלה שלא נאחזו בו, ושוב אין שום הבנה ושפה משותפת ביניהם, ככה קרה במאה האחרונה, כשחידשו את הסוציאליזם, וכן אנו רואים היום שהסוציאליזם הוא חידוש כזה בעולם, שכל האנושות נחלקה לשני חלקים בגללה ואין הבנה ביניהם.

"כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ" - זהו החורבן, "ונושנתם" בגימ' שנות ישיבתם באה"ק, שכולם היו תהליך של התישנות, בלי התחדשות, וזה החורבן.

והמהלך בזה ברור הוא: הרי החידוש מוכרח להיות, ואם אין התחדשות מתוך הישן, הרי מביאים את החידוש ממקום אחר: "יזבחו לשדים לא אלוך... חדשים מקרוב באו לא שערם אבותיכם". מהו "חדשים"? שבהכרח באפס חידוש מבפנים מחפשים אותו מבחוץ...

כי גם בצד הרע יש חידוש: שני מימרות בקדושין ל: האחת יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, והשניה יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום עיי"ש, וי"ל שהם שני ענינים: התגברות היצר באה בלי שום טעם ונועם, רק מצד תקיפות היצר לבדו, אבל התחדשות היצר היא דוקא בכח החידוש, והוא הכח הכביר בעולם, שכולם רצים אחר האופנה החדשה, ממש פולחן חדשות ורדיפת סנסציות, שהיצר מתלבש דוקא בהתחדשות תמידית.

והוא המהלך: אם אין התחדשות בקדושה, בהכרח מסתננת התחדשות מצד הטומאה, "ונושנתם בארץ" - מביאה בהכרח לידי "יזבחו לשדים... חדשים מקרוב באו"!

הרי מבחן האדם לעצמו: איפה הוא מוצא את ההתחדשות: האם הוא מוצא את החידוש בתורה, או מחוצה לה? והנה זהו כל האדם, שיתחדש דוקא בתוך תורה, ואם ח"ו השיגרה משתרעת בחייו, חשוד הוא כי ייאחז בחידושים מבחוץ, להחריש לא אוכל כי זה מביא לידי פריקת עולם ממש, אשר אם דוגלים בחידוש שלא צמח בתורה, אלא מגידולי נכרים לקטוהו ומשתפים החידוש של סוציאליזם עם השיגרה בתורה באים לידי כך שהאחדות הפועלית עדיפה על האחדות החרדית... אין דרכנו להטיח האשמות על אחרים אלא ללמד לעצמנו, והלימוד הוא עד כמה חיוני הוא ההתחדשות!

כל חיינו במקומות התורה קדושים להתחדשות בתורה, בחידושי תורה ממש, בתפלה, ובהתנהגות, ומה גם בחודש אלול שזוהי כל עבודתנו. חדשו מעשיכם בחדש השביעי!

(מאמרי ימי הרצון)

שביבי הדרכה לצעירים

הגדולה ביותר של תלמיד הישיבה. משיגים זאת על-ידי התקדמות ומאמץ אישי.

באותה דרך שלומדים גמרא בישיבה, מרגישים גם קיום מצוות ומעשים טובים, כל אחד בחוג חבריו, הן בחדר המשותף והן על יד השולחן. לומדים לעודד את החבר במלה טובה, להשאיל לו את הדרוש לו, לתת לנצרך גמילות חסד, לעזור בלימוד בהסבר סוגיה קשה, ומה שחשוב ביותר - לא לחכות עד שיפנה החבר אלא לראות מראש מה שדרוש לו, לפני שיבקש ממך דבר. בן ישיבה ההולך בדרך הזאת, נהפך במשך הזמן לתלמיד חכם.

תדע, שאתה עם המידות התרומיות שלך תצליח בע"ה בודאי בלימוד ותהי' בע"ה תלמיד חכם אמיתי וירא שמים אמיתי! תעשה גם עסק חשוב מהתפילה, ותדע שיש לך אבא גדול בשמים, אבי יתומים ית', ותראה שיהי' לך סייעתא דשמיא!

תדבר עם החברותא שלך שלא טוב לבטל הלימוד באמצע. ותסתכלו ברמב"ן ושו"ע אם זה מותר לבטל. וכמובן תמצאו שזה אסור. אז תקבעו שעל דברים אחרים תדברו בין הסדרים.

בני ישיבה גדולה חייבים להתרגל בלימוד גם כשאין עליהם "שוטר קצין ומושל", כלומר כשאין ר"מ או משגיח נוכחים בבית המדרש. אי אפשר להישאר "ישיבה-קטנה-ניק" לאורך ימים! (ועיין משלי ו, ו-ח ובהגר"א שם.)

(אגרות וכתבים א')

כשבחור בא לישיבה כוונתו היחידה היא להיות יהודי מושלם, "אדם". זאת תורת הישיבה: תלמיד-חכם אמיתי הוא יהודי מושלם ואדם למופת בסביבתו.

החיים החברתיים של תלמידי-ישיבה דוחפים כל אחד אחד ואחד ומעוררים בו רצון לעזור לחברים ולהצטיין במעשי חסד איש כלפי רעהו. שבת בישיבה היא חוייה של קדושה. יום טוב בישיבה הוא חוייה עצומה של שמחה מלאה, התלהבות ומתח כזה, שבלי ספק אי-אפשר למצוא במקום אחר בעולם שמחה כזאת, ראש-השנה ויום-הכיפורים בישיבה ממלאים את הלב בהרגשה עליונה של התרוממות, שאין דומה לה, ותפילת חול בישיבה? שם יכולים עוד להרגיש את חמימות התפילה. למרות שהרב א. מונק כתב בהקדשה לספרו "עולם התפילה" שכשרון התפילה אבד לאדם המודרני, והוא צודק בהחלט, אף-על-פי-כן בישיבה כשרון זה הוא מפותח, וגם היום תמצא שם את הסגולה היקרה לעליה רוחנית שבאה כתוצאה מ"עבודה שבלב".

אין שום צורך להרגיש בעלי' די ללמוד בהתמדה ובעיון רב עד ששמחים ונהנים מהלימוד, ותרשום במחברת יפה כל מה שמתחדש לך, קושיא טובה, סברא טובה, תירוץ טוב וגם פשט טוב, זוהי עצת מרן החזון איש נ"ע, ומזה עולים בחידוש בע"ה.

להפוך את הישגי הלימוד בישיבה בהלכה ובאגדה למציאות של חיים - זוהי החוויה

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקמים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". ראה גליון מס' 78

בס"ד

"מדוע דרך רשעים צלחה"

פי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת. ובה האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם. לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את ה' אלקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם (יג, ב-ד). ואם תאמר מפני מה נותן לו הקב"ה ממשלה לעשות אות, "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם" (רש"י).

פסוקים אלו מתארים את האפשרות, שנביא שקר יסיט אותנו לעבוד עבודה זרה. ומפרשת התורה, שהקב"ה יצליח בידו לעשות אותות ומופתים [בשמים ובארץ, רש"י], בכדי להעמיד אותנו בנסיון האם אנו אוהבים את ה' בכל לבבנו ונפשנו. והוסיף רבנו (חומת הדת פ"ב), שמכאן נלמד שאין להתפתות אחרי מהרסי הדת ומחריביה, אף כשאנו רואים את הצלחתם הגשמית והממונית. שהרי אם בכדי להעמידנו בנסיון, הקב"ה נותן כוח וממשלה בידי נביאי השקר לשנות את הטבע, כל שכן שהוא יתן בידי מהרסי הדת הצלחה גשמית מועטה, למטרה זו.

והנה, על הדור האחרון - קודם ביאת המשיח - נאמר (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי ה' איש את רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו". ותמה רבנו, מדוע לא הוזכר בפסוק מה יראי ה' מדברים ביניהם. וביאר רבנו, שבהתבוננות בפסוקים שלפני כן נבין על מה דיברו, שנאמר (פסו' יד-טו): "אמרתם שוא עבוד אלקים [על חנם נעבדנו כי לא נקבל שכר, רש"י] ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית [בשפל רוח, שם] מפני ה' צבקות. ועתה אנחנו מאשרים זדים [רואים אלו הרשעים מצליחים עד כי מאשרים אנו אותם על מעשה רשעם, שם] גם נבנו עשי רשעה גם בחנו אלקים וימלטו". כלומר, שיש לכאורה להביא ראיה מהצלחת הרשעים, שהקב"ה הסיר את השגחתו מהעולם, ח"ו, וכל איש הישר בעיניו יעשה.

על כך נדברו ביניהם יראי ה' איש עם רעהו, שלא כן הוא הדבר, אלא שהנהגת ה' הזו נצרכת דווקא בדור האחרון. שהרי נאמר בנבואה (זכריה יג, ט) "וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב הוא יקרא בשמי ואני אענה אתו אמרתי עמי הוא והוא יאמר ה' אלקי". כלומר, קודם ביאת המשיח יבחן אותנו ה' האם אנו דבקים בו באמת. וצורת המבחן היא, שעוזבי ה' יצליחו בכל מעשי ידיהם, ובראות עובדי ה' את המראה הרע הזה יעמדו למבחן, האם הם גם יסורו מעבודתו או שיחזיקו בה. מי שעבודתו בלב שם ואמונתו איתנה, לא יתייחס למראות אלו כלל. ומי שיתייחס למראות האלו ויסור בעקבותיהם מעבודת ה', הרי עבודתו מפוקפקת. ועל כך מדברים יראי ה', שזמננו זה הוא זמן הבחינה שעליו דיבר הנביא, ואין להתייחס כלל להצלחת הרשעים, ועלינו להתחזק בכבוד שמו ית' ביתר שאת ויתר עוז.

בזמנו של רבנו כבר התחיל זמן 'עקבתא דמשיחא', ולכן דרכם של הכופרים הצליחה כל כך. התבוננות בדבריו אלו, מסירה את התמיהה מדוע אנו רואים תופעה זו בימינו (קו' מאמרים ואגרות ח"א ע' רעד).

אורחות חיים במחיצת רבינו: בזכרוננו כשהיו מדברים ע"ד חכמה והשכלה, היה רגיל להזכיר מאמר הקהלת (א, יח) "כי ברוב חכמה רוב כעס", ופירשו רבותינו (ילקוט שמעוני קהלת, רמז תתקסז): אמר שלמה, ע"י שהוספתי חכמה, הרביתי להכעיס [עיין במדרש]. וכן כתב רש"י שם בפירושו, והביא דוגמאות לזה, עיי"ש.

ואמר עוד, כי זולת המלך שלמה, לא נשתבח שום אדם בתורה ובנביאים במעלת החכמה [רק יוסף ע"י פרעה, וכמו כן דניאל ע"י נבוכדנצר, וגם שם הוא בחכמת פתרון חלומות, ויחזקאל מזכירו בדבר שנשתבח אז], ואברהם ונח ואיוב נשתבחו במעשיהם הטובים וביראת אלקים, ומשה רבינו נשתבח בענוה, וירמיהו אמר בפירוש (ירמיה ט, כב) "אל יתהלל חכם בחכמתו" וגו', והחכם שבספר משלי הוא חכם בחכמת התורה והמצוה.

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקמים

בס"ד

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים" פרשת ראה

ובחרת בחיים

לעולם אין השעה מאוחרת לשוב בתשובה. אפילו לחוטא הגדול ביותר, שערי תשובה אינם ננעלים לעולם. ברם קיים הבדל בין איש לאיש, בעוד שברוב המקרים מסייעים מן השמים לחוטא לשוב בתשובה, מצפים ומייחלים לתשובתו, "כי לא אחפץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחי" (יחזקאל יח, כג), הרי בנוגע למי שהפליג ברשעותו אין ננקטים בשמים צעדי עידוד, אין מחפשים אחריו ואין מחכים לתשובתו. ואילו משיתעורר מעצמו ויעשה תשובה באמת, לא ידחוהו.

בזה היתה נעוצה טעותו של אלישע בן אבויה – 'אחר' – מששמע בת קול שמכרזת 'שובו בנים שובבים חוץ מאלישע' (חגיגה טו, א) סבור היה ששום תשובה לא תועיל לו עוד, בעוד שכוונת הכרוז לא היתה אלא שאין מבקשים את תשובתו ולא יסייעוהו לכך מן השמים, ואילו משישוב ביוזמת עצמו ובכוחותיו גם תשובתו תקובל.

בכך מיתרצת גם הקושיא הידועה עתיקת היום: היתכן שהשי"ת יכביד בכוונה תחילה את ליבו של פרעה כדי שלא לאפשר לו לשוב בתשובה. התשובה היא: השי"ת צוה את משה רבינו שילך אל פרעה ויתרה בו שברשעותו הגדיש את הסאה, לפיכך שוב לא יסייעוהו מן השמים לשוב בתשובה, וכדי להיחלץ מסבך חטאיו שומה עליו להסתמך על כוחות עצמו. "כי אני הכבדתי את ליבו" (שמות י, א), פירוש גרמתי לו להכביד את ליבו בזה שמן השמים שוב לא יעוררוהו לתשובה, לא תינתן לו שום הקלה, אע"פ כן אם יתעורר מעצמו לשוב בתשובה לא נשללה הבחירה ממנו (הח"ח חיי ופעלו)

עשר תעשר - שלא תתחסר.

זה לשון המדרש תנחומא (פרשת ראה): "עשר תעשר" - עשר בשביל שתתעשר, עשר בשביל שלא תחסר. רמז למפרשי ימים [היינו שאותן אנשים עוסקין במסחר] שיפרשו אחד מעשרה לעמלי תורה. הגה"ה: והנה אם המעשר מועיל להעשיר, קל וחומר שיועיל שלא יתחסר. אמנם כי הנה ידוע שיש הרבה דברים שמביא לאדם לידי עניות, כההיא דאמרינן בסוכה (דף כט) בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יורדין לטמיון וכו'. ולכך רימז לנו המדרש, שאפילו אם יש לו דבר שגורם לידי עניות ויש לו כנגדו מצות מעשר, מועיל זכות מעשר על כל פנים שלא יתחסר.

(אהבת חסד, פרק יט)

כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר.

ביאור הענין הוא מה שאמר הכתוב "כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר", הורה לנו הכתוב שלא נטעה לומר כי אסר לנו הדם משום דמאוס הוא ועובר על זה רק משום "בל תשקצו את נפשותיכם", כמו מאן דשתי בקרנא דאומנא, רק הורה לנו שהוא ממש כמו שאוכל נפש הבהמה, וזה לא הרשה לנו הכתוב, רק לאכול בשר הבהמה ולא נפשה. ואף שבני אדם אינם רואים זאת ממש בעיניהם הגשמיות, מכל מקום הורה לנו הכתוב שכן הוא ממש, נפשה תלויה בדמה.

(זכור למרים פ"ב)

הישכם אוהבים את ה' בכל לבבכם ובכל נפשכם.

כתיב במשלי (יג, א) "מצרף לכסף וכוור לזהב ובוחן לבות ה'", ר"ל כמו שיש מצרף לכסף אם הוא נקי מפסולת או לא, וכן הזהב מצרפים אותו ומבחינים אותו היטב בבחינה אם נמצא בו תערובת של מיני מתכות אחרים או לא, כן יש בחינה בעשיית המצוה אם עשו בלב ונפש. וכן יש בחינה למעלה מזו, אם עשויה בכל לבבו ובכל נפשו או לא, כמו שכתוב "הישכם אוהבים את ה' בכל לבבכם ובכל נפשכם". ואם עשה את המצוה בכל לבבו ובכל נפשו, היא בבחינה יותר גדולה מאם עשה בלב ונפש בלבד.

וכן אם עשה אותה בשמחה או לא, כמו שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", שמע מינה דבעינן גם שמחה.

כן יש בחינה בעשיית המצוה באיזה זמן עשאה, אם עשאה בשעת הרווחתו או לא. למשל, במצות צדקה וחסד יש בחינה אם עשאה בשעת הרווחתו בשעה שהפרוטה מצויה בכיסו, או בשעת דחקו בשעה שפרנסתו דחוקה מאוד ומכל מקום הוא מתחזק ועושה צדקה, דאז שכרו הרבה יותר מאם עשאה בשעת הרווחתו. ועל כל אלה יש בחינות מיוחדות, והבוחן הוא השי"ת שהוא הבוחן האמיתי, שלפניו נגלו כל תעלומות והוא יודע איך עשה את המצוה.

(מכתבי הרב 'חפץ חיים')

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינצוויץ זצוק"ל
גליון 108 ראה תשע"ו
shneiderav1@gmail.com 0527697944 או בדוא"ל

דבר המערכת

בגליון זה מובא החלק האחרון של המאמר בענין מהות הבני תורה ובפרט בתקופת בין הזמנים. כמו כן ממשיכים בהבאת מאמרי הספר נפשו גחלים תלהט. תפילותינו שהדברים הביאו תועלת לבני תורה להעמיד דעת יציבה מול רוחות הזמן, שזו היתה כל מגמת רבינו בהגשת סוגיות אלו לציבור הרחב.

בהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

לדעת שהדבר שמקפידים עליו ביותר בשמים הוא טישטוש התורה ושינוי צורת הבן תורה! ובאם הטישטוש ישתלט ח"ו כל צורת התורה תהא מטושטשת. מה תהיה ההצלה ממצב נורא זה? זו היתה מחשבתו של הגר"ח ז"ל בשעתו. הפיתרון היחידי לזה היה לבנות מקום סגור ומנותק מכל הרוח והאווירה שבחוץ, כתיבת נח במבול, ששם תהיה מכונסת רוח התורה, ושם תהא נשמרת מהחוץ בכל מחיר! וממילא, יהיה זה שמירת התורה בטהרתה! להמסר לדורות הלאה, וכך עד ביאגוא"צ בב"א, וזהו בדיוק היה המכוון בייסוד הישיבה, ההצלה מסכנת הטישטוש (היינו העמדת מקום ברור מבלי נתינת דריסת רגל להטישטוש בתוכו, הבן מאוד).

ג. חורבן הישיבות במלה"ע

אכן, בליטא, פולניא ואירופא, נשמר ענין זה – על טהרתו – במידה גדולה, פחות או יותר עד מלחמת העולם השנייה, הישיבה היתה מקום לא רק של לימוד גרידא, אלא מקום שמגדלים בו צורה של בן תורה, צורה שהקב"ה יכול לומר עליו "ישראל אשר בך אתפאר" (צורה המשקפת תורה ודעת תורה והליכותיה של תורה בטהרתה!) והנה אחרי מלחמת העולם השנייה הכל נחרב. ואז היו הגדולים צריכים להעמיד בחזרה את מה שהיה קודם כדי שיהיה המשך הלאה לבית הזה (הישיבה). ובאמת היו ע"ז מלחמות גדולות עם החוץ, עד שהצליחו ב"ה להעמיד בחזרה את הישיבה, זה לא היה פשוט בכלל, להעמיד ישיבה בתוך אוירה של עקירת התורה והדת לגמרי

בן תורה בבין הזמנים [מאמר ג']

[תמצית המאמר הקודם. נתבאר שהציור האמיתי של בן תורה מופקע בעצם מכל צורה של ערוב תחומים בהיותו בבואה לתורה שענינה לגלות בבריאה ש"אין עוד מלבדו" וממילא הנעשה מרכבה אליה בלומדו אותה כראוי מוכרח להיות כל מהותו פרסום ענין זה. ובוזה נתבאר גם מדוע חמור כל כך כבוד התורה יותר מעצם הלימוד [מגילה ג' ע"ב] כי רק בנתינת כבוד לתורה מעמידה במרכז הכל. עוד נתבאר שזו היתה מטרת יסודה של ישיבת וולאז'ין להעמיד מקום בו משמרים חשיבותה הבלעדית של התורה אל מול גלי הטשטוש שאיימה על אירופה בדמות השכלת ברלין.]

א. מהות העקב טשטוש

נכנס בעומק הענין קצת. בגמ' [נזיר] יש נידון האם העקב נחשב לבשר הגוף או לא. הנפק"מ היא לגבי טומאה [עיי"ש ואכמ"ל]. אם העקב הוא חלק מהגוף א"כ הוא מטמא, ואם הוא נפרד מהגוף אינו מטמא. ביאור צדדי הספק הוא שהעקב הוא החלק התחתון ביותר מכל הגוף וממילא בו נמצא המעבר אל מה שמחוץ לגוף, היינו לעפר שנמצא מתחתיו. א"כ העקב ממצע בין הגוף לעפר. כל דבר שיש בו מיצוע ומעבר ממצב למצב קיים טישטוש. ובדומה לבין השמשות שאינו יום גמור ואינו לילה גמור, כן החלק התחתון של הגוף אינו שייך לגמרי רק לגוף ולא לגמרי לעפר אליו מחובר, אלא ממצע ביניהם. ולכן יש בו טישטוש, ומפני כך מסתפקת הגמ' בגדר מציאותו של העקב, הבן.

ב. העמדת הישיבה כחיץ בפני רוחות הטשטוש

זהו ממש המבט על תקופתו של הגר"ח זצ"ל. כבר על ימיו כתב הגר"א ז"ל שהתחילה תקופת העקבתא דמשיחא, תקופת העקב, וכשם שבאדם הוא מקום הטשטוש כך היא מהות תקופה זו. בה נמצאת אפשרות הטישטוש לגמרי עד כדי אי ברירות מוחלטת אם שייך למה שמחוץ לכל הקומה או שהוא חלק ממנה.

ומשום ששולט באויר מצב של טישטושים עלול ח"ו לקרות שהתורה תטושטש. זהו אסון שאין כדוגמתו בכל ההיסטוריה של כלל ישראל! עלינו

מישראל, אבל ב"ה היו לנו גדולים שידעו עדיין לכוון את הדברים ובס"ד להציל את הד' אמות של הישיבה מתערובת של חול. עד שהרוח תעתועים של החוץ התגברה וגרמה ירידה נוספת, עוד ועוד, והתחילה רוח הרחוב להכנס לתוך הישיבות פנימה ממש, להכניס שם עיתונים (הנקראים כשרים) ואח"כ רדיו, וחברות אשר ההסתכלות בהם היא גיעול נפש ממש, פלאפונים מחשב וכו', ואנו עדיין במדרון ההולך ומדרדר בלי מעצור [א.ה. בזמן כתיבת הדברים לא שיערו עדיין מה צופן בחובו מדרון זה שנעשה תלול יותר ויותר ואכמ"ל].

ד. סכנת שינוי פני הישיבות בזמננו

עלינו לדעת, שכל חידוש כזה הנכנס פנימה אינו בונה, אלא שולל את ה"ישראל אשר בך אתפאר", שולל את הצורה והציור האמור להיבנות ולהתגדל ע"י התורה. הירידות הללו העמידו אותנו במצב שנכנסו כמה וכמה דברים לתוך מבנה וצורת הבן תורה אשר מעולם לא שמענו עליהם... לא שערום אבותיכם... ולא שיערו בכלל ששייך שיהיה דבר כזה. תמיד ידעו, שלכלל ישראל יש צרות, אנו רדופים בין מהחול, ובין מהגויים, אבל, העקשנות של כלל ישראל עמדה איתנה מאוד כנגד כל הרוחות!

לדאבונינו בדורינו התהפך המצב, אנו מורגלים שהכל חייב להתאים לרצונינו, וכל שאנו רוצים חייבים להשיג מבלי לוותר, וזה גורר שאם יש רצון או צורך כל שהוא בחוץ אז מותר להכניסו לביהמ"ד גם כן. נחזור לגמ' בערכין שהבאנו בפתיחת הדברים [מאמר א' גליון 106]. ההתחלה היא ב"לא הרגיש", עדיין קרוב לתשובה, אך הולך ומדרדר ומגיע למצב של "לא באת לידו", כבר חיים את המצב עם הרגשה של "היתר" – פריצת הגבול לגמרי! למצוה או עבירה יש גבולות, אך להיתר אין גבול! ממילא, המצב מחריף ומחמיר הרבה יותר.

ה. אנו נשתנינו ולכן לא מרגישים

הוזכר בתחילת הדברים שעלינו להסתכל על מה שקורה ומה אנו נתבעים [הודגש כדוגמא "טיולי בין הזמנים"] הדבר ברור, שמה שאנו נתבעים הוא על נקודה זו, שאנו נמצאים במצב כזה שנכנסה רוח שצועקת שהתורה והרחוב והחול והחוץ יכולים להתערבב יחד וזה לא מפריע כלל. מסופר, על האלטער מקעלם שראה בחור בישיבה שמסתכל בעיתון רוסי, וכששאל אותו, ענה לו הבחור שמתיר לעצמו זאת מחמת שזה לא משפיע עליו ולא מקלקל אותו, ענה לו הסבא ז"ל, אמת, חמאה סרוחה אינה מזיקה לכלב! [פירוש, אין אתה חש בהשפעה השלילית של הדבר כי

אתה לא בן אדם אלא כלב!] מצב זה של הטישטוש בו אנו נמצאים מעיד באופן ברור על מצבינו, אין המשמעות שהחכמנו, אלא רק סימן עד כמה – רח"ל – החמאה סרוחה לא מזיקה ל...! אנו השתנינו! בודאי, חלילה לנו לגשת לר"ה בשאט נפש. נתבאר [מאמר ב' גליון 107], כי בר"ה יש קפידא מיוחדת על כבוד התורה, כבוד ת"ח וכבוד שמו הגדול ית"ש, וכמשנ"ת לעיל כי תכלית ירידת התורה לכאן היא לייצר ציור של ב"ת, וא"כ אם מזלזלים בזה, מי יודע מה ממתין לנו רח"ל בימים הנוראים, א"א לדעת.

ו. מדברים עלינו מהשמים

הזמן בחוץ לא רגוע בכלל, מדובר בסדר על אסונות ה"י. המחשבה המורגלת היא לא לשים לב, זה לא קשור אלי וכו', אך יש לדעת, קבלה בידינו מהח"ח שמה שמדברים בחוץ, איומים וכו' על כנסת ישראל מפעם לפעם, הוא מה שמדברים בבי"ד של מעלה עלינו, וניתן בפיהם כהתראה בשבילינו שיש תביעה עלינו.

דיברנו שביום ר"ה דנים במסויים על כבודה של תורה. אם מגיעים לר"ה במצב גרוע כלפי כבוד התורה, וצביון הבן תורה המצב גרוע ביותר. מה שצריך לעשות הוא עכ"פ דברים שיביאו לידי בטחון, אשר עכ"פ לפי גודל חסדו ית' המעלים עין מסוררים לקיימם אולי יעשו תשובה, שיזכה שיטו כלפי חסד אליו. ואם הולכים בכיוון זה אז יש עם מה לגשת לר"ה.

ז. ערך חיזוק כל יחיד ויחיד

באם נקבל על עצמינו, אפי' קבוצה קטנה, ללכת כנגד כל הזרם, להראות מה זה בן תורה וממילא יתראה מהו ההיפך והזר לבן תורה, שהחיבור לחוץ זה טישטוש והיפך הבן תורה (עקב – טישטוש). אז, תהיה זו סיבה להצלת הציבור כולו! וכדאיתא בסנהדרין (פרק חלק) דחנניה מישאל ועזרי' הצילו את כל הציבור כולו. הגם שכולם השתחוו להצלם דנבוכדנצר, כך היתה זרימת הרחוב. מ"מ ג' יהודים בודדים הצילו את כולם! לא נצרכת כמות אלא איכות. באם תהיה קבוצה שתחליט להיות ולשמור צורת הבן תורה בטהרתו כל החודש אב מכאן ולהבא. מי יודע כמה הצלה זה יגרום במשפט דר"ה.

עקבתא דמשיחא - שורש שלטון הערב רב [פרקים מתוך הספר "נפשו גחלים תלהט" - פרק ג']
[בפרק הקודם עמדנו על שורשי הרע שבבריאה. וכיצד באים לידי בטוי בכחות הנפש ובאומות העולם]

ישראל הם אשר יצגו את העם לפני מנהיגי העולם, ובשל כך, דהיינו בזכות שנציגי העם היו המובחרים והמעולים שבו [כידוע מספרי התולדות על צדקותם וחסידותם של רועי ישראל בכל תפוצות ישראל], זכו למציאת חן ופעם אחר פעם במידותיהם הטרומיות, בפקחותם הנפלאה, ומלווים בסיעתא דשמיא פלאית זכו לעצור גזירות וכך שרד העם. ואותם שרחקו מדרכי התורה הורחקו בשאט נפש מתוך הציבור, וכפי שמורה ההלכה.

פשוט אם כן שלא היה שייך להעלות על הדעת שום שלטון אחר על העם, ובוודאי לא של אלו שנדונו בזמנים כתקונם לנידוי והרחקה. ולכן מה רב הפלא שנתנבאו שתבוא תקופה בה יהיה להיפך.

ואף הדרך בה התהפך המצב בלתי מובנת. כיצד מיעוט **שעפ"י ההלכה** הוא דחוי לגמרי מהציבור, לאט לאט השתלט על רוב חלקיו. ולמרות שעשו זה בבחירתם הרעה **ועל כך ידונו**, אבל מתגלה לעינינו המהלך האלקי של הגלות האחרונה **בהחלט** וכפי שנראה בס"ד.

ב. התקימות קללת הנחש "אתה תשופנו עקב" בג' שלבים

אם אמרנו שיש כאן מהלך אלקי עמוק אשר הוא חלק מתהליך הגאולה האחרונה צריך להכנס פנימה ולהבין שורשו עד כמה שמתאפשר. וכאן נראה עוד מדברי הגר"א בכתביו אשר האיר עינינו בהבנת עומק המחזה הנ"ל. השלב בו אנו נמצאים הוא האחרון בתהליך שהתחיל מחורבן הבית.

הגר"א ז"ל מתאר את השלבים שקדמו למצבנו. תהליך הגלות מקביל לתהליך רקבון המת. כידוע שלמת יש טומאה. וככל ששוהה יותר במקום קבורתו מתפורר ונעלם. במקביל **מתמעטת** דרגת טומאתו כפי אבוד דרגות חיותו. המת עובר כמה שלבים עד שנעשה לתרווד רקב, היינו אבק דק.

שלב א'. תחילת תהליך רקבון הגוף הוא על ידי הרימה שאוכלת בבשר מבלי אפשרות לגוף להתחמק מכך. כך הוא השלב הראשון של הגלות בו יצאו עם ישראל לחו"ל, לבין האומות אשר אכלו מבשרנו מבלי אפשרות להנצל מידם ממש כמו הרימה האוכלת את הבשר. אך גם אז עדיין היתה חיות [המקבילה לטומאת המת כשעודו עצמות ובשר אף שנאכל על ידי הרימה] כאשר

א. אופן הכנת בית יעקב לפגישה עם עשו

גילו לנו חז"ל שאחד משורשי תקופתינו ב"מעשה אבות" נעוץ בפגישה האחרונה שהיתה ליעקב אבינו עם עשו בבואו בחזרה לארץ ישראל. כהקדמה לפגישה זו מתארת התורה הקדושה שיעקב חילק אז את משפחתו באופן זה, "וישם את השפחות וילדיהן ראשונה, ואת לאה וילדיה אחר כך, ואת יוסף ואת רחל אחרונים". וחז"ל הקדושים גילו שיש כאן רמז כיצד תיראה צורת עם ישראל בסוף גלות אדום וכפי שפירש זה הגר"א ז"ל.

מה שכתוב שבראש העם עמדו השפחות, מרמז שהעומדים בראש העם יהיו **אנשים פחותים כמו השפחות, היינו הערב רב**. ולמרות שבני השפחות ודאי היו צדיקים רק בבטוי "שפחות" נרמז שבעתיד יעמדו בראש העם אנשים שהם **בבחינת שפחות**. אחריהם יעמדו עמי הארץ הטובים והם יגררו אחרי המנהיגים הנ"ל ולבסוף יעמדו יוסף ורחל שהם עיקר הבית של יעקב, ללמד שהחשובים ביותר בעם, היינו הת"ח, הם אשר יעמדו בסוף ויהיו בשפל המדרגה. וכן נבאו חז"ל במשנה בסוף מסכת סוטה "חכמת סופרים תסרך".

יש להתבונן היטב בחידוש הנורא שבדברים אלו.

במאתיים השנים האחרונות הורגלנו למציאות בו ה"מנהיגים" רחוקים מתורה ואילו הממשיכים את צורת החיים המקורית של עם ישראל הם המושפלים ביותר, צריך להבין **הפלא הגדול** שבמחזה זה וביותר בדבורים אלו של חז"ל ושל הגר"א. שהרי עד זמנו של הגר"א, במשך מאות שנות הגלות לא היה נראה מעולם שתיתכן צורת קיום של כלל ישראל אשר בה חכמיה יעמדו בסוף העם. במשך כל ימי עם עולם היתה הנהגתם של חכמי ישראל לדבר פשוט, והתאפשרה בניסי ניסים כפי שיעידו מאות השו"תים שנכתבו במשך כל הדורות ובהם מפורט היטב כיצד רק חכמי ישראל הם אשר הכריעו **בכל שטחי החיים ממש**.

והפלא הגדול שלמרות שהיינו מוקפים בשבעים זאבים המבקשים להשמיד ולמחוק כל זכר לאומה זו, נתנו אפשרות לשלטון זה ותמיד רק **חכמי**

היו חבורות של לומדי תורה וישיבות. שהם החיות של כלל ישראל כידוע מדברי הכוזרי "אין אומתנו אלא בתורה".

שלב ב'. אחרי שכל בשרו נרקב ונשארו רק עצמות. עצמות אלו בלי בשר המקשר ביניהם מתפזרות לכל עבר. זה מקביל לשלב שאחרי סגירת הישיבות בבבל [עד סוף תקופת הגאונים]. עדיין נשארו התלמידי חכמים שהם העצמות של העם, היינו שמעמידים אותו. אלא שהם מפוזרים לכל קצוות תבל, אבל סוף סוף הם קיימים.

שלב ג'. כאשר גם העצמות נרקבות, ונעשות עפר. המקביל לכך הוא שהתלמידי חכמים נעשו לבחינת עפר, ולכן מתמעטת השגתם בתורה מאוד. מצב זה הוא אמנם שיא הירידה האפשרית אך דווקא ממצב זה יש תקווה לתחית המתים. וכמו שאמר הנביא "התנערי מעפר קומי", כלומר תחית המתים תצמח דווקא ממצב בו נהיה כעפר.

הגר"א העיד על דורו שכבר הגיע לשלב השלישי, ולכן מסיים דבריו שם ש"מעתה אנו מקווים לתחית המתים". ואכן היתה אז אפשרות להגיע לכך. ואף שאינו מעניינו נכנס באות הבאה לבאר ענין זה ואחר כן נשוב לבאר קשר שפלות הת"ח לבין התעצמות שלטון הערב רב.

ג. אפשרות הקימה מתוך העפר בשנת ת"ר

כבר התפרסמו דברי הזוהר הקדוש שבשנת ת"ר [1839 למנינם] יתפתחו מבועי החכמה העליונה. נסביר את הדברים. המדובר בזוהר הוא בטוי לאפשרות של תחית המתים. הגר"א ז"ל העיד כאמור שהגוף של כנסת ישראל הגיע לרקבון הגמור. השלב שאחרי רקבון זה הוא רק תחית המתים. תהליך תחית המתים זהה לחלוטין למהלך בריאת האדם. בבריאת האדם נאמר "ויפח באפיו נשמת חיים", נפיחה זו היא שהעניקה לאדם את החיים. כך גם בתחית המתים מצפה העפר לנפיחה חדשה של רוח מלמעלה. אבל צריך לדעת מהי אותה "נשמת חיים" שתעניק את החיים החדשים. על יצירת האדם אנו מברכים אשר יצר את האדם **בחכמה וכו'.** כלומר האדם מורכב מגוף וחכמה. שלוב שניהם הוא הנקרא אדם.

כעת נבין עומק מה שבשנת ת"ר נפתחו שערי חכמה. היינו שנפתחו השערים העליונים להשפיע את החכמה אשר צריכה לבנות מחדש את כנסת ישראל הנקראת "אדם". להחיות את העפר ע"י "החכמה". זוהי תחית המתים שציפה לה הגר"א ז"ל. ואכן בזמנו של הגר"א ז"ל התחילה להתנוצץ תקופה חדשה. מלכי האומות התחילו להקל את עול שעבוד ולתת זכויות ליהודים כשאר אזרחי המדינה. אלו היו סימנים לאפשרות סיום עול הגלות. אחרי מאות שנים של רדיפות שמדות הרג וחורבן, ההשגחה העליונה החלה להראות פנים שוחקות.

אבל "שחוק" זה היה לרועץ. במקום לנצל העת רצון להתכונן לגאולה הנראית, התחילו פריצי עמנו להרים ראש. אז התחילה ההשכלה הארורה. הקלת עול הגלות הביאה להתקרבות לגויים ולתרבותם. ראשי ההשכלה פרשו לגמרי מדת ישראל ודבקו באלילי נכר. והתחילו לפתח שיטה של כפירה ומינות והשפיעו ברשעותם על רבבות מישראל. השכלה זו עברה כמה שינויים חיצוניים אבל היא השורש ממנו התפתח שלטון הערב רב בדורנו.

סיבת הדבר שבכל שלב בו יש אפשרות לבנות את הקדושה, צד הרע מקטרג ומבקש "לחטוף" את ההזדמנות ולהטות אותה לצידו להפך את אפשרות הגאולה [עיין בסוד ישרים מאמרי שנת תש"ס עמ' ר"ד דבשנת תרפ"ב דברו אומות העולם על התרת יהודים לחזור לארץ ישראל וליסד שם בית יהודי תחת שלטון העמים [ככורש] והחפץ חיים אמר אז שהוא פקידה מהשמים ואם היינו מטיבים מעשינו ומתעוררים בתשובה היתה אפשרות בזה להתפתח לקיבוץ ובנין בציבור להגיע למעלת ה"אתה בחרתנו", וכשלא זכינו ולקחו רשעי העם הבעלות תחת ידם עיין שם מה שהתפתח בתוצאה מכך דברים נוראים... וזו דוגמא נוספת ללקיחת השפע מצד הרע והתוצאות הקשות שנוולו מכך] להעמקת הגלות. זה עומק הענין שדווקא אז במקום שתתפשט החכמה שנפתחה מלמעלה התחילה להתפשט המינות. הברכה נהפכה לקללה. היה זה תהליך של כמה מאות שנים אך בסופו כח התחיה של עם ישראל שהיה אמור לבוא אז, התהפך לסיבת המיתה והאבדון של הציבור רח"ל לפני שבעים שנה כידוע.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת ראה תשע"ז -

ויש לדון בזה בכמה אנפי:

א. נותן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי

הנה לכאורה חייב ליתן ח"י פעמים ח"י, דהרי מבואר ברמב"ם (פ"ח ממתנות עניים ה"ג) דהנודר צדקה ואינו יודע כמה נדר, מרבה ליתן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי. וכך הובא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רנ"ח סעי' ג').

ב. ביאור חומרא הנ"ל

הנה ביאור האי דינא, יש לומר דתליא בפלוגתת קמאי בענין ספק מתנות עניים, דהנה דעת הרמב"ן והרשב"א (מובא בר"ן נדרים ז' א' ד"ה ולענין הלכה) דספק ממון עניים לחומרא, משא"כ דעת הר"ן (שם) דספק ממון עניים לקולא.

ויש לומר דהאי דינא דהרמב"ם דמרבה לתת עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, היינו דוקא לדעת להרמב"ם והרשב"א דספק ממון עניים לחומרא, משא"כ לדעת הר"ן דספיקו לקולא, אינו חייב לתת אלא הכי קצת שיכול להיות, והיינו רק פעם אחת ח"י שקלים.

אך יש לומר דפלוגתתם רק באומר צדקה על חפץ, ולא במחייב עצמו. [אך יש לעיין בתשובות חתם סופר המובא בפתחי תשובה (יו"ד סי' רנ"ח סעי' ג') באינו אומר למי נדר הצדקה].

ג. הגבאי נאמן משום עד אחד באיסורין

הנה כל הנ"ל היינו דוקא בגוונא דגם הגבאי אמר שאינו זוכר, אבל אכתי יש לדון מהו בגוונא שהגבאי זוכר, האם יסתמכו עליו.

ובפשוטו הגבאי נאמן, דהרי עד אחד נאמן באיסורין.

ד. עד אחד להחמיר

הנה לכאורה הנידון הנ"ל דעד אחד, היינו רק אם הגבאי אומר להקל, והיינו דאומר דלא התחייב אלא פחות מח"י פעמים ח"י, אמנם אם הגבאי אומר להחמיר, והיינו דזוכר דהתחייב הסכום הכי גדול, דהיינו ח"י פעמים ח"י, הרי אין נפקא מינה בדבריו, דהרי בלאו הכי כתבנו לעיל שמספק חייב לשלם כך.

אמנם לכאורה יש לדון דאיכא נפקא מינה בעדות הגבאי גם להחמיר, דהרי בלא דבריו הרי לא יוכלו לכפותו לשלם ח"י פעמים ח"י, למה שכתבו בחתם סופר (יו"ד סי' ר"מ) דבספק אין כופין, וכך כתב בנודע ביהודה (קמא חו"מ סי' ל"א ד"ה ויען) בתשובה שמימי חורפו. [אמנם באמת דברי הנודע ביהודה וחתם סופר צריכים ביאור, דבפשוטו מי שספק אם נטל לולב, כופין אותו במכות שיחזור ויטול].

והשתא יש לעיין האם באמת מכח העד אחד יוכלו לכופו. ולכאורה אין עד אחד נאמן באיסורין להחמיר על חבירו.

אך יש לעיין בדבר חדש, דהרי יש גם נידון של ממון מצד הא דעד אחד מחייב שבועה וכיון שאינו זוכר הוה ליה מתוך שאינו יכול לישיבע משלם. אלא דתליא בטוען התובע שמא אם אמרינן מתוך שאינו יכול לישיבע משלם, עיין בשולחן ערוך (חו"מ סי' ע"ה סעי' י"ז ואילך).

עוד שאלה בדיני צדקה

הנה אם אחד טבל במקוה שלא כדיון בלא לשלם, וכספי המקוה הולכים לצדקה לקופת בית הכנסת, ועכשיו אינו זוכר כמה פעמים טבל, כמה ישלם.

הנה בזה יש לומר דלכולי עלמא לקולא, דמודה הרשב"א לר"ן כיון דטעמא דהרשב"א לקולא לאו משום דספק ממון עניים לחומרא, אלא מפאת הנדר, והרי הכא לא נדר.

פטור מלתת צדקה

כִּי פָתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לּוֹ וְגו' (ט"ו ח')

הנה אם מצא אבידה, ובאמצע עיסוקו בהאבדה בא עני לבקש ממנו צדקה, פטור מליתן צדקה להעני, אע"פ שהעני ילך ולא יוכל לתת לו אחר כך.

וטעמא, דהרי עוסק במצוות השבת אבידה, וקיימא לן דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואיירי שפטור גם ממצוה עוברת, כגון דאם לא יקיים המצוה עכשיו, לא תתקיים המצוה כלל.

אלא יש לעיין מהו אם העני טרם בא, אבל יודע שעתיד לבוא, [אלא אינו חייב לחפש אחריו], האם מותר לו להתחיל בטיפול באבידה בכדי שיפטר מהעני.

וכעין זה יש לדון האם מותר להתחיל בטיפול באבידה לפני זמן קריאת שמע ותפילה.

להוכיח שמותר מהריטב"א

הנה לחד גיסא יש להוכיח שמותר, דהנה בריטב"א בסוכה (כ"ה א') הקשה אמאי בעינן קרא ללמוד דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, הרי מכיון דאיירי באינו יכול לקיים שניהם, אם כן פשיטא דלא יפסיק מלקיים המצוה שעוסק בה, וגם איסורא איכא.

ותירץ בריטב"א, דקא משמע לן קרא דאפילו אם רוצה להפסיק לקיים המצוה שעוסק בה כדי לעשות מצוה שניה דעדיפא ממנה, מכל מקום אמרינן דאסור להפסיק לקיים המצוה שעוסק בה, דגם בכהאי גוונא אמרינן דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ועוד תירץ בריטב"א, דילפינן מקרא דאע"ג דאיכא עליה מצוה קבועה בזמן קבוע, כגון קריאת שמע ושחיטת הפסח, וקודם לכן באת לו מצוה אחרת דאם יתחיל בה יבטלנו מן המצוה הקבועה, מכל מקום קמשמע לן קרא דאפילו הכי רשאי להתחיל בזו שבאה לידו עכשיו, ואם יבטל מן האחרת יבטל.

חזינן בהדיא מתירץ השני של הריטב"א, דאע"פ דידוע דהעני עומד להגיע, מכל מקום מותר להתחיל עכשיו להתעסק באבידה.

להוכיח שאסור מדינא דהוצאת המת

אמנם לאידך גיסא יש להוכיח לא כך, דהנה אם עוסק בהוצאת המת פטור מלקרוא קריאת שמע, דעוסק פטור מן המצוה.

ואיתא בשולחן ערוך (סי' ע"ב סעי' ב') דאע"פ שעדיין לא הגיע זמן קריאת שמע, מכל מקום אין מוציאין את המת סמוך לזמן קריאת שמע, כשאין שהות להוציאו ולקברו קודם שיגיע זמן קריאת שמע. [ורק אם כבר התחילו להוציאו, אין מפסיקין כדי לקרות].

חזינן דאין להתחיל לקיים מצוה, [כשיכול לקיימה גם אחר כך], כשיודע דכך יפטר אחר כך ממצוה אחרת מדינא דעוסק במצוה.

שאלה בדיני צדקה

הנה מי שעלה לתורה והתחייב במי שבירך, וכשבא הגבאי אליו לאחר זמן לבקש הכסף, שאל זה שעלה לתורה את הגבאי כמה התחייב, כי אינו זוכר אם אמר ח"י שקלים, או ב' פעמים ח"י, או ג' או ד' פעמים וכיוצא בו, והכי הרבה שהתחייב ח"י פעמים ח"י.

ומעתה יש לדון כמה ישלם, הסכום הכי פחות שאפשר, והיינו ח"י שקלים, או דילמא הסכום הכי גדול שאפשר, והיינו ח"י פעמים ח"י.

אך יש לומר דבעת טבילתו חשב לשלם ואם כן הוה ליה נדר לדבר מצוה דחילל במחשבה.
אך יש לומר דמחשבתו היתה לשלם חיובו ולא לשם צדקה, ואטו הקונה חפץ ואומר שישלם והמוכר עני, יש כאן נדר מצוה וספיקו להחמיר ואם שכח אם שילם יצטרך לשלם.

הפקיר אחת משדותיו

הנה יש לעיין במי שהפקיר שדה אחת מקרקעותיו, ולא פירט איזה קרקע מפקיר, מהו לענין צדקה.

א. דהנה יש להקדים, דהרי אף אחד לא יוכל לזכות באחת מהשדות, דהרי המוציא מחבירו עליו הראיה, ואי אפשר להביא ראיה דזהו השדה המופקר.

ב. אך יש לדון מהו אם אחד יזכה בכל השדות, מי אמרינן דיצטרך להחזיר את כולם, או דיאמר הרי שדה אחת מהם היא שלי דזכיתי מהפקר, ואם כן אחזיר איזו שארצה, ואחת מהשדות אשאיר אצלי.

ויש לומר דתליא בפלוגתא בגמרא יבמות (ל"ז ב') אם קם דינא או הדר דינא, דאם קם דינא מה יועיל שזכה בכולם, הרי קם דינא דהמפקיר מוחזק בכל השדות, [והוה ליה כחד דאתי מכח ארבע], אבל אם הדר דינא, הדר הוה ליה הזוכה מוחזק.

ג. והשתא יש לעיין, האם המפקיר יכול לקחת מעשר עני, והיינו בגוונא דבכל הקרקעות ביחד יש מאתיים זוז, אבל אם הזוכה יקח שדה אחת לעצמו, הרי בשאר השדות לחוד אין מאתיים זוז. [והרי אם יש לו מאתיים זוז אינו יכול לקחת מעשר עני].

וצדדי הספק, האם נימא דבאמת קרקע אחד מכולם אינו שלו, ואם כן נימא דחשיב דאין לו מאתיים זוז, דהרי בשאר השדות לחוד אין מאתיים זוז. או דילמא נימא דמכיון דמכל מקום יכול להשתמש בכולן, חשיב שיש לו מאתיים זוז.

[א"י, והיינו דבשלמא אם נימא קם דינא, נמצא דאף אחד לא יכול לקחת ממנו השדה שהפקיר, אמנם אם נימא הדר דינא, הרי אחד יכול לבוא ולזכות בכל השדות ולהשאיר אחד מהם אצלו, נמצא דאין לו זכות גמור בכל השדות, ואם כן נימא דחשיב דאין לו מאתיים זוז].

ולענין כיון דמכל מקום יכול להשתמש בכולן, חשיב שכל השדות שלו, והוה ליה עשיר ואינו יכול לקחת מעשר עני.

שבועה שאתן צדקה לעני

הנה איתא במשנה בשבועות (כ"ה א') דהאומר שבועה שאתן לאיש פלוני, או שלא אתן לאיש פלוני, חיילא השבועה. ומקשינן בגמרא דאם איירי בנתינה לעני, היאך חיילא השבועה דאתן לעני, הרי מושבע ועומד מהר סיני, דהרי חייב לתת לו מפאת מצות צדקה. ומשני דאיירי בנתינה לעשיר.

ותיקשי מהו קושיית הגמרא, הרי מצד מצות צדקה אינו חייב לתת דוקא לעני זה, דהרי יכול לתת גם לעני אחר.

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. פלוגתא ר"ן וריטב"א

הנה לכאורה תליא בפלוגתא הר"ן והריטב"א, דהנה אמרינן בגמרא נדרים (ח' א') דהאומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלוקי ישראל, ומקשינן דהא מושבע ועומד מהר סיני, ואין שבועה חלה על שבועה. ומשני דאינו מושבע ועומד ללמוד תורה, כיון אי בעי פטר נפשיה בקריאת שמע שחרית וערבית.

והקשה הר"ן (שם) היאך יכול לפטור עצמו רק בקריאת שמע, הרי חייב ללמוד תורה כפי כחו, דכתיב ושננתם, וילפינן בגמרא קידושין (ל' א') שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך.

ותירץ הר"ן דמכל מקום אינו מפורש בתורה, דקרא דושננתם יש לומר דקאי דוקא על קריאת שמע, ושבועה חיילא על מצוה שאינו מפורש בקרא. וכך כתב הר"ן בתשובה (ס"י ל"ב).

לבושים צדיקים דעיר הנדחת

הנה תפארת את ישיב העיר ההוא לפי חרב החרם אתה ואת כל אשר
בה ואת בהמתה לפי חרב (י"ג ט"ז)
הנה אמרין בגמרא סנהדרין (ק"ב א') 'ואת כל אשר בה' לרבות
נכסי צדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא עבדו עבודה זרה,
שכל ממנום שבתוך העיר הנדחת נשרף בכלל שלל העיר הנדחת.
והנה יש לדון בהלכתא רבתא, האם גם בגדי הצדיקים נשרפים,
ויוצאים הצדיקים מעיר הנדחת ערומים, והיינו שילבשו בגדים של
אחרים שאינם מעיר הנדחת, או דילמא בגדיהם לא נאסרים, ויכולים
לישאר לבושים בבגדיהם.

א. לשון הגמרא דלבושים מותרים

הנה אמרין בגמרא סנהדרין (שם) בעי רב יוסף שיער נשים צדקניות
מהו, ואסיק בגמרא דאירי בפאה נכרית. [וביאר רש"י בערכין (ז' א' ד"ה
בפאה), דפאה נכרית היינו דאינו שיער ממשי, אלא שהיתה לה פאה משיער אשה אחרת
קשורה לשערה, דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא
פאה נכרית].

ואמרין בגמרא, היכי דמי אי דמחובר בגופה, הרי כגופה דמיא
ואינו חייב בשריפה, אלא איירי דתלי בסיבטא, והיינו דמונח בתוך
ארון. ואמרין בגמרא דצדדי הספק הם, מי אמרין דהוה נכסי
צדיקים שבתוכה דמי וחייב בשריפה, או דלמא כיון דעילא ונפקא
כלבושה דמי.

חזינן מלישנא דהגמרא דהצד לאסור פאה נכרית בארון היינו משום
דהוה נכסים, והצד להתיר היינו משום דהוה כלבושה. ומתבאר בגמרא
דלבושה הוה סיבה להתיר.

נמצא לפי פשוטות הגמרא, דלבושים שרי בעיר הנדחת, ולא מיבעיא
בלבושים שעל הצדיקים, אלא אפילו המונחים בארון גם כן מותרים.

ב. דעת רש"י דלבושים אסורים

אמנם רש"י בערכין (ז' ב' ד"ה שער) כתב דגם המלבושים של
הצדיקים בעיר הנדחת נאסרים דהוה נכסים, ומשום הכי יוצאים
מהעיר ערומים. [א"ה, אמנם רש"י בסנהדרין שם לא כתב כך].

ותיקשי על רש"י מלשון הגמרא הנ"ל דמבואר דלבוש הוא סיבה
להתיר.

ויש ליישב דלבושה דקאמר הגמרא הכוונה לגופה, ועדיף מלבוש,
וכוונת הגמרא אינה אלא לאפוקי דאינה נכסים. [א"ה, ועיין עוד במנחת
חינוך מצוה תס"ד ס"ק כ"ו].

ג. פאה נכרית

הנה מסתפקין בגמרא (שם) בפאה נכרית המונח בארון, האם אינה
נכסי צדיקים שבתוכה להתחייב בשריפה, וטעמא מכיון דעילא
ונפקא בה אם כן כלבושה דמי, וביאר רש"י (ערכין שם) דהיינו דהוה
כגופה, וכמו שלא שורפין הצדיקים עצמם, גם כן לא שורפין הפאה
נכרית שלהם הנמצא בארון.

ויש לעיין דאם כן בעלמא בפאה נכרית של מתה והוה בארון, ליתסר
מספק כמת, דהרי מספקין שמא הוה כגופה.

ונצטרך לחלק, דנהי דהוה כגופה לעינן עיר הנדחת, אבל מת לא הוה.

הקדיש בהמה מעיר הנדחת

הנה כתבו תוספות בחולין (ק"מ א') דצריך עיון אם עבר והקדיש
והקריב בהמה מעיר הנדחת, האם הוא קרבן כשר כיון דלשרפה
קיימא.

וכוונת התוספות היינו דמכיון דבהמה דעיר הנדחת קיימא
לשריפה, אם כן אמרין דכתותי מכתת שיעוריה, וכך פירש דברי
התוספות בחזון איש (הערות לחולין שם, יו"ד סו"ס רי"ד. א"ה, וע"ע
במהרש"א בחולין שם).

א. ביאור דינא דכתותי מכתת שיעוריה

הנה אמרין דינא דכתותי מכתת שיעוריה, ופירש רש"י (ראש
השנה כ"ח א' ד"ה כתותי) דהיינו משום דמכיון דעומד לשריפה אם כן
הוה כבר כשרוף.

ומצאנו בזה שתי פירושים, דהנה אמרין בגמרא עירובין (פ' ב')

דלחי של אשרה כשר. וכתבו התוספות (שם ד"ה אבל) דטעמא דמכח
הא דכתותי מכתת שיעוריה, לא נעשה אלא כהרבה חלקים קטנים
ביחד, והרי לענין לחי לא בעינן שיהא מגוש אחד, דאף אם היה
מדבק הכתיתים ביחד הוה לחי, ובלבד שלא יהיו ניטלות ברוח.
[משא"כ בקורה בעינן שיהא מגוש אחד, דהרי בעינן שתהא חזקה
ובריאה].

חזינן דפירשו דכתותי מכתת שיעוריה הוה רק דלא חשיב כגוש
אחד. ולכאורה לפי זה לענין סכך של סוכה דהוה מעיר הנדחת נמי
יהא כשר, דהא לא בעינן שהסכך יהא מגוף אחד. [ומצד איסור הנאה
אין לאסור דהא מצוות לאו ליהנות ניתנו. ועוד עיין בנודע ביהודה (תניינא או"ח
ריש סי' קל"ג)].

אמנם במאירי (הובא במעשה רוקח חלק א' בחידושים שבתחילת הספר,
וע' במאירי עירובין י"ד ב') מצאנו פירוש אחר, דמכיון דעומד לשריפה
אם כן חשיב כעפר, דהרי כתב לענין נידון דסכך מאיסורי הנאה
הטעונים שריפה, דיש מפרשים דפסול דכתותי מכתת שיעוריה הוא
אף כשלא בעינן שיעור, דמכל מקום בעינן שיהא מפסולת גורן ויקב,
והרי ההלכה של כתותי מכתת שיעוריה הופכת את זה לעפר, ואם כן
נידון דהאי סכך יהא תלוי בנידון האם אפשר לסכך בעפר.

ב. נסכים מיין של ערלה

הנה איתא בגמרא פסחים (מ"ח א') דנסכים כשר רק מיין דהוה
ממשקה ישראל, והיינו מיין דכשר לישראל לשתותו, ומשום הכי יין
של ערלה פסול לנסכים.

וכתב הרמב"ם (פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ט) דאין מביאין נסכים
מערלה ואם הביא לא נתקדשו להיותן ראויין לקרבן אבל נתקדשו
להפסל והיו כקדשים שנפסלו.

ותיקשי אמאי נתקדשו, הא בעינן שיעור יין, וכתותי מכתת
שיעוריה.

והפשוט דכיון דלנסכים לא בעינן גוש אחד, אם כן לא אמרין
כתותי מכתת שיעוריה. וכך כתב בחזון יחזקאל (מנחות פ"ח הי"ד
חידושים וביאורים ד"ה ואם).

אמנם כל זה לביאור הראשון הנ"ל, אמנם לביאור המאירי, הא
כשם שפקע שם פסולת גורן ויקב, הכי נמי פקע שם יין, והיאך
כשרים לנסכים.

ויש לומר דסבירא ליה להמאירי כהסוברים דבערלה לא אמרין
כתותי מכתת שיעוריה כיון דאין בה חיוב שריפה. ועיין בתשובות
מנחת ברוך (סי' צ"ט) דאייתי לקמאי דסברי הכי.

[ודעת תוספות בסוכה (ל"ה א' ד"ה לפי) אינה כן. ועיין בריטב"א
(שם ד"ה והנכון) דכתב דאע"ג דאין חיוב לשרוף הערלה, מכל מקום
אמרין כתותי מכתת שיעוריה].

ג. אתרוג קטן

הנה תוספות בסוכה (ל' א' ד"ה משום) הקשו אמאי אמרין דאתרוג
של אשרה פסולה משום כתותי מכתת שיעוריה, והיינו דאתרוג בעי
שיעור, והא אמרין בגמרא דהא דאתרוג בעי שיעור דכאגוז או
כביצה, היינו רק משום דעדיין לא נגמר הפרי. ויתרצו התוספות
דע"כ פ בעינן שיעור כדי שיהא מינכר לקיחתה.

אמנם לפי ביאור המאירי, אפילו אם לא בעינן שיעור באתרוג,
מכל מקום הא על ידי כתותי מכתת שיעוריה, פקע סוג אתרוג, אלא
חזינן דגם תוספות בסוכה פליגי על המאירי.

ד. בהמת עיר הנדחת

ומעתה נחזור לדינא דבהמת עיר הנדחת, דהנה ביאר בחזון איש
(שם) הא דהבאנו לעיל דבהמת עיר הנדחת פסולה לקרבן משום
כתותי מכתת שיעוריה, דאע"פ שצפור או בהמה אין צריך שיעור
בגודלו, מכל מקום כל מידי דבעי צורה מיוחדת ולא כתייתן היינו
שיעורא.

והנה בשלמא לביאור המאירי אתי שפיר, אבל לתוספות אינו כן,
דע"כ לפי ליכא שיעורא בקרבן, ומאי שנא מאתרוג דלא הוה אמרין
דין כתותי רק מפאת דבעינן שיהא מינכר לקיחתה, וצריך עיון.

גר שנתגייר מהו לענין הבדלה

וְשִׁמְחַת לִפְנֵי ה' אֶלְקֵיךָ וגו' וְהִגַּר וְהִתְנַחֵם וְהִאֲלַמְנָהּ וגו' (ט"ז י"א)
הנה יש לעיין בגר שנתגייר ביום ראשון, האם יכול לעשות הבדלה לאדם שלא הבדיל במוצאי שבת.

דהנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' רצ"ט סעי' ו') דאם שכח ולא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל עד סוף יום ג'. אמנם גר שנתגייר ביום ראשון, שלא היה חייב בהשבת, נמצא שהוא עצמו אינו חייב להבדיל בהשלשה ימים לאחר השבת, ויש לדון האם מכל מקום יכול להבדיל לאדם אחר דלא הבדיל במוצאי שבת.

והנה לחד גיסא יש לדון דיכול להוציא, דחשיב בר חיובא בעיקר המצוה, אמנם יש להוכיח בתלתא ראיות דבאמת אינו יכול להוציא, דצריך שיהא בר חיובא באותה מצוה שלפנינו:

א. ברכת המזון

הנה לחד גיסא יש לדון דיכול להוציא, דהנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' קצ"ז סעי' ד') דאינו יכול להוציא חבירו בברכת המזון אלא אם כן אכל בעצמו. והאי דינא אינו אלא מדרבנן, דמן התורה יכול להוציא חבירו בברכת המזון אע"פ שלא אכל כלל, אלא תיקנו חכמים דמכיון שאומר שקר במה שאומר שאכלנו והוא לא אכל, אם כן הצריכוהו שיאכל מתחילה. ומשום הכי אמרינן (שולחן ערוך שם) דסגי אם אכל כזית בשביל להוציא, דהרי חייב עכ"פ בברכת המזון מדרבנן, (כמבואר כל זה משנה ברורה שם ס"ק כ"ד).

[והא דקטן שאכל כזית אינו מוציא גדול שאכל כזית, ורק אם הקטן אכל בכדי שביעה יכול להוציא להגדול, הוא קושיית הגרע"א (בתשובות קמא סי' ז', מגילה י"ט ב'), ותיירץ בחזון איש (או"ח סי' כ"ט סק"ח) דבקטן לא תקנו חכמים ערבות, ואין ערבות הגדולים על הקטנים, ואם כן הקטן אינו יכול להוציא הגדול אלא היכי דחייב בעצמו, משא"כ אם אכל הקטן רק כזית, דהוא תרי דרבנן, לא חשיב ברכה לגבי הגדול. ויש לדקדק מדבריו דמכל מקום קטן שאכל כזית יוציא קטן שאכל כדי שביעה].

שמעינן מהכא דאע"פ דעכשיו אינו חייב בברכת המזון, מכל מקום מכיון דאם יאכל אז יתחייב לברך ברכת המזון, חשיב בר חיובא ויכול להוציא חבירו.

ואם כן נימא דהוא הדין גר יכול להוציא בהבדלה, דאע"פ דבאותה שעה אינו חייב בהבדלה, מכל מקום מכיון דנתחייב בעיקר מצות הבדלה, אם כן יכול להוציא להשני.

ב. הגומל

אבל באמת זה אינו, אלא יש להוכיח בתלתא ראיות דבעינן בר חיובא לא רק על הכלל אלא אף על הפרט שלפנינו. [והוה כדינא דהירושלמי במגילה (פ"ב ה"ג) דבן עיר אינו מוציא בן כרך בקריאת המגילה מכיון דאינו מחוייב באותו יום].

חדא, דהנה חזינן לענין ברכת הגומל, דמי שלא היה לו נס, אינו יכול להוציא למי שהיה לו נס, והרי אייתי הגרע"א (גליון שולחן ערוך סי' ר"ט סעי' ה' בשם ספר אורים גדולים בדרשותיו פ' צו) לדון אם אירע לו נס אחד האם יכול להוציא למי שנתחייב נס אחר, כגון אם המברך מברך הברכה על שהיה חולה ונתרפא, והשומע חייב בהברכה על שהיה הולך במדבר. [ויש לעיין אמאי מהני בבריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא].

ותיקשי מאי שנא מברכת המזון, וכתב בספר שימוש חכמים (סי' י"ז), הובא בנחל איתן (סי' ז' סעי' ג' סק"ז), דשאני ברכת המזון דבידו לאכול, וכך יכול להכניס עצמו בכל שעה לכלל חיוב, ומשום הכי מיקרי בר חיובא, משא"כ בנס דאין בידו שיעשה לו נס, ואם כן לא מיקרי בר חיובא. [א"י, וכך יש לחלק גם לענין ספירת העומר דלקמן].

צידת עכבר

עכבר לשעשועים ברח מכלוב בשבת, ופחד בעל הבית שימות, והכניסו לקופסא פתוחה ואת הקופסה הפתוחה הכניס לכלוב.

ויש לדון האם קא עבר מלאכה דאורייתא דצידה וחייב חטאת. ובפשוטו הוה במינו ניצוד שצדים אותם למכירה לשעשועים. והוה מלאכה שצריכה לגופה, חדא, דרצונו שלא ימות, ותו, דניחא ליה בצידתו, וניחא ליה סגי לאשווי צריכה לגופה.

אלא יש לעיין האם חייב קרבן, שהרי קא עביד שלא ימות, והוה ליה צער בעלי חיים, ואם כן הוה ליה טועה בדבר מצוה ועשה מצוה, ואע"פ

ג. ספירת העומר

עוד ראיא, דהנה כתב הפרי חדש (סי' תפ"ט סעי' ח') דמי ששכח יום אחד לספור ספירת העומר, לא יוכל להוציא חבירו בספירת העומר, דכיון דאינו יכול לקיים המצוה חשיבא אינו בר חיובא. [והיינו לדעת הבה"ג דאם שכח לספור יום אחד, כבר אינו חייב בספירה].

חזינן דאע"פ דהוה בר חיובא בעיקר מצוות ספירת העומר, אמנם מכיון דעכשיו פטור על החיוב הפרטי דספירת היום הזה, לא מיקרי בר חיובא להוציא השני.

והנה במקראי קודש (למהר"ח אבולעפיא תלמיד הפרי חדש, מובא בברכי יוסף סי' תפ"ט אות י"ט) פליג על הפרי חדש וסובר דיכול להוציא, אבל אינו ראיא דלא כהנ"ל, דהרי שאני התם דסובר המקראי קודש דגם עכשיו הוה בר חיובא, אלא דאינו יכול לספור, משא"כ בגר שנתגייר ביום ראשון דאינו בר חיובא כלל בהאי הבדלה מכיון דלא היה חייב בהשבת.

נמצא דלמקראי קודש, גר שנתגייר בספירה יכול להוציא את חבירו. וכי תימא דדמי לנתגייר ביום ראשון לענין הבדלה, דאינו חייב בהבדלה מכיון דלא היה לו שבת, והכי נמי נימא בגר שנתגייר באמצע הספירה, דלא שייך לחייבו בהספירה מכיון דלא היה לו עומר, אינו כן, שהרי לחולקים על הבה"ג מברך הגר על הספירה, אע"פ דעדיין לא נתגייר בעת העומר.

ד. קידוש

עוד ראיא, דהנה דן הגרע"א (גליון או"ח סי' רס"ז על מג"א סק"א) האם מי שעדיין לא קבל עליו תוספת שבת יכול להוציא בקידוש מי שכבר קבל עליו תוספת שבת. כגון שנמצא בבית חולים ורוצה להוציא חולה בקידוש ואחר כך לחזור לביתו ברכב.

וצדדי הספק, מי אמרינן דאינו יכול להוציא, דמכיון שעדיין לא קבל שבת, הוה אצלו חול, ואם כן הוה כאינו מחוייב בדבר, או דילמא אמרינן דיכול להוציא, דהכא עדיף דבידו להביא עצמו לידי חיוב, דהרי יכול לקבל עליו תוספת שבת. ונשאר הגרע"א דצריך עיון לדינא.

חזינן מדברי הגרע"א, דהצד שיכול להוציא היינו דוקא מפאת שבידו לקבל שבת. חזינן דבלאו הכי אינו יכול להוציא בקידוש מכיון דאכתי אינו חייב בה, אע"פ דהוה בר חיובא בעצם הקידוש לכשיקבל שבת.

ה. עגלה ערופה

הנה איתא בפרשת עגלה ערופה שהבית דין מהעיר הסמוכה לחלל, נוטלים ידיהם על העגלה הערופה (דברים כ"א ו'). ומברכים על נטילה זו על נטילת ידיים.

וכשנמצא החלל מכוון בין ב' עיירות, הרי זה ספק מאיזה עיר הגיע החלל, אם כן שני הבתי דינים דשתי העיירות נוטלים ידיהם מספק. ולענין ברכה יש לדון דכל אחד פטור, דספק ברכות להקל. אך בנחל איתן (סי' ז' סעי' ג' ס"ק ז') דן שבית דין של עיר אחת יברכו, וגם יכוונו להוציא הבית דין של עיר השניה, דממה נפשך אם הם העיר הקרובה אם כן יהא הברכה לעצמם, ואם העיר השניה היא העיר הקרובה, אם כן יהא הברכה לעיר השניה.

אמנם הסיק בנחל איתן (שם) דאינם יכולים לברך מכח הממה נפשך, דהרי אם אינם העיר הקרובה אינם יכולים להוציא בהברכה להעיר הקרובה, דהרי לא הוה בר חיובא בהאי ברכה, והרי אין בידם להביא עצמם לידי האי חיוב נטילת ידיים. חזינן כיסוד הנ"ל. [ועיין מה שהארכנו בזה בפרשת יגש תשע"ו].

העולה מכל האמור, דהאי גר לא יוכל להוציא בהבדלה.

עניני שבת

שהכנסתו לכלוב הוה רק מכשירין שלא יהא צער בעלי חיים, אך הא חזינן (סוכה מ"א ב') דהנוטל לולב על מנת לנענעו בבית הכנסת פטור על ההוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, אע"פ דהוצאת הלולב אינו אלא מכשירין כדי לנוטלו.

אך יש לעיין בהא דחזינן בריש שבת דבמוצאי מעות לרשות היחיד לתת צדקה לעני חייב חטאת, [ועיין שם בתוספות יו"ט], וכן בגמרא שבת (י"ב ב') דר' ישמעאל קרא והטה, וקאמר דכשיבנה בית המקדש יביא חטאת שמינה, והקשו רבנן בתראי דליהוי טועה בדבר מצוה. [ועיין מה שכתבנו בזה בפרשת וישב תשע"ד].

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב,
תל אביב 0737263949 טל 035703949
L5703949@gmail.com

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ראה

יברכך ה' אלוהיך

"נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוהיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך". (פרק י' פסוק י"א).

עשיית חסד, היא לא רק ברכה פרטית לאדם שעושה את החסד, אלא היא ברכה שמועילה לכל העולם כולו, שכולם זוכים לחסד ה' בצורה יותר מיוחדת וטובה.

כפרה אחת שהיא כמותה

ובאבות דרבי נתן (פרק ד') כתב, "פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים, והיה ר' יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב. אמר ר' יהושע, אוי לנו על זה שהוא חרב, מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל. אמר לו, בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה, ואיזה זה גמילות חסדים, שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח".

מבואר בזה שהמעלה של עשיית חסד היא כל כך גדולה, עד כדי כך שבזכותה זוכה האדם למחילת עוונות, והרי היא מכפרת על העוונות בדיוק כמו בזמן שבית המקדש היה קיים. והכפרה שהאדם היה זוכה לה בזמן בית המקדש מכח הקרבת הקרבנות, אפשר לזכות לה בדור הזה לאחר שנחרב הבית, מכח גמילות חסדים.

והנה גמילות חסדים היא מהמצוות שהאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, כמו שמפורש במשנה בתחילת מסכת פאה "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים וכו'". שכל השכר הגדול שמקבלים בעולם הזה בזכות גמילות חסדים זהו רק מהפירות שאוכלים בעולם הזה, ועדיין הקרן קיימת בכפל כפליים בעולם הבא.

ומכל זה יש ללמוד שכל מי שיש בידו אפשרות להיות שותף למצוות גמילות חסדים בוודאי זכות גדולה היא, אם בהלוואת כסף או בהפקדת כסף בגמ"ח וכיוצא בזה, בוודאי שיזכה לכל הברכות והמעלות שזוכים בזכות מעלת החסד.

ובוודאי שיתקיים בו ברכת הנביא ישעיהו ע"ה (פרק נ"ח) "הלא פרוס לרעב לחמך, ועניים מרודים תביא בית, כי תראה ערום וכסיתו, ומבשרך לא תתעלם. אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח וגו'. ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע, וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים".

זהירות מתולעים

"וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו". (פרק י"ד פסוק י"ט).

ופרש"י, "שרץ העוף, הם הנמוכים הרוחשים על הארץ, כגון זבובין וצרעים וחגבים טמאים, הם קרויים שרץ".
כתב בחכמת אדם (כלל ל"ח סעיף כ'), "ראוי לאדם להסתכל במה שאוכל ועל ידי זה ינצל מכמה תולעים, ומעיד אני עלי שכמה וכמה

בירושלמי בסנהדרין (פרק י' הלכה א') כותב על מעלת החסד, מהו השכר הגדול שזוכים בזכות עשיית חסד. וכתב "רבי יודן בר חנן בשם ר' ברכיה, אמר הקב"ה לישראל, בני אם ראייתם זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמוטטה לכו והידבקו בחסד, מאי טעמא כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, כי ההרים ימושו זה זכות אבות, והגבעות תמוטינה זו זכות אמהות, מיכן והילך וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'".

ומבאר החפץ חיים (אהבת חסד, חלק ב' פרק ה'), דהנה אברהם אבינו ע"ה בזכות מעשיו הטובים שהיו אך טוב וחסד לכל העולם, וכן בזכות שאר האבות שהלכו בדרכיו (כמו שכתוב בפסוק בפרשת וירא (בראשית, פרק י"ח פסוק י"ט) אצל אברהם אבינו "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו'". ומבואר בזה שאברהם אבינו הנחיל לבניו אחריו שינהגו במידת החסד, וזהו "לעשות צדקה", הרי בזכות החסד שהם התנהגו בו בעולם, הם זכו לגלות בעולם את מידת החסד של הקב"ה, שבזכות מעשיהם הללו הקב"ה השפיע בעולם הנהגה של חסד כלפי כל העולם כולו.

אבל כיון שכל דבר שעושים בעולם הזה יש לו גבול, ממילא גם הזכות הזו של מעשי החסד שעשו האבות יש לו גבול, והכח שהאבות פעלו בעולם להשפיע את הנהגת החסד של הקב"ה יכול להסתיים באחד מהדורות.

ולזה בא הפסוק לומר, מה יעשו אותו הדור שיראו שזכות האבות הסתיימה, איך הם ימשיכו ויגרמו שיושפע להם מידת החסד של הקב"ה. התשובה לכך היא "לכו והדבקו בחסד", ועל זה נאמר בפסוק "וחסדי מאיתך לא ימוש וגו' אמר מרחמך ה'", שכאשר נתדבק במעשינו במידת החסד, אז מידה במידה ידבק חסדו עמנו ולא ימוש מאתנו כלל.

וראים מזה מה גדולה ועצומה מידת החסד בעולם הזה, שכאשר אדם מתנהג בחסד הוא גורם שהקב"ה ישפיע כנגד זה שפע של חסד לכל העולם כולו, וכל העולם כולו זוכים להנהגה מיוחדת בזכות זה שבני אדם עוסקים בחסד. והיינו שהברכה "כי יברכך ה' אלוהיך" שנאמר על

ממרח החזון איש, וכתב (אות מ"ד) "כל אוכל היה מסתכל לפני האכילה אם אין בו נמלים ותולעים, ומהאי טעמא לא רצה לאכול או לשותות בחושך".

וראים בדבריהם שכדי לא להכשל באכילת תולעים ושאר שרצים, צריך תמיד להתבונן באוכל לראות שהוא נקי ואין בו חרקים.

והנה בדבר זה צריך להקפיד מאוד בפרט בימי הקיץ שמצויים הרבה חרקים ומעופפים, הרי צריך לבדוק תמיד את האוכל לראות שלא נכנסו בו חרקים. וגם אוכל שהוא בחזקת נקי, הרי כשהוא עומד מגולה על השולחן, מצוי הרבה פעמים שנכנסים בתוכו זבובים או שאר מעופפים, וכשלא מתבוננים אפשר בקלות להכשל באכילת שרצים. ומסיבה זו ראוי שלא להשאיר מאכלים מגולים על השולחן שלא לצורך, אלא ראוי לכסות את האוכל עד שעת האכילה, וכמובן יחד עם זה לבדוק ולראות לפני האכילה שהוא באמת נקי.

אותו הדבר יש לבדוק את הפירות לפני האכילה. מצויים פירות שמבחוץ הם נראים מושלמים, ואילו כשפותחים אותם רואים שהפרי נגוע.

סייעתא דשמיא

מרח החזון איש זצ"ל היה אומר על זה, שאם האדם מצידו נזהר במה שהוא יכול שלא להכשל באכילת תולעים, הוא זוכה לסייעתא דשמיא שלא יכשל בהם, וכאשר יש אוכל נגוע שומרים עליו משמים שלא יאכל אותו. והחזו"א אמר את זה לענין תולעים שקרויים "מילבים" שהם היו קטנים מאוד ובקושי היה אפשר להבחין בהם, וכמעט שלא היה שייך להשמר מהם, ועל זה אמר שמי שנזהר מאכילת תולעים יש לו השגחה פרטית שלא יכשל בתולעים הללו.

אל תהי צדיק הרבה

במרדכי בסוף פ"ק דעירובין (דף ל"ט ב') כתב על רשב"ם ששני דברים עלו על דעתו לעשות, ולא אסייעתא מילתא משום שאין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים. הדבר הראשון, שרצה להתיר בשבת איזו הלכה שאסור לעשותה, ובסוף חזר בו. והדבר השני, הוא שכמעט נכשל בכלאיים וניצל מזה, וכתב את פרטי המעשה "ועוד רצה רשב"ם לעשות אחרת, כי שפל עינים היה (ומבאר הבגדי ישע שהכוונה שתמיד העצים עיניו מראות ברע, והיינו שלא הביט מחוץ לד' אמותיו), ורצה לעלות בקרון אשר סוס ופרד מושכין בו, ולא הרגיש. איתרחיש ליה ניסא, נזדמן אחיו ר"ת שם, אמר לו אל תהי צדיק הרבה שא מרום עיניך והנה סוס ופרד לקראתך, ואמרינן בתוספתא פרק ד' דמסכת כלאים לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור, ונמנע ולא עלה וכו'".

והנה כאשר ר"ת הגיע למקום וראה את רשב"ם רוצה לעלות לקרון, הלשון שבו הוא פתח את דבריו היה "אל תהי צדיק הרבה". ולכאורה יש לעיין מדוע הוסיף לו את המילים הללו, למה לא התחיל מיד בעיקר הדבר שאמר לו בהמשך שיביט ויראה שהקרון מחובר לסוס ופרד. שמעתי מאחד מהגדולים זצ"ל שאמר שר"ת בא לומר לרשב"ם שאע"פ ששמירת העיניים היא דבר גדול מאוד, ואת כל המעלות העליונות משיגים מכח שמירת העיניים, מכל מקום יש מקומות שצריך לפקוח את העיניים, שלולי זה אפשר להכשל באיסורים. ולזה רמז ואמר לו "אל תהי צדיק הרבה", לומר שאפילו שאתה צדיק ונזהר בשמירת העיניים, בכל זאת צריך לדעת מתי צריך להביט, וכאשר עולים לקרון אי אפשר להיות צדיק ולא להביט לאיזה קרון עולים בזמן שאפשר להכשל בזה באיסור כלאיים.

וי"ל כדוגמת זה לענין זהירות מתולעים וחרקים, כדי להנצל מזה אי אפשר לסמוך על אף אחד, אלא צריך כשאוכלים להתבונן באוכל לראות שהוא באמת נקי ואין בו תולעים. ולפעמים סומכים על פלוני או אלמוני שאומר שהכל בסדר, ולא מבררים מיהו ומהו, ומחמת זה נכשלים. לכן ראוי לפקוח את העיניים ולהתבונן במה שאוכלים, לראות שלא נכשלים בזה בשגגה באיסור אכילת שרצים.

אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים

והנה בענין זה שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, מצינו כמה עובדות בגדולי הדורות, ששמרו עליהם משמים שלא יכשלו במאכלות אסורות בדרך נס ופלא.

בספר "עמוד אש" (עמוד קע"ב) מסופר על המהר"ל דיסקין זצ"ל, שבתקופה שהיה בירושלים היה ממעט באכילה, וכאשר הגישו לו מרק ולאחר מכן עוף, הוא היה אוכל את המרק שהגישו ראשון, ואילו את העוף כבר היה משאיר ולא אוכל. בני ביתו דאגו לבריאותו כיון שהוא היה מאוד חלש, ובשר העוף נצרך לו לבריאותו, וחשבו מה לעשות כדי שהוא יאכל את העוף.

אחד מהתלמידים יעץ להם לשנות את הסדר, ולהגיש בתחילה את העוף ואח"כ את המרק, ובזה יאכל בוודאי את העוף כיון שהוא הראשון, וממילא גם אם ישייר בסוף את המרק אין בכך כלום, העיקר שאכל את העוף שיותר דרוש לו לבריאות. ואכן כך עשו, ולמחרת החליפו את הסדר והגישו את העוף הראשון.

כאשר הביאו לפניו את העוף, הביט בו המהר"ל וראה שיש בו שאלה על כשרותו, והעוף אינו כשר.

המהר"ל ראה בזה השגחה פרטית שבדיוק באותו יום שהעוף לא היה כשר, הגישו לו את העוף הראשון, כדי שיבחין בזה ולא יכשל באכילת איסור. שהרי גם המרק התבשל עם העוף, וכאשר נטרף העוף, המרק ג"כ נטרף עימו. ואילו היו מגישים לו את המרק ראשון לא היה יודע שהוא טרף, והיה יכול להכשל באכילת איסור.

עוד מובא שם, שפעם הבית הלוי הגיע אל המהר"ל יום לפני יום כיפור, ובדעתו היה לנסוע ליום כיפור לאיזה עיר אחרת, ולפני שהלך אמר המהר"ל שיתנו לו צידה לדרך, נתנו לו חצי עוף כדי שיהיה לו לסעודה בערב יום כיפור.

כאשר הגיע ערב יום כיפור והבית הלוי ניגש לאכול את העוף, הוא הריח את זה ואמר שהאוכל לא טעים, וסירב לאוכלו. והמלווה של הבית הלוי, הריח את העוף ואמר שזה הריח הרגיל של העוף, ואין בו שום פגם, אבל הבית הלוי נשאר בסירובו ולא רצה לאכול את העוף. בינתיים הגיעה טלגרמא מהמהר"ל שהעוף טרף. בדקו את העוף שנשאר בבית וגילו שהוא טרף.

המהר"ל אמר לבני ביתו, שבאמת לא צריך לשלוח לבית הלוי טלגרמא להודיע לו שהבשר טרף, מאחר שהוא בטוח שישמרו עליו משמים שלא יכשל ולא יאכל את העוף. והסיבה שבכל זאת הינו שולח היא משום שעל פי הדין צריך להודיע, כיון ששלח לו את העוף והוא סומך עליו שזה כשר, צריך להודיע שזה טרף.

לא נותנים לאכול

מעשה דומה לזה היה אצל החזון איש, שפעם אחת הביאו לו עוף לארוחת צהרים, ובדיוק כאשר התיישב לאכול נכנסו אנשים להתייעץ עימו בענין מסויים. החזו"א פנה אליהם, ולא אכל. כשיצאו ניגש לאכול, ושוב בדיוק באותו הרגע באו אנשים אחרים, ועיכבו אותו מלאכול. וכשיצאו חזר הדבר על עצמו פעם שלישית, שבדיוק באותו הרגע שבא לאכול היה איזה עיכוב שמנע ממנו לאכול.

אמר החזו"א "אם לא נותנים לאכול את האוכל הזה, מסתמא אין צריך לאוכלו". וביקש שיחזירו את האוכל למטבח כי הוא כבר לא יאכל ממנו היום.

לאחר מכן החזו"א ביקש את כל העוף, וראה שאכן היתה שאלה גדולה על כשרות העוף.

ובספר "טעמא דקרא" בהנהגות מהחזו"א (אות ל"ט) כותב, "היה נוהג כשהיה שולח לאחד ב' וג' פעמים ולא מצאוהו, לא היה יותר שולח, (ועיין חולין צ"ה ב'). ופעם אחת נתנו לו לאכול ונכנסו אנשים והפריעו כמה פעמים, ושוב לא רצה לאוכלו, ואמר שכנראה שאין צריך לאוכלו, ואח"כ נודע שהכניסו שם ירק אחד ששכחו לעשרו, ואמרה לי אמי מורתי שכמה פעמים קרו לו דברים כאלו, (ועיין חולין דף ה' ב'), השתא

חיוב מעשרות בפירות ירושלים

"עשר תעשר את כל תבואת זרעך, היוצא השדה שנה שנה". (פרק י"ד פסוק כ"ב).

ואפשר לדחות שרבי יהודה הוא מי שמביא את העדות מגינת ורדים, ורבי יהודה לשיטתו סובר שירושלים נתחלקה לשבטים, וממילא לדבריו באמת יש חיוב מעשרות בירושלים. וכל מה שנתבאר להוכיח שאין חיוב מעשרות בירושלים זהו רק לשיטת רבנן שירושלים לא נתחלקה לשבטים, ודברי המשנה במעשרות הם דברי רבי יהודה ודבריו בזה נאמרו לשיטתו.

אבל מפשטות המשנה משמע שדבריו נאמרו לכולי עלמא ואין חולק בזה, וכולם סוברים שבעיקר הדין יש חיוב מעשרות באותה גינת ורדים. וא"כ מוכח מזה שיש חיוב מעשרות בירושלים, וצריך ליישב את זה עם ההלכה שירושלים לא נתחלקה לשבטים.

וצריך לדחוק שחיוב מעשרות שמדובר במשנה הוא מדרבנן, שאפילו אם מדאורייתא אין חיוב מעשרות בירושלים מכל מקום מדרבנן יש חיוב, ועל זה הנידון במשנה ורבי יהודה מוכיח מגינת ורדים שאע"פ שצריך להיות בירושלים חיוב מעשרות (לשיטתו מדאורייתא, ולדעת רבנן מדרבנן) בכל זאת כיון שהתאנים שם נמכרו בבודדים ולא היה צירוף, ממילא לא חל על זה חיוב מעשרות.

חייבת במעשרות ובשביעית

אמנם בדברי הרמב"ם מפורש שחיוב מעשרות בירושלים הוא מדאורייתא, דהנה בגמרא בגיטין (דף ח' א') איתא "בשלשה דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל", ואחד מהם הוא "חייבת במעשר ובשביעית כארץ ישראל". בגמרא הלשון הוא רק שחיוב מעשרות בסוריא הוא כארץ ישראל, אבל ברמב"ם (הלכות תרומות פרק א' הלכה ט"ו) כשמביא את ההלכה הזו שינה מלשון הגמרא וכתב "הקונה שדה בסוריא חייב בתרומות ומעשרות מדבריהם כמו שיתחייב מן התורה הקונה בירושלים וכו'". ממפורש בלשונו שחיוב המעשרות בירושלים הוא מדאורייתא.

ולכאורה לפי המבואר קשה, מדוע יש חיוב מעשרות מדאורייתא בירושלים, הרי כיון שלא נתחלקה לשבטים היה צריך להיות דין בירושלים הוא כדן ז' שכיבשו ז' שחילקו שלא היה בהם חיוב מדאורייתא, וצ"ע.

חיוב מעשרות תלוי במנין שנות השמיטה

אולם באמת כל היסוד הזה שירושלים כיון שלא נתחלקה לשבטים דינה כדן ז' שכיבשו ז' שחילקו ואין בה חיוב מעשרות, זהו דווקא לפי הפירוש הראשון ברש"י בכתובות שהסיבה שלא נתחייבו במעשרות בז' שכיבשו ובז' שחילקו הוא משום הפסוק "תבואת זרעך", דלפי זה יש לדון גם בירושלים שאם לא נתחלקה לשבטים אין התבואה שגדלה שם נקראת "תבואת זרעך".

אבל ברש"י כתב עוד סיבה, וז"ל "ועוד שהרי תלה הכתוב המעשר במנין שנות השמיטה דכתיב בשנה השלישית שנת המעשר, ושמטות לא מנו אלא משכבשו וחילקו כדאמרינן בסדר עולם ובמסכת ערכין". מבואר בדבריו שחיוב מעשרות חל רק כאשר התחילו את המנין של שנות השמיטה, ובז' שכיבשו וחילקו כיון שעדיין לא התחילו למנות את שנות השמיטה לא חל עדיין חיוב מעשרות.

ולפי טעם זה מה שאין חיוב מעשרות בשנים שכיבשו וחילקו, אינו שייך לחלוקת הארץ, אלא הוא דין מסויים ששייך רק באותם שנים שאין בהם מנין של שנות השמיטה. וממילא אין שום סיבה לפטור את ירושלים ממעשרות, מטעם זה שלא נתחלקה לשבטים, שהפטור

יש לדון האם פירות שגדלו בירושלים חייבים במעשרות מדאורייתא, והנידון הוא אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים וחיוב מעשרות היה מדאורייתא, (ובזמן הזה זהו מחלוקת ראשונים אם חיוב מעשרות דאורייתא או דרבנן), בכל זאת סברא לדון שבירושלים לא יהא חיוב מעשרות מדאורייתא.

והנידון בזה הוא דהנה בגמרא בכתובות (דף כ"ה א') איתא, "ז' שכיבשו ז' שחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה ומעשרות". מבואר שכאשר כלל ישראל נכנסו לארץ, לא התחייבו בתרומה ומעשרות עד לאחר שגמרו את חלוקת הארץ. אבל במשך כל השנים שעדיין לא חילקו את הארץ לשבטים, ולא היה מבורר לכל אחד מהו חלקו בארץ, לא חל חיוב תרומה ומעשרות מדאורייתא. והטעם לכך פרש"י שבתרומה כתוב "דגנך" ובמעשרות כתוב "תבואת זרעך", המיוחדת לך. והיינו שבפסוק "תבואת זרעך" נאמר שחיוב מעשרות חל רק על תבואה שהיא "זרעך", ומי שלוקח תבואה שגדלה בשדה שאינה שלו, אין זה נקרא "זרעך" ואין בזה חיוב מעשרות מדאורייתא. וממילא באותם שנים שכבשו וחילקו, כיון שעדיין כל אחד לא קיבל את חלקו בארץ, ממילא אי אפשר להחשיבו כ"זרעך", ולכן אין חיוב תרומות ומעשרות מדאורייתא.

ומעתה יש לדון מה דינה של ירושלים לענין חיוב מעשרות, דהנה בגמרא ביומא נחלקו רבנן ורבי יהודה אם ירושלים נתחלקה לשבטים או לא. רבנן סוברים שירושלים לא נתחלקה לשבטים, (ולכן אין ירושלים מטמאה בנגעים, שבפרשת נגעים נאמר "אחוזתכם" וירושלים שלא נתחלקה לשבטים אינה נחשבת כאחוזתכם ואין בה טומאת נגעים). ורבי יהודה סובר שירושלים נתחלקה לשבטים, (ולכן ירושלים מטמאה בנגעים, ורק מקום בית המקדש אינו מטמא בנגעים).

ולהלכה נפסק ברמב"ם (הלכות טומאת צרעת פרק י"ד הלכה י"א) כרבנן שירושלים לא נתחלקה לשבטים, וז"ל "ירושלים וחוצה לארץ אין מטמאין בנגעים, שנאמר בבית ארץ אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים וכו'".

ולפי זה השייכות של כלל ישראל בירושלים היא כמו השייכות שלהם בארץ ישראל בשנים שכבשו וחילקו בהם את הארץ. שאם ירושלים לא נתחלקה לשבטים הרי היא שייכת לכלל ישראל, ואין בה בעלות פרטית של אחד מהשבטים, הרי זה בדיוק כמו כלל ישראל בארץ ישראל באותם שנים שכבשו וחילקו. וא"כ כשם שדורשים מהפסוק "תבואת זרעך" שאין חיוב מעשרות בז' שכבשו ובז' שחילקו, הוא הדין יש לדרוש מזה שאין חיוב מעשרות בירושלים, שמאחר שלא נתחלקה לשבטים ממילא אין התבואה שם נחשבת "תבואת זרעך" ואין שם חיוב מעשרות מדאורייתא. וזהו דבר מחודש.

גינת ורדים שבירושלים

והנה במשנה במעשרות (פרק ב' משנה ה') מובא הדין שכאשר אדם קונה תאנים בודדות ואינו מצרפם יחד לא חל בהם חיוב מעשרות, ואיתא במשנה "אמר ר' יהודה מעשה בגינת ורדים שהיתה בירושלים, והיו תאנים נמכרות משלש ומארבע באיסר, ולא הופרש ממנה תרומה ומעשר מעולם". מבואר מדברי המשנה בפשיטות שיש חיוב מעשרות על תבואה שגדלה בירושלים, אלא באותה גינת ורדים כיון שמכרו שם את התאנים בבודדים ולא צירפו אותם יחד, לא חל חיוב מעשרות, אבל לולי זה היה חל בהם חיוב מעשרות. ומוכח מזה שיש חיוב מעשרות בירושלים.

ומעתה יתכן שהרמב"ם סובר כטעם השני של רש"י, ואינו דורש את הפסוק "תבואת זרעך" כדי לפטור ממעשרות את ארץ ישראל לפני חלוקת הארץ, וממילא לכן היה פשוט אצלו שיש חיוב מעשרות בירושלים, שאין שום סיבה לפוטרה.

ממעשרות בשנים שכיבשו וחילקו הוא פטור מסויים דווקא לאותם שנים בלבד כיון שעדיין לא התחילו במנין שנות השמיטה, אבל עכשיו שכבר מונים את שנות השמיטה אין שום פטור וממילא אין סיבה לפטור את ירושלים ממעשרות.

הצדיק הגאון רבי אלעזר מנדלוביץ זצ"ל – נלב"ע כ"ה באב תשכ"ה (חלק ב')

שוב ושוב בהתרגשות על דברי החיי אדם.

אמר הררי"מ קרלנשטיין, מאותו יום לא היה שייך להתפלל בלא לכוון בברכת אבות, דבריו של ר' אלעזר נכנסו לתוך הלב, עד כדי כך שלא נתן אפשרות להתפלל בלא כוונה. (מהגר"ד פרידמן שליט"א).

נקי כמו מלאך

מרח החזון איש זצ"ל היה מתבטא על ר' אלעזר בביטויים מפליגים, כמו "אין לו עבירות", "חצי עולם עומד בזכותו". ובכל פעם שר' אלעזר לא חש בטוב, היה החזון"א עולה לחדרו לבקר, והיה מורה לו את דרכי הרפואה, לאיזה רופא ללכת, ואיזה תרופה עליו ליטול. היו פעמים שהחזון"א שלח שליחים לירושלים, כדי לדאוג לרפואתו.

בכל השנה התפלל החזון"א במנין בביתו, אבל בימים נוראים כיון שבאו הרבה אנשים להתפלל עם החזון"א ולא היה בבית מספיק מקום לכולם, לכן בנו אוהל מבד על גג ביתו של החזון"א, ובו התקיימו התפילות בכל הימים הנוראים, בחג הסוכות ובשמחת תורה.

בערב יום כיפור לאחר תפילת מנחה שהתקיימה באותו אוהל, ניגשו כל המתפללים אל החזון"א כדי לקבל את ברכתו, החזון"א ישב במקומו וכולם עמדו בשורה ועברו לפניו. הראשון בתור היה ר' אלעזר, הוא ניגש אל החזון"א (יחד עם הגר"י רוטנברג שליט"א), ולפתע ראו כולם דבר פלא החזון"א אמר לו משהו, והוא כששמע את דבריו נבהל מאוד וברח במהירות כמו מי שהכישו נחש.

התברר שהחזון"א אמר לו, "אני מקנא בך, אתה נקי כמו מלאך". ור' אלעזר מרוב ענווה התבייש מאוד כששמע את הדברים וברח... (מהגר"י שטיגל שליט"א).

ארור כנען

בפרשת נח (פרק ט' פסוק כ"ה) כתוב, "ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו". ופרש"י "ארור כנען, אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני, ארור כנען רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו, אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בנים היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם, ואבינו יש לו שלשה בנים ועודנו מבקש בן רביעי".

ר' אלעזר ביאר בזה ביאור נפלא, חם גרם לנח שלא יולדו לו עוד בנים, משום שכל זמן שיש לו רק שלשה בנים יש לו שליש מהירושה, ואילו אם יולד עוד בן יהא לו רק רבע, וחשש על חלקו בירושה שלא יתמעט, ולכך קם ועשה מעשה. והנה אחרי המבול נח ובניו היו היחידים בעולם, וא"כ הירושה שנח עתיד להוריש לבניו היא כל העולם כולו, וא"כ כל זמן שיש לו שלשה בנים כל אחד יקבל שליש עולם, ואם יהיו ארבעה בנים כל אחד יקבל רבע עולם.

וכאשר מדובר על ירושה של רבע עולם, מובן מאליו שזהו הון עתק שאין לו שום שווי, ובכל זאת זה לא מספיק בשביל חם, אלא הוא רוצה בדווקא שליש עולם.

והרי זה מושחתות שאין כמוה, שהרי גם ברבע עולם יהיה בידו הון עתק, ובכל זאת לא די לו בזה, והוא עושה את כל המאמצים שיהא לו שליש ולא רבע.

אדם שהוא מושחת כל כך, אסור לתת לו שלטון. אם השלטון ישאר בידו מי יודע כמה הוא יפעל וישחית בעולם. אלא מוכרחים לקחת ממנו את הכל, ולעשות אותו עבד עבדים לאחיו, שאין לו שום דבר עצמי.

אדם שאינו מתקן את מידותיו, הוא יכול להגיע לרמות גבוהות של שחיתות, בלא גבול ובלא שיעור כלל וכלל, עד שאין לו תקנה, וחייבים לרוקן אותו מהכל שלא יקלקל את השאר.

בשבוע שעבר נכתב אודות הצדיק הגאון רבי אלעזר מנדלוביץ זצ"ל, אשר מרח הרב מפוניבו' הגר"ש כהנמן זצ"ל הביאו לישיבה, בהמלצת מרח החזון איש זצ"ל, שזכותו תגן ותשמור על הישיבה. ומלבד זאת דמותו תשפיע על בני הישיבה לעלות ולהתעלות בתורה וביראה.

מכיון שרבים אומרים מי יראנו טוב, ללמוד ולהתלמד מהנהגותיו של ר' אלעזר, נביא השבוע עוד כמה עובדות מר' אלעזר כפי שסיפרו בעלי המעשה.

ר' אלעזר היה מסתיר את עצמו מכל וכל, כלפי חוץ כמעט ולא ראו עליו מאומה, מצד אחד הרגישו עליו שהוא דמות מורמת מעם, אשר כל היום ראשו ורובו שקוע בתורה ובעבודה, אבל מצד שני לא היה אצלו שום סממן חיצוני שהעיד על גדלותו ורוממותו. הוא מצידו השתדל להסתיר את עצמו ככל האפשר, שלא יתבלט באיזה מעשה או מידה מסויימת.

בשעת הלימוד היה יושב ולומד בשקיעות, בלא לעורר תשומת לב מיוחדת, כאשר התחדש לו איזה חידוש לא הראה את זה כלפי חוץ, ואפילו ספרי ראשונים ואחרונים כדי לעיין בהם לא היה מביא באמצע הלימוד. הלימוד היה לשם לימוד, וללא שום סממן חיצוני.

לימוד בעל פה

הרבה פעמים כאשר ר' אלעזר היה מתעורר באמצע הלילה, וחשב שהבחורים שבחדרו ישנים היה משנן לעצמו מסכתות שלמות בעל פה. והבחורים היו משימים את עצמם כישנים, כדי לשמוע בפלא הגדול איך שעובר במהירות דף אחרי דף בבקיות גדולה. (מהגר"ב צ' פלמן זצ"ל).

ופעם אחת נכנס בחור לחדרו בשעות הבוקר, ור' אלעזר בדיוק שכב בעת ההיא במיטה ולא הבחין בבחור שנכנס לחדר. ולפתע הבחין הבחור שר' אלעזר ממלמל לעצמו דבר מה, הטח את אוזנו ושמע שהוא חוזר בעל פה על פרק ראשון של מסכת ברכות, ותוך דקות מועטות עבר בעל פה על כל הפרק. ופתאום דפק מישוהו בדלת, ר' אלעזר הבין שעוד רגע מישוהו עלול להכנס לחדר, מיד השתתק ועשה את עצמו כישן שלא יבחינו בו ובמעשיו. (מהגר"ש פולק שליט"א).

כל סוגיא שדיברו עימו היה מונח בה עם כל פרטיה ודקדוקיה. פעם אחת בעת שלמד בישיבה, ניגש אליו אחד מהבחורים ושאל אותו שאלה בדברי התוספות בגיטין, ור' אלעזר שבכלל לא למד גיטין בזמן ההוא, השיב מיד בצורה כזו שהיה ניכר עליו שהוא מונח עמוק בתוך הסוגיא.

היה בחור אחר שלמד עימו חברותא בכל מוצאי שבת, ופעם אחת היה קרוע דף הגמרא למעלה, ומחמת כן היה חסר כמה שורות מפרש"י. וכאשר הגיעו ללמוד את דברי רש"י הללו, השלים ר' אלעזר בעל פה מזכרונותיו את לשון רש"י.

כוונה בברכה ראשונה

היה מוסר שיעור בספר "חיי אדם" לאחר תפילת שחרית של שבת בבית מדרשו של מרח החזון איש זצ"ל. מספר הררי"מ קרלנשטיין זצ"ל, בעת שלמד את דברי החיי אדם בכלל כ"ד (סעיף ב') שכותב "ברכה ראשונה נקראת אבות, שמזכירין בה אבות. וצריך לזוהר הרבה לכוון בה פירוש המלות, כי מצד הדין אם לא כיון באבות צריך לחזור ולהתפלל. אך בזמן הזה בעוה"ר קרוב הדבר שגם בפעם שניה לא יכוון, ולכן אין חוזרין. עכ"פ נשמע מזה גודל החיוב וכו'". התרגש ר' אלעזר מההלכה הזו מאוד, ואמר "הלכה כזו שאם לא מקיימים אותה לא יוצאים ידי חובת תפילה, בואו ונחזור עליה שוב", וחזר עוד הפעם ולמד את דברי החיי אדם.

כשסיים ואמר שוב, "חייבים לדעת את ההלכה הזו, שאם לא מכוונים לא יוצאים ידי חובה", וחזר שוב ולימדה מתוך הספר. ושוב אמר בהתפעלות, "הלכה כזו חשובה...", וחזר עליה עוד הפעם. וכך במשך כמה פעמים חזר

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555 ברכפלד * ישיבת מיר דרדק 08-9741667 בבתי הכנסת *אוהל תורה *חניכי הישיבות רשב"י נס ציונה מוסדות אור תורת שלום בכולל בראשות הרב יפת שליט"א נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס) עוצם ישיבת נר זרח פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: *אוהל אברהם *מקוה בעש"ט קרית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בביהכנ"ס *היכל משה - בנה ביתך רמת השרון 052-7141747 תפרח 08-9924520 לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה *חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרוד) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה המורחבת *ביהכנ"ס עזרת תורה עזרת תורה 054-8474651 (אלקיכן) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק מודיעין עילית *בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק נאות הפסגה 052-7608620	*חזון איש *פוניבז' (אוהל קדושים) *ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון מרכז *חנות גל פז- ר' עקיבא 88 *חנות שאבעס חזון איש 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) בבתי הכנסת: *מנין אברכים (אבוחצירא 9) קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) *ביהכנ"ס המרכזי זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינער) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	אופקים 052-7635246 (סמידן) בבתי הכנסת: *קייטית שיטית אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה A *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מן) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא בכוללים: *בית הלל *נחלת משה
--	--	--	--

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

